

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

GLEDALIŠČE ZATIRANIH

Študentski raziskovalni projekt na Fakulteti za socialno delo

Mentorica: doc. dr. Lea Šugman Bohinc

Katja Lampič

Ljubljana, 2014

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Katja Lampič

Naslov: Gledališče zatiranih: študentski raziskovalni projekt na Fakulteti za socialno delo

Kraj: Ljubljana

Leto: 2014

Število strani: 103

Število slik: 2

Mentorica: doc. dr. Lea Šugman Bohinc

Ključne besede: pomoč z umetnostjo, psihosocialna pomoč, dramska terapija, gledališče zatiranih, krepitev moči, skupnostno socialno delo

Povzetek: Diplomsko delo opisuje uporabo metode gledališča zatiranih na področju socialnega dela. V teoretičnem delu opisuje začetke uporabe različnih metod pomoči z umetnostjo in razvoj gledališča, dramske terapije ter gledališča zatiranih, poleg tega pa še posamezne faze gledališča zatiranih in njihovo uporabo. V praktičnem delu se osredotoča na študentski raziskovalni projekt na Fakulteti za socialno delo, na njegove družbene posledice in pridobitve sodelujočih na osebnem in strokovnem področju socialnega dela. V razpravi so predstavljene glavne ugotovitve raziskave, da je gledališče zatiranih metoda, ki ima še veliko neizkoriščenega potenciala za uporabo na področju socialnega dela, predvsem pri krepitevi moči pri delu s skupnostmi.

Title: Theatre of the Oppressed: Student Research Project at the Faculty of Social Work

Key words: art therapy, psycho-social help, drama theatre therapy, the theatre of the oppressed, empowerment, group social work

Abstract: This thesis describes the use of the method of the theatre of the oppressed in the area of social work. Its theoretical part describes the beginnings of the employment of various art therapy methods, the development of drama theatre, drama theatre therapy and the theatre of the oppressed, as well as individual phases of the theatre of the oppressed and their uses. Its practical part focuses on the research project by students from the Faculty of Social Work, on its social consequences, and on the benefits for the involved with regards to social work, both personally and professionally. The discussion presents key findings of the research, arguing that the theatre of the oppressed is a method with a lot of unused potential in the area of social work, especially as far as group empowerment is concerned.

PREDGOVOR

Gledališče, igra in še posebej igra vlog so stvari, s katerimi se v življenju srečujemo pogosteje, kot se zdi na prvi pogled. Vsak med nami v življenju prevzema različne vloge, »igra različne igre«. Vedno se mi je zdelo zanimivo, kako različno smo se ljudje sposobni vesti v različnih okoljih in situacijah. Zdi se mi, da nas to izbiranje vlog, ki jih lahko prevzamemo, in prehajanje med okolji lahko obogati in naredi srečnejše. Med nami pa so tudi ljudje, ki so prikrajšani za to svobodo izbire, ker ne morejo vedno sami izbrati svojega družbenega položaja oziroma vloge, ki jo želijo prevzeti. Ti zatirani posamezniki in skupnosti so brazilskega režiserja Augusta Boala navdihnili, da je povezal gledališke tehnike v metodo gledališča zatiranih in razvil nov način krepitve moči tistih, ki so po navadi preslišani. Podobno se je zgodilo meni pred približno šestimi leti. Pred trgovino v Ljubljani sem videla starejšega gospoda, ki je beračil, tako da je klečal na kolenih. Spomnim se, da sem vprašala mamo, zakaj ta gospod berači, ko pa vendar živimo v sodobni evropski državi in obstaja toliko različnih oblik pomoči. Pojasnila mi je, da je verjetno prispel iz Romunije in da ga imajo ljudje, ki so ga pripeljali v Slovenijo, pod oblastjo in ga silijo v takšno početje, potem pa mu poberejo denar. Šlo je za obliko zatiranja v tolikšni meri, da si ta oseba ni več mogla sama izbrati življenja, ki ga želi živeti. Takrat sem se odločila, da bi rada naredila določeno razliko v svetu. Da bi rada nekoč vsaj malo prispevala k temu, da bi bili ljudje svobodnejši v svojih izbirah. Zato sem se odločila za študij socialnega dela. Gledališče zatiranih pa me je pritegnilo, ker ponuja nekaj drugačnega. Vključevanje in pomoč zatiranim na nov, pogosto težak, ampak zabaven način. Gledališče in igro sem vedno imela rada, prav tako oblike terapije in pomoči ljudem, ki niso samo pogovorne in ne gredo vedno po najkrajši poti. To pa ne pomeni, da ta druga pot ni veliko zanimivejša in za marsikoga tudi primernejša. Pri študentskem projektu, ki smo ga izvajali skupaj s sedmimi sošolkami in sošolcem ter mnogimi prostovoljci, sem se naučila marsikaj novega. Da lahko sodelujemo kljub medsebojnim razlikam. Da lahko nekaj spremenimo, čeprav smo majhni in nas je malo. Da se da! Mislim, da si bom projekt, prav tako pa tudi ustvarjanje tega diplomskega dela, zapomnila za celo življenje in upam, da se je dotaknil vsaj peščice ljudi in spremenil njihov način razmišljanja.

ZAHVALA

Zahvala gre vsem članicam in članu skupine za gledališče zatiranih, ki se je organizirala na Fakulteti za socialno delo, in vsem prostovoljcem in prostovoljkam, ki ste se nam pridružili na naših srečanjih ter predvsem pri izvedbi nevidnega gledališča v centru Ljubljane. Hvala za vaš čas, iskrive ideje, družbo, smeh in dobro energijo, hvala, ker ste take in taki, kot ste!

Hvala vsem mojim najbližjim prijateljem in družinskim članom, ker ste me podpirali na tej poti in me spraševali o napredku pri projektu in pisanju, me spravljali v boljšo voljo, ko se je kaj zalomilo, in vedno verjeli v moje delo.

Hvala mentorici Lei Šugman Bohinc za podporo in strokovno usmerjanje pri pisanju diplomske naloge.

KAZALO

1	TEORETIČNI UVOD	8
1.1	Človek in ustvarjalnost	8
1.1.1	Ustvarjalnost in umetniško izražanje	8
1.1.2	Vloga domišljije	9
1.1.2.1	Zdravilna moč domišljije	10
1.1.3	Ustvarjanje skozi dramo	10
1.1.3.1	Začetki gledališča	10
1.1.3.2	Vsakodnevno gledališče	11
1.1.3.3	Pomen gledališkega ustvarjanja	11
1.2	Psihosocialna pomoč z umetnostjo	11
1.2.1	Opis in definicija	11
1.2.2	Zgodovinski izvor	12
1.2.3	Uporaba	14
1.3	Dramska terapija	14
1.3.1	Opis in definicija	14
1.3.1.1	Podobnosti med dramo in dramsko terapijo	16
1.3.1.2	Kaj se dogaja pri dramski terapiji	16
1.3.2	Zgodovinski izvor	16
1.3.3	Začetki dramske terapije	17
1.3.3.1	Razvoj in uporaba pojma dramska terapija	17
1.3.3.2	Začetki dramske terapije v psihiatriji	18
1.3.3.3	Začetki dramske terapije v socialnem delu	19
1.3.3.4	Začetki dramske terapije na področju izobraževanja	21
1.3.3.5	Razvoj organizacij in združenj za dramsko terapijo	21
1.3.4	Vrste in področja uporabe dramske terapije	21
1.3.4.1	Psihodrama in sociodrama	22
1.3.4.2	Dramska terapija v zaporih	23
1.3.4.3	Dramska terapija v specialni pedagogiki	23
1.3.4.4	Dramska terapija z zatiranimi skupinami v skupnosti (gledališče zatiranih)	24

1.3.4.5	Dramska terapija kot oblika pomoči pri posttravmatski stresni motnji	24
1.3.5	Značilnosti dramskega terapevta	25
1.3.6	Dramska terapija kot varen prostor za izražanje in učenje	26
1.4	Gledališče zatiranih	26
1.4.1	Opis in definicija	26
1.4.1.1	Zatirani	27
1.4.1.2	Dialog	27
1.4.1.3	Moč jezika in besed	28
1.4.1.4	Ljudje, strast in oder: »estetski prostor« (aesthetic space).....	29
1.4.1.5	Gledališki oder kot prostor za terapijo	29
1.4.2	Augusto Boal in začetki gledališča zatiranih.....	30
1.4.3	Štiri faze gledališča zatiranih.....	31
1.4.3.1	Prva faza: poznavanje telesa	32
1.4.3.2	Druga faza: večanje izraznosti telesa	33
1.4.3.3	Tretja faza: gledališče kot jezik	33
1.4.3.4	Četrta faza: gledališče kot diskurz	35
1.4.4	Značilnosti in naloge vodje oziroma jokerja	35
1.4.5	Katarza v gledališču zatiranih	36
1.4.6	Metoda gledališča zatiranih v povezavi s socialnim delom	36
1.4.6.1	Globalna SOFA (global state of art).....	39
2	PROBLEM	41
3	METODOLOGIJA	42
4	REZULTATI.....	45
5	RAZPRAVA	49
6	SKLEP IN PREDLOGI	54
7	VIRI	55
8	PRILOGE	57
9	POVZETEK	102

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 Človek in ustvarjalnost

1.1.1 *Ustvarjalnost in umetniško izražanje*

McNiff (v Malchiodi 2005: 4) pravi, da je umetnost skozi zgodovino neprestano spremljala življenje in zdravljenje ljudi.

Človeški predniki so se začeli ukvarjati z umetnostjo že pred približno 45 000 leti. Jamske poslikave, glasba, ples, kiparjenje in tudi izražanje skozi igro – dramo so se postopoma razvijali zaradi edinstvene zmožnosti izražanja čustev skozi umetnost. Predvsem ples in igra, kot načina uprizarjanja določenih dogodkov in igranja vlog, sta bila pogosto elementa različnih obredov in ritualov, ki so jih vodili šamani in vrači, in sta kot taka imela pomembno vlogo pri ljudskih verovanjih in znotraj mitov. Umetniško izražanje je del človeških običajev že prav od začetkov starih kultur, vendar zaradi pomanjkanja pisnih in materialnih dokazov težko določimo njegov pravi pomen.

Morda je ravno sposobnost ustvarjalnega mišljenja tisti pogoj, ki je prvim ljudem omogočil nova odkritja na področju kulture in pozneje znanosti. Poleg praktičnih vidikov pa ima ustvarjalnost tudi povsem duhoven vidik za človeka kot posameznika, prav tako pa tudi za skupnost. Umetnost kot ena dimenzija ali posledica ustvarjalnosti naj bi bila »hrana za dušo«, tisto, kar daje življenju poseben dodatek in zaradi česar postane zanimivejše, polnejše in lepše. Ustvarjalnost in umetnost sta oblika zabave, sprostitve ter načina pomoči pri hitrejšem zdravljenju in terapevtska medija. Umetniško izražanje je v načinu svobodnega izražanja in ustvarjanja novih oblik sveta in tudi v zmožnosti, da v človeku vzbudi nove ali priklične na plan potlačene občutke, podobno otroški igri. Pravi pomen igre pa je tako v zabavi in sproščanju kot tudi v učenju.

Kaj je ustvarjalnost? Kdo je ustvarjalen? Številni avtorji se že dolgo trudijo iznajti definicijo, ki bi lahko zajela vse vidike človekove ustvarjalnosti, vendar se zdi, da je tematika preobsežna in preveč izmuzljiva, da bi jim to uspelo dokončno in v popolnosti doseči. Poštrak (1995: 37) pravi: »Če hočemo ugotoviti, kaj je tista razsežnost našega bivanja, ki ji pravimo »ustvarjalnost«, moramo biti ustvarjalni.«

Plucker in Beghetto (Opaka 2008: 78) sta opredelila tri vidike, ki jih uporabljamo pri raziskovanju ustvarjalnosti: vidik ustvarjalnosti kot procesa, vidik ustvarjalne osebe in vidik ustvarjalnega produkta (povzeto po Leveton 2010).

»Ustvarjalnost je sovplivanje osebnosti in procesa, s katerim posameznik ali skupina proizvede rešitev ali produkt, ki je tako nov kot uporaben, kar definira nek socialni kontekst.« (Povzeto po Opaka 2008: 78.)

Boden (1994) opiše dva vidika ustvarjalnosti: psihološko in zgodovinsko ustvarjalnost.

Psihološka ustvarjalnost pomeni, da je oseba, ki se ji je porodila določena nova zamisel, prej ni mogla imeti. Tu ni pomembno, koliko oseb je pred tem že imelo podobno ali enako zamisel. Zgodovinska ustvarjalnost pa pomeni, da je določena zamisel tako nova, da je dotlej ni imel še nihče.

Ustvarjalnost srečujemo vsepovsod in kar naprej: v literaturi, drami, filmu, plesu in likovnem izražanju, v arhitekturi in kulinariki, v javnosti in doma, v otroški igri in ustvarjanju ter pri reševanju kompleksnih znanstvenih problemov. Zato vidim ustvarjalnost kot nekaj, kar kot ustvarjalci določamo vsakič znova s svojim delovanjem in kar hkrati določa in oblikuje nas in naš način dojemanja sveta. Svet brez ustvarjalnosti ne bi mogel obstajati, ker smo ljudje tisti, ki skozi interakcije vsakič na novo ustvarjamo svoje svetove. Pisatelji, pesniki, slikarji, kiparji, igralci, glasbeniki in drugi umetniki so v družbi vedno uživali poseben ugled in položaj. Morda zato, ker se prav oni znajo z umetniškim ustvarjanjem približati nedoumljivosti človeškega obstoja in pomiriti begavo človeško dušo, ki zahteva odgovore.

1.1.2 Vloga domišljije

Pojem domišljije je težko zajeti v enoten pomen. Že stari Grki so imeli besedo *phantasia*, s katero so poimenovali sposobnost za tvorjenje predstav. Uporaba besede se je nato razširila na predstave, ki so samo umišljene in katerih doživetja sploh niso zares mogoča. Pozneje se je pojem domišljije še razširil od prvotnega pomena, ko je bil omejen le na predstave, do tega, da zdaj vključuje tudi besedne opise. Rohostar (1964) je opisal domišljijo kot:

»Domišljija je duševna funkcija, ki ustvarja idejo in umetne pojme predmetov in njihovih odnosov, ki niso nasledek naših doživetij.« Woodworth nadalje primerja mišljenje in domišljijo in pravi, da oba uporabljata podatke iz spomina, vendar mišljenje temelji na dojetanju že obstoječih odnosov in dejstev, domišljija pa stvari postavlja v nove, še

neobstoječe ali celo nemogoče odnose. Einstein je dejal, da ni odkrivanja znanstvenih problemov brez domišljije. Pomen domišljije je v človeških iznajdbah, reševanju težav, umetniških stvaritvah ter v vlogi, ki jo igra uporaba domišljije in predstav med zdravljenjem. Pečjak in Štrukelj ločita iznajdljivo domišljijo, ki vodi k stvarnemu udejanjanju in izumljanju novih iznajdb, in pasivno domišljijo, ko se oseba le igra z idejami, vendar jih ne udejanji v praksi (povzeto po Pečjak in Štrukelj 2013: 18–19).

1.1.2.1 Zdravilna moč domišljije

Ljudje že od antike naprej spoznavajo, kako velika je vloga posameznikovih predstav, prepričanj in uporabe domišljije med zdravljenjem in okrevanjem. Renesančni zdravnik in pisec Robert Burton je opozarjal, da ima uporaba domišljije pomembno vlogo pri fizičnem in psihičnem stanju pacienta. Reddemann (2008) pravi, da ima vsak od nas v sebi zdravilne moči in sposobnosti samozdravljenja, ki lahko znatno pripomorejo k okrevanju po stresnih in travmatičnih doživetjih. Reddemann je v svoji knjigi *Zdravilna moč domišljije* opisala domišljijo kot pot, ki nas vodi do harmonije in ravnotežja v sebi. Miselne predstave uporabi kot pripravo na to, da se bodo klienti in bralci knjige v resničnem življenju lahko vedli kot zrele uravnotežene osebe.

1.1.3 Ustvarjanje skozi dramo

»V človeški naravi je skrit vzgib, ki najrazličnejše civilizacije, rodove, plemena, ljudstva, skupine, a tudi posameznike, sili v izražanje in izpovedovanje osebnostnih in skupinskih spoznanj, hotenj, želja, pa tudi zahtev, v prostorsko in časovno oblikovanje simbolov in skritih znamenj, ki se približuje elementarnim oblikam, v katerih zaznavamo makro in mikrokozmos. Za mnogimi dejavnostmi, v katerih želi človek biti 'nekdo drug' ali 'nekaj drugega', lahko slutimo prvobitni 'gledališki' način mišljenja.« (Poniž 1994: 9.)

1.1.3.1 Začetki gledališča

Skozi religiozne običaje in rituale se je pri starih Grkih razvilo gledališče. Komedije in tragedije so prirejali na čast bogu Dionizu, kjer so na posebnih igralskih tekmovanjih prikazovali mitološke prizore in zabavali množice. Na začetku je uprizarjanje potekalo v obliki

zboru, ki je pel oziroma igral po predpisanem scenariju, dokler ni okrog leta 560 pr. n. št. Grk Thespis prvi stopil v ospredje in odigral solo vloge, kar se šteje za začetek teatra (spletni vir 2).

1.1.3.2 Vsakodnevno gledališče

Vsak človek že od malega nosi v sebi sposobnost igranja in pretvarjanja. Vsakodnevne vloge, ki jih prevzemamo, so mnogokrat na neki način zaigrane; ko smo postavljeni v določeno situacijo, se nemudoma začnemo vesti v skladu z določenimi družbenimi pravili, ki nam določajo zaželeno načine vedenja. Nekdo se bo drugače vedel kot uslužbenec, mož, stranka, sosed ali brat, odvisno od trenutne vloge, ki jo bo prevzel. Ferlin (2009) opiše vsakodnevno gledališče kot tisto umetnost, ki jo obvlada vsak med nami. Nadaljuje, da je človek sposoben vsako situacijo videti na dva načina: od znotraj kot udeleženec oziroma igralec in od zunaj kot opazovalec.

1.1.3.3 Pomen gledališkega ustvarjanja

Drama je tisto področje človeškega ustvarjanja, ki vključuje mnogo načinov izražanja: govor, gib in ples, petje, glasbo, igro vlog itd. Ravno zaradi svoje obsežnosti in velike moči izražanja in pripovednosti je pri ljudeh priljubljena že od antike. Razvile so se številne zvrsti in tehnike drame ter gledališča, ki so bile namenjene razvedrilu ter ozaveščanju množic in povezovanju skupnosti. Gledališka umetnost je bila prisotna pri vseh družbenih slojih in na mnogih koncih sveta, seveda v različnih pojavnih oblikah: od dramskega uprizarjanja znotraj ritualov do velikih predstav na sodobnih gledaliških odrih.

Jones (2007: 6) opisuje dramo kot nekaj, kar ljudje v življenju potrebujejo. Pravi, da se je v zadnjih 100 letih razširil pojem uporabe drame in gledališča za zagotavljanje zdravja pri posameznikih in skupnostih.

1.2 Psihosocialna pomoč z umetnostjo

1.2.1 Opis in definicija

V poklicih pomoči, kot sta socialno delo in psihoterapija, se pri delu z uporabniki in klienti pogosto pojavi potreba po inovativnih oblikah terapevtskega in svetovalnega dela. Vsak posameznik ali skupina ima drugačne potrebe in želje, zato je tudi proces pomoči vsakič

znova treba definirati skozi dialog. Ta lahko poteka ali pa se začne s pomočjo umetniškega izražanja, ko postane proces ustvarjanja pomemben medij za soočanje uporabnika z njegovimi čustvi.

Bardmann (1996: 205–214) je v svojem članku *Social work: 'Profession without qualities' attempt to link social work and cybernetics* opozoril na to, da je socialno delo sistematično nesistematični pristop, ki nima enoznačno določene strokovne identitete in načinov ravnanja, kajti ti se oblikujejo za vsak primer sproti in posebej, koncepti pa rastejo skozi izkušnje iz prakse. To ne pomeni, da socialno delo nima določenih teoretičnih konceptov, ampak le, da so ti koncepti oblikovani iz praktičnih izkušenj in za praktično uporabo in da se prilagajajo potrebam posameznega primera.

»Umetnostna terapija je vrsta terapije, kjer poteka zdravljenje skozi proces doživljanja, izražanja in ustvarjanja z umetnostnimi izraznimi sredstvi. To so izrazna sredstva za posredovanje klientovih osebnih občutkov, čustev in misli drugim ljudem. Ustvarjalna uporaba umetnostnih izraznih sredstev je primerna tako za ljudi z resnimi osebnimi problemi, kot za take, ki raziskujejo svoj notranji svet z umetnostjo. Cilj ni dovršena umetniška stvaritev, temveč osebna integracija in samopotrjevanje. Umetnostna terapija temelji na kreativni procesni terapiji, po kateri je nosilec terapevtskega procesa ustvarjalni proces v klientu. Obsega: dramo, glasbo, likovno umetnost in ples.« (Kroflič 1992.)

»Ekspresivne terapije dodajo unikatno dimenzijo k psihoterapiji in svetovanju, ker imajo nekaj specifičnih karakteristik, ki niso vedno vsebovane znotraj verbalne terapije in vključujejo (ampak niso omejene le na) samoizražanje, aktivno udeležbo, domišljijo in povezavo med umom in telesom.« (Malchiodi 2005.)

»Pojem psihoterapevtska pomoč z umetnostjo lahko opredelim kot psihoterapijo z uporabo umetniških oziroma ustvarjalnih dejavnosti, kot so drama (igra), gib in ples, likovnost in glasba.« (Šugman Bohinc 2004.)

1.2.2 Zgodovinski izvor

Zdravilni in duhovni obredi plemen domorodcev z vsega sveta vsebujejo ples, glasbo in druge oblike umetniškega izražanja, od uporabe mask in ritualnih dramskih uprizoritev do bobnov in slikanja po telesih. Z uporabo umetnosti se skupnost očisti negativnih energij in težkih

občutkov, in taki obredi imajo nedvomno terapevtske učinke na posameznike in celotno skupnost.

Thomason (2009) je opisal podobnosti med psihoterapevtskimi metodami Milтона H. Ericksona in zdravilnimi rituali indijanskih plemen. Oba pristopa uporabljata tehnike simbolnega zdravljenja s pomočjo pripovedovanja zgodb, metafor, podajanja nalog in uporabe ritualnih obredov ter hipnoze. Postopki in orodja, ki jih uporabljata pristopa, temeljijo na simbolni ravni in vključujejo uporabo domišljije in umetnosti, kar bi povezala z umetnostno terapijo, ki prav tako uporablja simbole za izražanje čustev in občutkov (spletni vir 3).

McNiff (v Malchiodi 2005: 4) opozarja na to, da so umetnostne terapije za preventivo in zdravljenje v človeški uporabi že od antike. V medicini, antropologiji in umetnosti najdemo številne dokaze o zgodnji uporabi umetnostne terapije za zdravljenje. Že stari Egipčani so na primer ljudi s težavami v duševnem zdravju spodbujali k umetniškemu izražanju (Fleishman in Fryear 1981), stari Grki so uporabljali dramo in glasbo zaradi njihovih terapevtskih učinkov (Gladding 1992), biblijska zgodba o kralju Saulu pa opisuje pomirjajoče učinke glasbe. Angleški renesančni zdravnik in pisatelj Robert Burton je opozarjal, da ima domišljija pomembno vlogo pri zdravju in dobrem počutju posameznika, italijanski filozof de Feltre pa je izpostavil pomen plesa in igre za zdravo rast in razvoj otroka (Coughlin 1990). Uporaba umetnosti kot dodatka h klasični medicinski obravnavi se je začela širiti hkrati z vzponom psihiatrične obravnave konec osemnajstega in devetnajstega stoletja. Pojavljala so se gibanja za bolj človeško obravnavo pacientov in »moralna terapija« je vsebovala tudi uporabo umetniških sredstev (Fleishman in Fryear 1981). Na začetku dvajsetega stoletja so poročali o čudežnih ozdravitvah vojnih veteranov iz 1. svetovne vojne, h katerim je pripomogla moč glasbe. Ustanovitelj tehnike psihodrame Joseph Moreno (1923) je uporabljal dramsko uprizorjanje kot način za vračanje duševnega zdravja. Florence Goodenough (1926) je uporabila otroške risbe za merjenje kognitivnega razvoja otrok, Hans Prinzhorn pa je uporabljal umetnost pri pacientih z več psihiatričnimi diagnozami (Vick 2003). Uporaba igre in predstavitve s peskom je prišla v ospredje v dvajsetih letih preko Margaret Lowenfeld (Lowenfeld 1969, povzeto po Malchiodi 2005.)

Uporaba kreativnih umetnostnih terapij je postala bolj prepoznavna v tridesetih in štiridesetih letih dvajsetega stoletja, ko so psihoterapevti in umetniki začeli opazati, da je

samoizražanje skozi neverbalne medije, kot so slikanje, ustvarjanje glasbe ali gibanja, lahko v pomoč ljudem z več psihiatričnimi diagnozami. Ker je bila za mnoge paciente samo pogovorna terapija premalo ali se je izkazala kot nepraktična, so se umetnostne terapije sčasoma začele uveljavljati kot dopolnilne ali samostojne tehnike znotraj psihiatrične obravnave (povzeto po Malchiodi 2005).

1.2.3 Uporaba

V sodobnem času je uporaba različnih oblik umetnostne terapije kot dopolnilne ali samostojne metode pomoči že precej razširjena po svetu. Umetnostna terapija ima pomembno vlogo na področju duševnega zdravja, rehabilitacije, zdravstva, v vzgoji in izobraževanju, pri razvijanju skupnosti, v socialnem delu in psihoterapevtskem svetovanju (povzeto po Malchiodi 2005).

Malchiodi pravi, da sta se v zadnjih desetletjih ostalim oblikam umetnostne terapije pridružili še igralna terapija in terapija igre s peskom. Tudi ostale oblike umetnostne terapije se vse bolj in bolj uporabljajo, na primer glasbena terapija in terapija z uporabo domišljije sta že ustaljeni pri obravnavi hospitaliziranih pacientov za zmanjševanje bolečine, sproščanje in pri porodih; umetnost in igra sta ključnega pomena pri obravnavi travm in pri okrevanju otrok (Malchiodi 2001); pisanje pa je priporočljivo za izboljšanje simptomov astme, artritisa in posttravmatskega stresa pri posameznikih, ki so doživeli tragično izgubo (Pennebaker 1997 v Malchiodi 2005).

1.3 Dramska terapija

1.3.1 Opis in definicija

Že v antiki so ljudje ugotovili, kako velika je moč dramske igre pri doseganju katarze, od konca 19. in začetka 20. stoletja pa se je razvilo mnogo različnih tehnik dramske terapije. »Dramska terapija je poseben način uporabe gledališke strukture in dramskih procesov s terapevtskim namenom.« (Jennings 1987: 26.)

Dramska terapija je način prinašanja sprememb posameznikom in skupinam skozi neposredno izkušnjo gledališke umetnosti. V ospredju je proces in izkustvo, ki udeležencem in občinstvu dovoljuje vstop v dramatično dogajanje, skozi katerega je mogoče kreiranje novih in nepričakovanih poti in načinov ravnanja (Jennings 1992).

»Dramska terapija je uporaba improvizacije, igre vlog, pantomime, glasbe in gibanja, pripovedovanja zgodb, mask in ritualov, lutkarstva, gledaliških iger in dramskih scenarijev kot terapevtskih orodij. Gradi na zaupanju, samozavedanju, sproščanju in odgovornosti, in deluje na različnih ravneh, kot so fizična, čustvena, domišljajska in socialna raven. Dramska terapija črpa iz mnogih različnih miselnih tokov, vključujoč antropologijo, psihologijo, sociologijo, psihodramo in psihoterapijo. Predstavlja poroko med dramo in terapijo, čeprav ni preprosto združitev teh dveh disciplin. Raje je kombinacija, ko nastane tretja, ločena pot pomoči ljudem, skozi uporabo elementov obeh področij, da spodbudi rast in razvoj. Osredotoča se na izražanje skozi zgodbe, dramo in fizično interpretacijo tematik, kar se razlikuje od tradicionalnih terapij, ki uporabljajo bolj intelektualne pristope.« (Crimmens 2006: 9–10.)

Skozi uporabo različnih dramskih tehnik imajo udeleženci možnost priti v stik sami s sabo in izraziti globoko potlačene občutke ter s tem doseči zdravilne učinke. Poleg tega ima dramska terapija vlogo prostora za socializacijo, učenje novih načinov reševanja konfliktnih situacij, ponuja možnost za osebno rast in spremembo vedenjskih vzorcev.

Uporaba dramske terapije danes obsega zelo široko polje, ker je primerna za vse starostne skupine in uporabnike z različnimi potrebami, seveda pa se razlikujejo tehnike, ki so primerne za izbrano skupino. Dramska terapija se lahko izvaja individualno, ko terapevt vodi posameznika, ali skupinsko, ko dramsko udejstvovanje poteka z več ljudmi naenkrat.

Razširjena je uporaba dramskih tehnik v psihiatričnih bolnišnicah, pri otrocih in odraslih s čustvenimi in vedenjskimi težavami, pri žrtvah zlorab ali osebah, ki trpijo za posttravmatsko stresno motnjo, pri osebah z raznimi oblikami oviranosti, v vzgojno-izobraževalnih ustanovah, v zaporih in še kje.

Jones (2007) v knjigi *Drama as Therapy* opiše dva načina razumevanja drame. Prvi način je, da sta drama in gledališče načina aktivne sodelujočosti v svetu in nista le posnemanje tega. Drugi način pa pravi, da vsebuje drama velik potencial za zdravljenje.

Jones nadalje opiše dramsko terapijo kot terapevtsko uporabo drame: »Vzpostavljena je povezava med notranjim svetom klienta, problemsko situacijo ali življenjsko izkušnjo in aktivnostjo, ki je del srečanja dramske terapije.« (Jones 1996 v Thompson 1998: 92.)

1.3.1.1 Podobnosti med dramo in dramsko terapijo

Stamp (v Thompson 1997: 94–95) primerja dramo in dramsko terapijo z vidika njunih podobnosti:

- tako dramska umetnost kot dramska terapija uporabljata različne dramske in gledališke tehnike;
- uporaba osebnih izkušenj pri uprizarjanju;
- članstvo: v obeh primerih se vzpostavi neko članstvo v skupini, za katero mora član izpolnjevati določene pogoje.

1.3.1.2 Kaj se dogaja pri dramski terapiji

Dramski terapevt oziroma moderator dela s posameznikom ali skupino več tednov, eno srečanje pa traja od 40 minut do uro in pol. Posamezno srečanje je sestavljeno iz ogrevanja, ki vodi v aktivno raziskovanje problematičnih situacij, ki jih imajo klienti, sledi pa zaključek. Znotraj dramske terapije je možno predelovanje najrazličnejših problemskih tematik. Glavni del procesa vključuje klienta, ki se vživi v neko problemsko situacijo preko dramskih tehnik, ko dela skupaj s skupino ali terapevtom. Na koncu je po navadi čas za refleksijo in debato o dogajanju med terapijo. Pomembno je, da so določene jasne meje in pravila glede poteka dramske terapije, da se zaščiti terapevtski prostor (Jones 2007: 9).

1.3.2 Zgodovinski izvor

Aristotel je prvi opozoril na terapevtske učinke dramske igre, ko je v svojem delu *Poetika* pripisal tragediji funkcijo, da spodbudi katarzo – sprostitve globokih močnih čustev. Po Aristotelu je namen drame torej sproščanje škodljivih čustev, kar vodi k harmoniji in zdravljenju znotraj skupnosti. Njegova ideja katarze kot poti zdravljenja psihičnih napetosti je vplivala na številne psihoterapevtske veje od psihoanalize dalje. Medtem pa se nekatere usmeritve psihoterapije niso strinjale s tem, da je samo sprostitve negativnih čustev in ugotavljanje njihovega izvora dovolj za ozdravitev. Kognitivno-vedenjska terapija se na primer zavzema za učenje novih strategij ravnanja, s katerimi klient nadomesti stare problemske vzorce. Pokazalo se je, da je dramska terapija uporabna in učinkovita tudi v tej sferi, kar nadgrajuje Aristotelovo začetno tezo o katarzi kot možnosti očiščenja negativnih čustev znotraj skupnosti (spletni vir 2).

O pozitivnih učinkih drame na ljudi s težavami v duševnem zdravju sta prva pisala antična Rimljana Soranus in Caelius Aurelius. Soranus je v 2. stoletju ugotavljal, da je dober način obravnave ljudi s težavami v duševnem zdravju to, da se jih nastani v mirnem okolju in se jim da v branje in diskutiranje dramske tekste, ki jih lahko nato uprizarjajo skozi igro vlog, zato da vzpostavijo red in nadzor nad svojim razmišljanjem in nadzorujejo depresijo. Caelius Aurelius pa je predlagal, naj ti ljudje hodijo v teater in si ogledajo dramske uprizoritve, ki bodo v nasprotju z njihovim razpoloženjem, da bodo lažje prišli do uravnovešenosti v čustvovanju: za tiste v depresiji je priporočal komedijo, za tiste v maniji ali histeriji pa tragedijo. Na žalost pa se je praksa obravnave ljudi s težavami v duševnem zdravju razvijala v popolnoma drugo smer – ljudi so zapirali in izolirali iz skupnosti, iz njih izganjali hudiča in uporabljali druge metode »zdravljenja«, ki bi jih dandanes z eno besedo poimenovali mučenje. Uporaba drame v terapevtske namene se je odkrila – ali ponovno odkrila – šele v 20. stoletju, ko se je drama vse pogostejše pojavljala kot medij v bolnišnicah in predvsem na področju duševnega zdravja (spletni vir 2).

1.3.3 Začetki dramske terapije

1.3.3.1 Razvoj in uporaba pojma dramska terapija

AMERIKA: Prvič se je pojem dramska terapija pojavil v tisku leta 1945 v članku, ki ga je Lewis Barbato objavil v *Journal of Psychodrama and Group Psychotherapy*. Istega leta je Florsheim izdala knjigo, v kateri je diskutirala o uporabi dramske igre kot obliki terapije. K popularnosti pojma dramska terapija in širjenju njegove uporabe je veliko prispevala tudi Gertrud Schattner. Skupaj z Richardom Courtneyjem je v sedemdesetih izdala publikaciji *Drama in Therapy, Volume One: Children* in *Volume Two: Adults*, ki sta bili prvi natisnjeni knjigi, ki sta govorili samo o dramski terapiji.

VELIKA BRITANIJA: Sue Jennings poroča, da so si zgodnji dramski terapevti želeli izraza, ki bi z eno besedo poimenoval njihovo območje dela, tako kot obstaja izraz psihoterapija. Zato so preprosto združili besedi *drama* in *therapy* in nastal je pojem *dramatherapy*. Peter Slade je leta 1939 oznanil uporabo nove besede pri British Medical Association. Leta 1954 je napisal knjigo *Child Drama* in to je prva knjiga, ki je povezovala dramo s pomočjo otrokom, da razvijejo čustveno in fizično kontrolo, samozavest, sposobnost opazovanja in zmožnosti za toleranco do drugih.

(Vse povzeto po spletnem viru 2.)

1.3.3.2 Začetki dramske terapije v psihiatriji

Jones (2007: 27) piše, da so v Evropi že zelo zgodaj uporabljali gledališče. Medtem ko je večina azilov za ljudi s težavami v duševnem zdravju še vedno bolj spominjala na zapore in prisilne delavnice, so obstajale tudi nekatere izjeme, na primer Ticehurst Asylum, ki je bil ustanovljen v 18. stoletju v Angliji in je imel tudi gledališki oder za vračanje duševnega zdravja. V 18. stoletju so se začela gibanja za drugačne in bolj človeške pristope k obravnavi ljudi s težavami v duševnem zdravju, rezultat pa je bila uvedba »moralne terapije«, ki je vsebovala tudi uporabo umetniških aktivnosti za delo s pacienti. Še en primer je psihiatrična ustanova Hospital Julio de Matos v Lizboni, ki je že v tridesetih letih 20. stoletja imela gledališče za glavni del razvedrila in povezovanja skupnosti znotraj ustanove.

Širša uporaba umetnosti kot oblike pomoči v psihiatričnih bolnišnicah se je začela v ZDA po 1. svetovni vojni, ko so se običajne pogovorne terapije pokazale kot neuspešne pri zdravljenju posttravmatske stresne motnje pri vojnih veteranih. V dvajsetih in tridesetih letih se je uporaba ekspresivnih terapij razmahnila. V mnogih psihiatričnih bolnišnicah so terapevti vključevali paciente v dramske in lutkovne igre, vendar so se na začetku omejevali na komedijo, da ne bi razburili pacientov. Psihiater T. D. Noble je opazil, da so njegovi pacienti, ki so sodelovali kot igralci v bolnišničnih uprizoritvah, lažje razumeli in identificirali svoja čustva ter nadzirali vedenje kot ostali pacienti. Igra vlog je pacientom pomagala izraziti potlačena čustva, s katerimi so se potem lažje soočali med pogovorno terapijo, poleg tega jim je dramsko udejstvovanje pomagalo pri socializaciji.

Še eno pomembno ime med začetniki dramske terapije, tako v Evropi kot v ZDA, je Gertrud Schattner, igralka z Dunaja. Poročila se je s psihiatom Edwardom Schattnerjem, ki je delal s preživelimi iz koncentracijskih taborišč v Švici. Gertrud je vpeljala uporabo dramske igre, pripovedovanje zgodb in poezije, kar je pacientom pomagalo, da so dobili voljo do življenja. Po koncu vojne sta zakonca vpeljala dramsko terapijo v številne psihiatrične in socialne ustanove v okrožju New York.

Sue Jennings je v Veliki Britaniji začela z uporabo drame v psihiatrični bolnišnici in svoj pristop je imenovala »remedial drama«. Skupaj z Gordanom Wisemanom je do šestdesetih

let vzpostavila Remedial Drama Centre, v katerem so delali z otroki in odraslimi s posebnimi potrebami.

(Vse povzeto po spletnem viru 2.)

1.3.3.3 Začetki dramske terapije v socialnem delu

Leta 1889 je Jane Adams v Čikagu ustanovila Hull House kot prostor za socialno povezovanje in reformiranje v soseski za priseljene delavce. Vzpostavila je več aktivnosti: razne tečaje, skupinske delavnice in tudi dramske klube, namenjene socializaciji in skupinskemu izkustvu, v katerih so ustvarjali končne izdelke, ki so jih nato delili z ostalimi. Otroci, ki so se pri šestih ali sedmih letih pridružili takemu dramskemu klubu, so v njem pogosto ostajali do svojega tridesetega ali celo štiridesetega leta. Neva Boyd je uporabljala igro in improvizacijo pri otrocih za učenje jezikovnih sposobnosti, reševanje problemskih situacij, grajenje samozavesti in pridobivanje socialnih veščin. Postala je profesorica sociologije in gledališča na čikaški univerzi. Njena učenka Viola Spolin je naprej razvijala tehnike uporabe drame in iz njenih ugotovitev izvirajo mnoge gledališke igre in tehnike improvizacije, ki se jih uporablja še danes.

V Veliki Britaniji je Peter Slade uporabljal dramo za delo z otroki, 1959. je v pamfletu z naslovom *Dramatherapy as an Aid to Becoming a Person* opisal svoje ideje o tem, kako drama pomaga otrokom pri razvoju nadzora nad čustvovanjem, vedenjem in pri razvoju socialnih veščin. Dorothy Heathcote je uporabljala dramo predvsem v izobraževalne namene in tudi kot način, da otroci razvijejo notranji vpogled, razumevanje in empatijo. Leta 1964 je Marian Lindkvist razvil prvi program usposabljanja iz dramske terapije – The Sesame Institute, ki je uporabljal dramo in gibanje kot načina učenja in izražanja, predvsem pri delu z otroki s posebnimi potrebami.

Ruski režiser Nikolaj Evreinov je razvil metodo Teatrotherapy, ki se je osredotočala na notranje psihološke procese, vključene v igranje, ki ustvarjajo razmere za zdravljenje in dobrobit udeležencev ter jim pomagajo, da preoblikujejo svoje življenjske situacije. Vladimir Iljinpa je v letih 1908–1917 ustvaril »terapevtsko gledališče«, v katerem je uporabljal tehnike dramske igre in improvizacije za spodbujanje fleksibilnosti, spontanosti ter izraznih in komunikacijskih sposobnosti. Svojo metodo je uporabljal s posamezniki in skupinami v mnogih situacijah: ljudje s težavami v duševnem zdravju, ljudje s čustvenimi težavami in igralci v gledališču. Po revoluciji je njegovo delo nadaljeval Nikolaj Sergevič Govorov, ki je

razvijal tehnike pripovedovanja zgodb skozi teater, s katerimi je pomagal psihiatričnim pacientom in drugim pri razvijanju socialnih povezav, samozavesti in primerne socialnega obnašanja. Še en pomemben posameznik je Konstantin Stanislavski, ki je močno vplival na Evreinova in Iljina. Pred Stanislavskim gledališče ni bilo priznано kot psihološka umetnost. Njegovo delo v Moskovskem umetnostnem gledališču (Moscow Art Theatre) (1900–1938) je pripravilo oder ne le za trening igralcev, ampak tudi za uporabo njegovih metod kot orodij za povezovanje domišljije in nezavednega z danimi realnimi okoliščinami. Poleg njegovega vpliva na ruske dramske terapevte je vplival tudi na delo številnih posameznikov na Zahodu, med drugim na Viola Spolin in njene kolege, ki so se razvili v prve dramske terapevte v ZDA. Še eno zelo vplivno ime v dramski terapiji pa je Jacob Levy Moreno, avstrijski psihiater in oče psihodrame, sociodrame in sociometrije. Po 1. svetovni vojni je razvil metodo sociometrije: metodo presojanja družbenih odločitev, ki jih naredi skupina, njenih članov in posledično sistematično delovanje za doseganje družbenih sprememb. Ta orodja intervencije je razvijal, da bi izboljšal življenjske razmere ljudi, s katerimi je delal. Med letoma 1920–1924 je Moreno vodil gledališče spontanosti, improvizacijsko gledališče, v katerem so profesionalni igralci ustvarjali spontane igre o takratnih aktualnih dogodkih. To se je pozneje razvilo v sociodramo in v psihodramo, ko se je fokus prenesel od skupnostnih in družbenih tematik k bolj osebnim in individualnim temam.

Na Nizozemskem so že v poznih štiridesetih ustanovili skupino voditeljev dejavnosti (Activity Leaders), ki se je ukvarjala s socialno blaginjo in skrbjo za mlade v občinskih domovih in stanovanjskih centrih. Že takrat so uporabljali umetnost in dramsko igro za spodbujanje samoizražanja in socialne interakcije.

Augusto Boal, brazilski režiser, je v šestdesetih letih razvil metodo gledališča zatiranih (teatro dello oppresso oziroma Theatre of the Oppressed). Uporablja se kot orodje za družbene spremembe na individualni, lokalni in globalni ravni. Različni pristopi in tehnike se uporabljajo za družbeni in politični aktivizem, reševanje sporov, terapijo in zagovorništvo. Gledališke tehnike so prilagojene za neigralce in uporabljajo univerzalni jezik gledališča za spodbujanje kritičnega mišljenja in dialoga.

1.3.3.4 Začetki dramske terapije na področju izobraževanja

Anglež Cook (1917: 15) je v knjigi *The Play Way (Igrivi način)* razvil metodo uporabe drame za učenje. V svojem delu je opisal igranje kot naraven način učenja v mladosti in pomen pridobivanja praktičnih izkušenj. (Dramsko) igro je videl kot generalko in prostor za pridobivanje moči, kjer se otroci pripravljajo na odraslost.

V Združenih državah Amerike se je uporaba dramskih tehnik za izobraževanje prav tako začela v zgodnjem 20. stoletju. Pionirji na tem področju so John Dewey, Neva Boyd – ustanoviteljica dveh šol s tega področja, pa tudi Winifred Ward in drugi (Jones 2007: 42–43).

1.3.3.5 Razvoj organizacij in združenj za dramsko terapijo

V ZDA je bilo leta 1979 ustanovljeno Severnoameriško združenje za dramsko terapijo (The North American Drama Therapy Association - NADTA). Njihov namen je vzdrževati visoke standarde in etiko med strokovnjaki, razvijati kriterije za usposabljanja in registracijo in promovirati uporabo dramske terapije. Že mnogo pred ustanovitvijo NADTA, natančneje leta 1942, pa je bilo ustanovljeno Ameriško društvo za skupinsko psihoterapijo in psihodramo (The American Society for Group Psychotherapy and Psychodrama – ASSGP).

Britansko društvo dramskih terapevtov (The British Association for Dramatherapists – BADth) je bilo ustanovljeno leta 1976 za izobraževanje in akreditiranje dramskih terapevtov v Veliki Britaniji (spletni vir 2).

Dramska terapija se je razvijala tudi na Nizozemskem in v šestdesetih letih so ustanovili Nizozemsko društvo za ustvarjalno ekspresivno terapijo (The Netherlands Society for Creative Expressive Therapy), dramski terapevti pa so dobili svoje področje leta 1981. Mnogi strokovnjaki se strinjajo, da je prav Nizozemska v svetovnem vrhu razvoja in uporabe dramske terapije (povzeto po Jones 2007: 42–43).

1.3.4 Vrste in področja uporabe dramske terapije

Dramska terapija se v današnjem času v različnih oblikah uporablja na vseh področjih pomoči in svetovanja, poleg tega pa se uporablja tudi v izobraževalne, vzgojne in rehabilitacijske namene, bodisi kot samostojna bodisi kot dopolnilna oblika terapije. Dramska terapija poteka znotraj institucij, na primer v zaporih ali psihiatričnih ustanovah in tudi zunaj njih – v skupnostih.

1.3.4.1 Psihodrama in sociodrama

Psihodrama je metoda skupinske psihoterapije, ki uporablja tehnike akcije, zato da odkriva izvor psiholoških in socialnih problemov. Ustanovitelj tehnike psihodrame je Jacob Levi Moreno, začela pa se je leta 1921 v dramskem gledališču na Dunaju. Moreno je sam stal na odru pred več kot tisoč gledalci, med katerimi so bili tudi predstavniki oblasti in različnih organizacij. Moreno opisuje, da je bila ta predstava poskus očistiti občinstvo patološkega kulturnega sindroma, ki je vrel v ljudeh v povojnem Dunaju. Moreno je torej premaknil funkcijo igranja na občinstvo, predstava pa naj bi bila sestavljena iz njihovih resničnih socialnih in individualnih konfliktov. Hotel je poiskati nov red in dati gledalcem možnost, da postanejo voditelji oziroma rešitelji situacije. Vsakega je povabil na oder, da je lahko sedel na prestol in se pred občinstvom vedel kot kralj, občinstvo pa je bilo porota. Moreno poroča, da nihče izmed udeležencev ni prestal preizkusa in da je mesto ostalo brez vodje, vseeno pa je dogodek sprožil veliko govoric in terjal mnogo medijske pozornosti.

Moreno nadalje opiše odnos med psihodramo in psihoanalizo kot diametralno nasprotje. V pogovoru s Freudom je ustanovitelju psihoanalize razložil, da za razliko od njega, ki srečuje svoje paciente v umetnem okolju – ordinaciji in analizira njihove sanje, on (Moreno) srečuje ljudi v naravnem okolju, na ulici, v njihovih domovih, ter jim daje pogum, da znova sanjajo. V kritiki psihoanalize zapiše: »Psihoanaliza je napadla nadarjenega in aktivnega človeka zahrbtno, ko mu je očitala njegove komplekse in zaradi njih dvomila vanj ... Ker ima vsakdo komplekse – in ustvarjalni človek ni izjema –, so si vsi ljudje enaki.« (Moreno 2000: 164.)

Moreno je ustanovil gledališče spontanosti, v katerem so se srečevali zabavljači in psihološki uporniki in od koder je avtor črpal svoje nadaljnje ideje za metode psihodrame. Moreno je ljudem ponudil prostor za izražanje mnenj, samoizražanje čustev, izživljanje potlačenih občutkov, učenje skozi uporabo skupinske dinamike in svobodno umetniško ustvarjanje. Sociodrama se ukvarja s splošno znanimi socialnimi problemi tako, da jih postavi na oder. Lahko gre za poskus razrešitve napetosti med dvema družbenima skupinama. Tehnike so enake kot pri psihodrami, le tematika je bolj družbena kot pa osebna.

(Vse povzeto po Moreno in Moreno 2000: 159–164.)

1.3.4.2 Dramska terapija v zaporih

Pri mnogih avtorjih in tudi v javni diskusiji se v skladu z vprašanjem glede namena politike kaznovanja pojavlja tudi vprašanje, ali je uporaba gledališča v zaporih pravična in smiselna. Nekateri avtorji jo celo zavračajo z besedami, da gre za zabavo, ki si je kaznjenci ne zaslužijo. Nasprotniki trdijo tudi, da zapori niso prostor za terapijo in rehabilitacijo, zaporniki pa niso spoznani za bolne in kot taki niso upravičeni do terapije. Z vidika teorije o zaporih, da to niso le kaznovalne, pač pa tudi prevzgojne in rehabilitacijske institucije, je dramska terapija odličen način za samoizražanje, učenje in povezovanje kaznjencev ter možnost za vključevanje in rehabilitacijo. Dramska terapija v zaporih ima tudi preventivno vlogo, ker se udeleženci skozi uprizarjanje prizorov lahko razbremenijo težkih občutkov in se naučijo primernejših načinov reagiranja, kadar so pod pritiskom.

»[...] gledališka predstava v zaporu je veliko več kot zgolj razvedrilo; je vidik in pomembna lekcija, ki se je lahko naučijo mnogi, ki ne znajo brati ali pisati. Edini uporaben način za posredovanje novih zamisli in idej v zaporu je ta, da jih zaporniki odigrajo. Če ogled predstave podvoji čutno zaznavo v primerjavi z branjem, potem jo igranje pomnoži, ker je vključenih vseh pet čutov igralca. Na ta način mora igralec razumeti lekcijo z vsemi petimi čuti, še preden jo poskusi odigrati. Tako sem ugotovil, da je najboljši način za komuniciranje z jetniki uprizoritev predstave in vključitev čim več jetnikov, kot je mogoče, vanjo.« (Hassine v Thompson 1997: 65).

Stamp (v Thompson 1997: 94) pravi, da je lahko dramska terapija medij za spreminjanje: lahko pomaga pri rehabilitaciji; lahko je nov pogled na težave, ki bi lahko vodile k ponovnemu kaznivemu dejanju; lahko je priložnost za raziskovanje osebnih težav, ki izhajajo iz zgodnjega otroštva; še posebej pa je dramska terapija uporabna, ker ni treba, da se neposredno dotakne teh tematik, zato so lahko predelane posredno, skozi dramske tehnike in igro vlog.

1.3.4.3 Dramska terapija v specialni pedagogiki

Uporabnost dramske terapije v specialni pedagogiki se kaže v tem, da vsebuje številne elemente in načine izražanja, ki ne vključujejo nujno le tistih verbalnih in kognitivnih sposobnosti, za katere je posameznik prikrajšan. Dramska terapija uporablja kombinacijo tehnik, ki vključijo tiste vidike zaznave in komunikacije, pri katerih gre učencu dobro. Zaradi svoje akcijske naravnosti, ki vključuje mnogo gibanja, je dramska terapija uporabna za

učence, ki ne morejo sedeti pri miru. Tradicionalne zgodbe, ki so del dramske terapije, učence pritegnejo s svojo vsebino, ki je lahko zanimiva in pustolovska, spet drugač pa strašljiva, pa tudi z jasno in predvidljivo strukturo, ki pozitivno vpliva na učence, ki v neurejenih in nepredvidljivih razmerah postanejo nemirni in razburjeni. Dramska terapija vključuje preproste interaktivne naloge, ki jih učenci lahko uprizorijo pred sošolci, za kar so nagrajeni z aplavzom, ne glede na nadarjenost in na to, kako dobro so odigrali ali opravili določeno nalogo. To jim vzbudi občutek uspeha in lastne vrednosti, jih vključi in poveča njihovo samozavest za nastopanje pred drugimi. Dramska terapija lahko z vajami, ponovitvami, definiranjem prostora na odru, prevzemanjem vlog in sledenjem navodilom ugodno vpliva na povečanje pozornosti. Uporabnost dramske terapije se nadaljuje do učenja socialnih veščin za otroke z zaznavnimi in komunikacijskimi težavami, ker kot skupinska terapija predstavlja nekakšen mikrokozmos sveta, ki se otrokom zdi prevelik in neobvladljiv. Dramska terapija lahko prek ponavljanja in igre pozitivno vpliva na otrokovo nadziranje lastnih reakcij na druge, ker mu predstavlja varno, predvidljivo in lažje obvladljivo okolje (povzeto po Crimmens 2006: 11–12).

1.3.4.4 Dramska terapija z zatiranimi skupinami v skupnosti (gledališče zatiranih)

Augusto Boal je tehniko gledališča zatiranih razvil predvsem za krepitev skupnosti in z namenom, da se ljudje aktivirajo in povejo svoje mnenje ali nestrinjanje s trenutno družbeno situacijo. Gledališče zatiranih je opisal kot generalko za revolucijo: prostor, v katerem ljudje dobijo priložnost, da spregovorijo in si naberejo moči za dejanske družbene spremembe. Namen je opolnomočenje posameznikov in skupnosti, povezovanje in ozaveščanje javnosti o problematiki zatiranih skupin.

1.3.4.5 Dramska terapija kot oblika pomoči pri posttravmatski stresni motnji

Kolektivna travma pusti posledice na celotni skupnosti, s tem ko raztrga socialne vezi, in prizadeti posamezniki so se pogosto prisiljeni sami soočati s svojo bolečino. Kadar ljudje ne dobijo pravočasne in primerne oblike pomoči, se kot posledica lahko razvije posttravmatska stresna motnja. Sociodrama in dramska terapija sta načina pomoči ljudem, ki sta se izkazala kot učinkovita tudi zaradi vključenosti teh posameznikov v skupino, kar jim omogoči, da na novo spletejo vezi z drugimi in dobijo izkušnjo kolektivne povezanosti ter varnosti.

»Dramski terapevti in sociodramatiki imajo prednost, ko nudijo pomoč populacijam, prizadetim zaradi kolektivne travme.« (Hudgins 2002 in Kellerman 2007 v Leveton 2010.)

»Njihov prispevek prihrani čas in denar, ki bi bila sicer porabljena za individualne ali družinske intervjuje ... Opisane tehnike so učinkovite pri zmanjševanju bolečine, izboljšanju komunikacije in iskanju rešitev za zatirane skupine.« (Leveton 2010.)

Moreno (1959) je ugotovil, da samo razmišljanje in govorjenje o spremembah včasih ne zadoščata za dejanske spremembe. Predlagal je, naj se namesto osredotočanja na simptome, ki kažejo na patologijo, raje osredotočajo na odkrivajoče procese, ki spodbujajo duševno zdravje. Proces zdravljenja naj bi bil spodbujen skozi »training spontanosti«, ki bi udeležencem omogočil dostop do spontanosti, fleksibilnosti in primernih reakcij na nove izzive, namesto da bi se vračali nazaj k starim navadam, ki v novih okoliščinah niso več primerne (Leveton 2010).

1.3.5 Značilnosti dramskega terapevta

Johnson (v Jennings 1992: 112–135) opiše vlogo dramskega terapevta, ki naj bi bil hkrati priča dramskemu dogajanju, režiser in igralec, poleg vsega tega pa mora še vedno obdržati vlogo terapevta. Johnson opiše, da se mnogi umetnostni terapevti zaradi potrebe po objektivnosti in vzpostavitvi distance od seksualnih ali intimnih transferjev vse manj vključujejo v aktivnosti s svojimi klienti, ostajajo torej zunaj dogajanja svojega lastnega medija in prepuščajo dramo klientu. Nadalje Johnson opiše terapevta kot osebo, ki ima pravzaprav tri vloge hkrati: socialno ali družbeno vlogo kot terapevt, dramsko vlogo kot karakter znotraj dramske situacije in psihološko vlogo kot figura, na katero se veže transfer, na primer lik starša. Dobro usposobljen dramski terapevt naj bi se po Johnsonovem mnenju zlahka gibal med naslednjimi nalogami: priča ali ogledalo (dramskemu dogajanju), režiser, trener s strani oziroma »sidecoach«, vodja, vodnik in šaman.

»Dramski terapevt vpliva na spremembe pri svojih klientih skozi uporabo najrazličnejših tehnik in načinov udeležbe, ki se gibajo od velike oddaljenosti od prostora, v katerem poteka dramska situacija, do tistih, ki so popolnoma znotraj nje ... Skozi izkušnjo lahko terapevt vzdržuje dober stik s klientom, hkrati pa lahko še vseeno razmišlja o procesu. Dosežek statusa udeleženec – opazovalec ali 'estetski odmik' (aesthetic distance) (Landy 1986) na obeh

straneh, tako pri terapevtu kot pri klientu, je pomemben korak za njuno skupno potovanje na poti k ozdravljenju.« (Read Johnson v Jennings 1997: 135.)

Različne teorije o dramski terapiji izpostavljajo različne vloge in naloge dramskega terapevta, vsi avtorji pa poudarjajo, da mora biti to oseba, ki je ustrezno usposobljena, empatična in ima tudi sicer karakteristike terapevta.

1.3.6 Dramska terapija kot varen prostor za izražanje in učenje

V socialnem delu in terapevtskem svetovanju se vedno znova opozarja na pomen varnega prostora, v katerem lahko uporabniki in klienti spregovorijo ali se izražajo na druge načine brez strahu, da bodo zaradi tega kaznovani ali ponižani. Watts (v Jenning 1997: 41) poudarja pomen varnega prostora, v katerem se znotraj konteksta dramske terapije lahko srečata notranji in zunanji svet osebe in vplivata drug na drugega ter se udeleženci lahko sproščeno in sprejemajoče soočajo z neznanim. Crimmens (2006: 73) opiše srečanje dramske terapije kot strukturirano in varno okolje, v katerem se udeleženci učijo in vadijo v socialnih veščinah. »V sklopu terapevtskega procesa dramski terapevt deluje tako, da klientu nudi izkušnjo varnosti. Terapevtsko okolje je strukturirano tako, da se klient lahko nauči zaupati. Zaupati v prostor, terapevta, v primeru skupinske terapije v skupino, in vase.« (Chesner 1995 v Crimmens 2006: 23.)

1.4 Gledališče zatiranih

1.4.1 Opis in definicija

»Na začetku je bilo gledališče vznesena pesem: svobodni ljudje, ki prepevajo na prostem. Karneval. Gostija. Nato so nadzor nad gledališčem prevzeli vladajoči razredi in ustvarili jasne zidove. Najprej so ločili ljudi med igralce in gledalce: na tiste, ki so igrali, in tiste, ki so gledali – konec zabave! Nato so nad igralce povzdignili protagoniste in začel se je prisilni pouk. Toda danes so se zatirani osvobodili in zopet ustvarjajo svoje lastno gledališče. Zidovi morajo biti porušeni.« (Alfirević, Boal, Močnik in drugi 2012.)

Gledališče zatiranih (teatro dello oppresso oziroma Theatre of the Oppressed) je nov način uporabe gledaliških tehnik za povezovanje in krepitev moči posameznikov, skupin in skupnosti. Avtorica Ferlin (2009) opiše gledališče zatiranih kot vajo za realnost: ko se človek

naučiti čutiti preko čutenja, misliti preko mišljenja in igrati preko igranja. Gledališče zatiranih je zatiranim skupnostim prineslo nov prostor za izražanje, prostor, v katerem nastajajo ideje za osebno preobrazbo in revolucijo. Njegov namen je gibanje za mir, ampak ne za pasivnost, temveč za aktivacijo ljudi, ki so navajeni na to, da z ničimer ne morejo izboljšati svojega položaja. Različni pristopi in tehnike se uporabljajo za družbeni in politični aktivizem, reševanje sporov, terapijo in zagovorništvo.

Gledališke tehnike so prilagojene za neigralce in uporabljajo univerzalni jezik gledališča za spodbujanje kritičnega mišljenja in dialoga. Cilj gledališča zatiranih je spremeniti ljudi, »gledalce«, pasivne objekte znotraj gledališča v subjekte, igralce, tiste, ki aktivno spreminjajo potek dramatičnega dogajanja. Gledališče zatiranih se osredotoča na akcijo: gledalec na igralca ne prelaga nobene moči, ta ne igra ali misli namesto njega, nasprotno, gledalec sam prevzame igralčevo vlogo, ker le na ta način dobi možnost spreminjanja poteka dramatične akcije, išče rešitve in načrtuje spremembe – gledalec se usposablja za pravo akcijo.

Gledališče zatiranih ni revolucionarno samo po sebi, vendar pa lahko pripravlja udeležene na revolucijo. Osvobojeni gledalec kot celostna oseba je prek njega pripravljen na akcijo.

1.4.1.1 *Zatirani*

»Kdo je torej zatirani? Zatirani so vsi tisti posamezniki ali skupine, ki so socialno, kulturno, politično, ekonomsko, rasno, spolno ali na kateri koli drug način oropani pravice do dialoga ali jim je izvajanje te pravice začasno prekinjeno.« (Ferlin 2009: 11.)

1.4.1.2 *Dialog*

Vodilo gledališča zatiranih je načelo, da bi morali vsi odnosi temeljiti na dialogu, pa naj ta poteka med moškimi in ženskami, družinami, rasami, skupinami ali narodi. Augusto Boal trdi, da imajo dialogi tendenco postati monologi, kar lahko pripelje do vzpostavitve odnosa zatirani – tiran. Vsak človek si želi biti slišan in upoštevan. Boal opiše dialog kot svobodno izmenjavo idej z drugimi posamezniki ali skupinami, ki poleg udejstvovanja v družbi udeležencem priznava enakovreden položaj in spoštovanje raznolikosti.

Dialog, kot pravi Freire (1972), izraža ljubezen do življenja in človeka ter vsebuje združenje akcije in refleksije. Dialog ne more nikoli potekati med zatiralcem in zatiranim. Cilj dialoga je, da odkrije silo zatiranja in da v skupnosti z drugimi pomaga segati po svobodi. Za Freirá je

dialog osnovno orodje za spreminjanje posameznikovega pogleda na svet in njegovih dejanj proti neenakosti moči.

1.4.1.3 Moč jezika in besed

»Z učenjem novega jezika človek na novo prepozna resničnost in jo tako predaja dalje, med druge. Vsak jezik je nenadomestljiv, dopolnjujejo pa se tako, da skupaj oblikujejo široko, najbolj dokončno sliko o tem, kar naj bi bila resničnost.« (Boal 2012: 16.)

V *Poetiki zatiranih* Boal piše o gledališču kot jeziku, ki ga lahko govori vsak človek – tisti z ali brez umetniškega talenta. Gledališče lahko služi zatiranim družbenim skupinam, da se izrazijo in hkrati z uporabo novega jezika spoznajo tudi nove koncepte. Boal (2006) v knjigi *The Aesthetics of the Oppressed (Estetika zatiranja)* opiše moč, ki jo imajo besede v tem, da lahko včasih preglasijo naše ostale čute, in zato ne zaznamo sveta tako jasno, kot bi ga sicer. Razumevanje besed poteka počasi, ker jih je treba najprej dekodirati, kot kontrast čustvom in zaznavam. Boal nadaljuje, da so živali, ki se ne pogovarjajo in ne izmenjujejo idej med seboj, pri razumevanju sveta odvisne izključno od svojih čutov. Ljudje imajo zaradi svojega zanašanja na besede in simbole omejeno zaznavanje s čutili, kar se je očitno pokazalo 26. 12. 2004, ko je cunami uničil mnoga mesta v Aziji in Afriki in ubil več kot 300 000 ljudi. Mnogo divjih živali pa se je umaknilo iz ogroženih območij, ker so čutile bližajočo se nevarnost.

»Besede so delo in instrumenti z razlogom: moramo jih preseči in poiskati načine komunikacije, ki ne bo le razumska, ampak tudi senzorična – estetsko komunikacijo.« (Boal 2006: 15.)

Boal (2006: 14) opiše besede kot transportna sredstva za ideje, želje in čustva. Z eno besedo lahko sporočimo ravno nasprotno, kot je njen pomen definiran v slovarju: tako, da jo uporabimo znotraj besedne zveze ali z načinom, kako jo povemo – kje so poudarki, kako glasno in s kakšnim tonom jo izgovorimo.

Podobno kot v gledališču zatiranih imajo besede veliko moč vplivanja na človeška življenja tudi znotraj socialnega dela. Čačinovič Vogrinčič (2003) pravi, da se jezik socialnega dela spreminja na najboljši možni način. Prva sprememba je v tem, da je to jezik, ki se približa ljudem tako, da socialni delavci vsakič znova prevajajo v jezik uporabnikov in nazaj v jezik stroke. Druga sprememba pa se kaže v nastajanju novih besed, ki kažejo na paradigmatški premik v praksi socialnega dela. Gre za besede, ki ne označujejo in ne ranijo, ampak opogumljajo in opolnomočijo ljudi na poti do pozitivnih sprememb.

1.4.1.4 Ljudje, strast in oder: »estetski prostor« (aesthetic space)

Skozi čas so se pojavljale različne definicije gledališča in njegove vloge. Boalu je najbolj pri srcu definicija, katere avtor je Lope de Vega, ki je opredelil gledališče kot »dve človeški bitji, strast in oder«. Gledališče po njegovem ne more biti proizvod posameznika, ker se osredotoča na proučevanje odnosov in večplastnosti razmerij med ljudmi. Strast je potrebna sestavina gledališča kot umetniške zvrsti, ki omogoča ustvarjanje in izražanje mnenj in pogledov na svet. Oder pa je v najpreprostejšem pomenu besede prostor, na katerem se gledališče dogaja.

Boal je opredelil tudi pojem estetskega prostora. Primarna funkcija prostora, ki se imenuje oder, naj bi bila po Lope de Vegi separacija oziroma razmejitve med igralci in gledalci. Za to razmejitve pa ni nujno, da obstaja oder kot ločen del prostora, v katerem poteka gledališka predstava, razmejitve je lahko tudi samo navidezna, obstoječa znotraj dogovora med udeleženci. Oder je tako lahko prostor znotraj večjega prostora, v katerem se nekaj ustvarja – estetski prostor. Značilno zanj je to, da privlači pozornost opazovalcev – gledalcev.

Naslednje značilnosti estetskega prostora so stimuliranje znanja in odkrivanja, zaznavanja in prepoznavanja, značilnosti, ki spodbujajo proces učenja z izkustvi. Boal poimenuje gledališče kot obliko znanja. Estetski prostor osvobaja domišljijo in spomin, znotraj njega je vse možno: ker estetski prostor je, ampak dejansko ne obstaja, je udeležencem znotraj njega dovoljeno sanjati o ljudeh, situacijah in razmerjih, ki si jih želijo prikazati ter udejanjiti.

Še ena pomembna značilnost estetskega prostora je ta, da je dihotomen in ustvarja dihotomijo. Ljudje, ki so del estetskega prostora, so hkrati tudi del širšega konteksta. Ta dva prostora sta hkrati identična in različna: kar se dogaja na odru kot del gledališke predstave, je na neki način vsebovano le v dramski situaciji, po drugi strani pa preko vpliva na udeležence vpliva tudi na širšo okolico, katere del so ti ljudje.

(Vse povzeto po Boal 1995: 16–28.)

1.4.1.5 Gledališki oder kot prostor za terapijo

Gledališki oder je v kontekstu gledališča zatiranih hkrati tudi terapevtski oder, ki udeležencem omogoča pridobiti svoj glas in preko gibanja, govora in drugih načinov izražanja izraziti ideje in želje. Ne glede na vrsto gledališča igralec vedno ustvari dvojen odnos do karakterja, ki ga prevzame: privlačnost in odpor, zlitje in disociacijo. Glede na tip gledališča

se razlikuje tudi razdalja, ki jo igralec zavzame do svoje vloge, značilno pa je, da ta razdalja nikoli popolnoma ne izgine. Ne glede na to, kako močno se igralec na odru vživi v vlogo, še vedno se ima pod nadzorom in se zaveda, da on ni karakter, ki ga igra. Opisana dvojnost in prehajanje osebe med svojo identiteto in karakterjem omogoča udeležencu gledališča zatiranih, da se sam odloči, kdo je in kakšna je njegova izbrana identiteta, katere poglede na svet želi predstavljati. Prehajanje med trenutno identiteto udeleženca in identitetami, ki jih je prevzemal v preteklosti, odpira tudi možnost za odkrivanje novih oblik identitete. Tako gibanje naprej in nazaj v prostoru in času ima na ljudi terapevtske učinke, ker se na ta način odkrivajo in učijo o sebi in svojih željah, kdo so in kdo bi radi postali. Udeleženci se osredotočijo na druge in tudi nase, ko se opazujejo v akciji. V vsakdanjem življenju ljudje gledamo na stvari vedno z istega zornega kota: preko sebe. Na odru se ta zorni kot spremeni na način, da tudi drugi dobijo možnost vpogleda skozi oči udeleženca, ko jim ta skozi dramsko igro predstavi svoje mnenje, in to poveže ljudi ter jim da možnost samoizražanja. (Povzeto po Boal 1995: 16–28.)

1.4.2 Augusto Boal in začetki gledališča zatiranih

Avtor in pionir gledališča zatiranih je Augusto Boal. Začetki njegovega dela segajo v šestdeseta leta 20. stoletja v Brazilijo, ko je v Arena Theatre v Sao Paulu začel z eksperimentiranjem z novimi oblikami gledališke igre. V tistem času je bila Brazilija pod vojaško oblastjo in Boala je zanimalo, zakaj se ljudje ne oglasijo, ko se z nečim ne strinjajo. Zato je začel s spodbujanjem ljudi s pomočjo gledaliških tehnik, naj se vendarle oglasijo in podelijo svoje misli z drugimi. Državi je Boal s svojim delovanjem predstavljal političnega aktivista in grožnjo, zato so ga leta 1971 aretirali in izgnali v Argentino. Tam je nadaljeval s svojim poslanstvom in leta 1973 je izšla njegova prva knjiga – *The Theatre of the Oppressed* (Gledališče zatiranih). Pozneje je Boal deloval v Evropi in leta 1981 je v Parizu potekal prvi mednarodni festival gledališča zatiranih. Po koncu vojaške diktature se je vrnil v Rio de Janeiro in tam ustanovil največji center gledališča zatiranih. Na filozofijo in poslanstvo Boalovega dela je imel velik vpliv Paolo Freire in njegova pedagogika zatiranih. 1992. je izšla Boalova druga knjiga – *Games for Actors and Non Actors (Igre za igralce in neigralce)*, 1995. je izdal tretjo knjigo z naslovom *The Rainbow of Desire (Mavrica želja)*, v kateri se je osredotočil na uporabo svojih tehnik v bolj psihoterapevtske namene. 1998. je izdal delo *Legislativno gledališče*, ki je temeljilo na tehniki forumskega gledališča. Pozneje sta

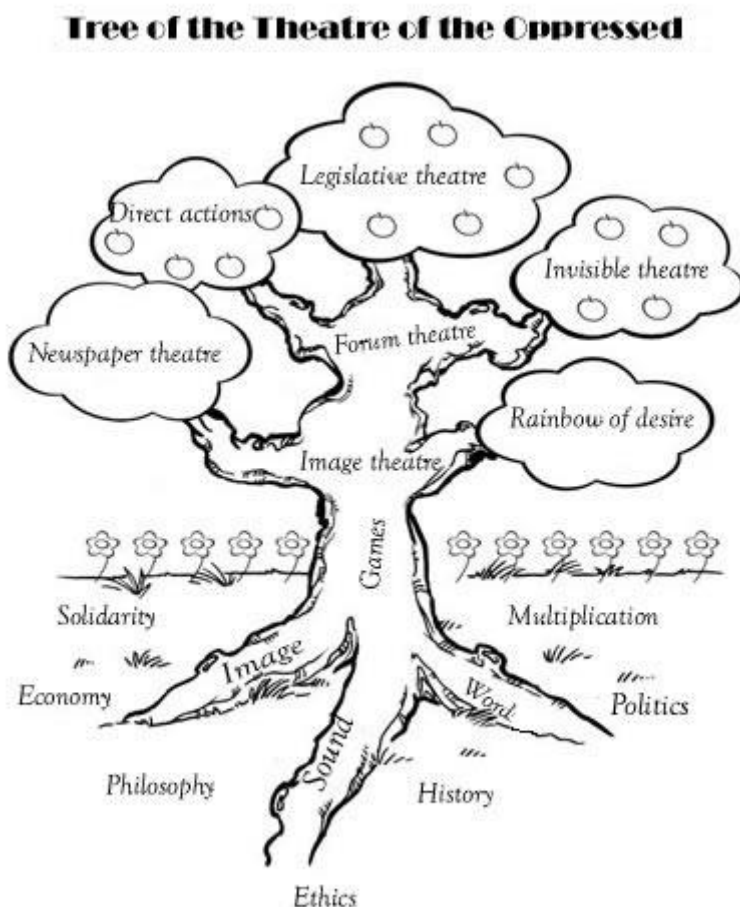
bili izdani še dve njegovi knjigi, leta 2001 *Hamlet and the Baker's Son: My Life in Theatre and Politics* (*Hamlet in pekov sin: moje življenje v gledališču in politiki*) in 2006 *The Aesthetics of the Oppressed* (*Estetika zatiranih*).

(Vse povzeto po Ferlin 2009: 6–8.)

1.4.3 Štiri faze gledališča zatiranih

Tehnika gledališča zatiranih je razdeljena v štiri faze, ki preko ogrevalnih in spoznavnih vaj vodijo do vse bolj kompleksnih dramatičnih situacij za aktivacijo preko telesa in popolno vključitev gledalca v dramsko dogajanje. Podrobnejše opise omenjenih štirih faz v nadaljevanju povzemam po Alfirević, Boal, Močnik in drugi 2012.

Slika 1.4.3.1: Drevo gledališča zatiranih

(Spletni vir 4)

1.4.3.1 Prva faza: poznavanje telesa

Boal je pri delu z zatiranimi skupnostmi izpostavil to, da nekatere skupine ljudi sploh ne razumejo, kaj je gledališče ali pa ga jemljejo kot nekaj podobnega cirkuški predstavi, nekaj, kar zapolnjuje prosti čas. Zato je pomembno, da vodja na začetku poskrbi, da se ljudem pridruži v njihovem razumevanju sveta in jim počasi, v njihovem jeziku, razloži, kaj je namen gledališča zatiranih in na kakšen način bodo delavnice sploh potekale.

V prvi fazi se ljudem predstavi, kaj sploh je gledališče zatiranih, nato pa gredo udeleženci skozi vrsto vaj, v katerih se spoznavajo s svojimi telesi. Ugotavljajo, kakšne so njihove omejitve in zmožnosti ter kakšne so motnje, nastale kot posledica družbenega življenja, in kakšne so možnosti rehabilitacije. Z različnimi tehnikami in načini lahko dosežemo prebujanje teles ljudi, odkrivanje njihovih sposobnosti in deformacij, ki jih utrpijo zaradi dela, ki ga pogosto opravljajo. Vsak od nas trpi za kakšno avtomatizacijo mišic, do katere pride zaradi narave dela, ki ga opravlja. Že z opazovanjem telesne drže in gibov, ki jih ljudje pogosto zavzemajo in ponavljajo, lahko na neki način razberemo, kakšen je njihov družbeni položaj in katero vrsto dela opravljajo ali so opravljali več let.

»Kombinacija vlog, ki jih posamezna oseba igra v svojem vsakdanjem življenju, posledično ustvari 'vedenjsko' masko. Zaradi tega so si ljudje s podobnimi družbenimi vlogami do neke mere podobni: umetniki, vojaki, duhovščina, učitelji, delavci, kmetje, veleposestniki, dekadentneži in drugi.« (Adamič, Boal, Boal in drugi 2012: 22.)

Vaje na prvem nivoju poskušajo omehčati mišično determiniranost posameznikov. S tem jih ne želimo narediti šibkejše, ampak povečati nivo zavedanja o lastnih telesih. S tem bi vsak posameznik začutil, kako je njegovo telo razvito v odnosu do njegovega dela. Če posameznik prepozna svojo mišično strukturo, bo bolj zmožen tudi vpogleda in interpretacije vlog ljudi iz drugih poklicev in razredov.

Primer: Tekma v počasnem teku na 10 metrov

Udeleženci se morajo čim počasneje gibati proti cilju, tako da oponašajo gibe tekačev. Zmagovalec je tisti, ki pride na cilj zadnji. Namen igre je nadzor nad posameznimi skupinami mišic, ki jih po navadi ne uporabljamo na tak način, in spoznanje, da je včasih težje biti počasen kot pa najhitrejši.

1.4.3.2 Druga faza: večanje izraznosti telesa

Večina našega sporazumevanja je osredotočenega na besedno sporazumevanje, čeprav vemo, da večji del komunikacije poteka neverbalno. Zato je namen druge faze povečati sposobnost udeležencev, da se izrazijo na drugačen način kot z besedami, preko telesa. Plesalcem je to početje zelo naravno in lahko, medtem ko je večini drugih ljudi to malce težje, sploh ko poteka izražanje preko telesa na negiben način ali z gibi, ki niso plesni. V tej fazi se uporabljajo različne družabne igre, ko se skupina skozi telesno imitiranje poveže, sprosti in nauči uporabljati gibe tako, da z njimi drugim članom nekaj določenega sporoči. Tudi tukaj je, podobno kot v prvi fazi, namen aktivacija udeležencev pri ustvarjanju in razvijanju novih iger, ne pa le pasivno sprejemanje in sledenje navodilom.

Primer: Oponašanje živalskih parov

Udeleženci dobijo listke z imeni živalskih samcev in samic, ki jih nato oponašajo s telesnimi gibi in brez zvokov. Namen je, da vsak član najde svoj živalski par s prepoznavanjem značilnih gibov in obnašanja.

1.4.3.3 Tretja faza: gledališče kot jezik

Ta faza je sestavljena iz treh delov, ki predstavljajo različne nivoje vključenosti gledalca v igro. Gledalec ima možnost, da se z osredotočanjem na dramsko situacijo s stališča objekta prestavi v aktivno vlogo subjekta.

Prva stopnja: SIMULTANA DRAMATURGIJA

Pri prvi stopnji se gledalec lahko vključi v predstavo, ne da bi se fizično pojavil na odru. Nekdo iz skupine predlaga kratek prizor, ki traja od 10 do 20 minut, in ga igralci nato improvizirajo. Prizor je lahko bolj dramatičen, če je oseba, ki je predlagala temo, prisotna med gledalci. Igralci odigrajo prizor in se ustavijo na najbolj kritični točki konfliktne situacije, tam pa prenehajo z igranjem in ponudijo gledalcem možnost za predloge, kako bi oni razrešili dano situacijo. Sledi improviziranje predlaganih rešitev – publika »piše« scenarij, igralci pa ga simultano odigrajo. Misli, želje in ideje gledalcev se na odru realizirajo v teatralni obliki skozi dejanja in besede igralcev. Na ta način imajo gledalci moč, da nekaj spremenijo na bolje, hkrati pa se ruši običajne zidove in razmejitve med tistimi na odru in tistimi, ki lahko le opazujejo dogajanje in kot taki nimajo možnosti vplivanja. Potek akcije ni več vnaprej

strogo določen kot nekaj fiksnega, ampak ljudje postanejo aktivni ustvarjalci zelenih razpletov.

Druga stopnja: SLIKOVNO GLEDALIŠČE

Tukaj so gledalci že bolj neposredno vključeni v dogajanje, ko izražajo svoj pogled glede na določeno tematiko, ki zanima vse udeležence. Tematika je lahko nekaj splošnega ali pa zelo relevantnega ali celo osebnega. Posebnost slikovnega gledališča je ta, da udeleženec svoje mnenje predstavi brez govorjenja, s pomočjo telesa, ki ga sam ali pa nekdo drug (v primeru dela v parih) oblikuje v neki položaj, kip. Pri stopnjevanju se lahko tej poziciji doda posamezen gib, gesto ali besedno frazo, ki še podkrepi pomen sporočila. Udeleženci torej oblikujejo sebe ali kot kiparji telesa drugih, da izražajo mnenja, želje, predstave ali bolj kompleksne situacije zatiranja.

Primer:

Posameznik lahko predstavi svojo situacijo zatiranja, v kateri je bil udeležen kot tiran, žrtev ali priča. Ostale udeležence postavi v nemo in negibno sliko, ki predstavlja določen prizor v tej situaciji, nato pa se še sam vključi vanj. Končno dobijo gledalci možnost, da spremenijo posamezen del slike, zato da naredijo situacijo manj zatirajočo, da pokažejo na možne spremembe. Udeleženci (kipi) lahko le z obrazno mimiko pokažejo, ali se strinjajo z nakazano spremembo. Ko so vsi gledalci dobili priložnost, da naredijo spremembe, so na vrsti še udeleženci v sliki. Vsak zatirani lahko naredi posamezen gib, da bi postal bolj svoboden, tiran pa lahko naredi gib, da bi si nekoga spet podredil. Tudi tisti, ki so priče, lahko na neki način poskušajo spremeniti situacijo po svoje. Sestavi se slika situacije zatiranja, ki je sprva statična, pozneje pa se vključi malo gibanja. Situacija ni zabetonirana, ker ima vsak možnost za spremembo po svoji volji, kar udeležence in gledalce aktivira, vključi in okrepi njihovo moč.

Tretja stopnja: FORUMSKO GLEDALIŠČE

V zadnji stopnji tretje faze se gledalci najbolj aktivno vključujejo v dramatično akcijo in jo tudi spreminjajo. Poteka v treh korakih: udeleženci predlagajo relevantne in na neki način težko rešljive družbenopolitične teme. Potem ko izberejo enega izmed predlogov, ga nekaj prostovoljcev improvizira. Prizor traja od 10 do 15 minut. Po odigranem prizoru so na vrsti

gledalci, ki komentirajo razplet. Nato se prizor ponovi, razlika je v tem, da se tokrat gledalci lahko na poljubni točki vključijo v dramsko situacijo, tako da zamenjajo posameznega igralca in spremenijo potek situacije po svoje. Na ta način dobimo najrazličnejše variacije začetne situacije. Gledalci so aktivni ustvarjalci razpleta, pri tem pa dobijo možnost, da dejansko nekaj naredijo, ne da so le spremljevalci ali komentatorji dogajanja, kar se nam pogosto dogaja tudi v realnih življenjskih situacijah. Pri forumskem gledališču se udeleženci opogumijo za dejansko akcijo in se učijo novih možnih načinov ravnanja in rešitev konfliktnih situacij na nenasilen in uporaben način.

1.4.3.4 Četrta faza: gledališče kot diskurz

Namen četrte faze je opogumljanje gledalcev, ki so po navadi pripadniki zatiranega delavskega razreda, k dialogu, sodelovanju in prevpraševanju. Gre za ponavljajoče se gledališče, ker zatirane skupine še ne vedo, kako naj bi bil njihov svet videti in kako naj bi deloval. Zato se ta vrsta gledališča odziva na potrebe ljudske množice, predstavlja zabavno in hkrati konstruktivno prakso.

Znotraj zadnje faze obstaja več tehnik gledališkega udejstvovanja. To so:

- a) časopisno gledališče,
- b) nevidno gledališče,
- c) fotoromanca,
- d) zlom represije,
- e) mitsko gledališče,
- f) analitično gledališče.

1.4.4 Značilnosti in naloge vodje oziroma jokerja

Joker je tisti, ki vodi in koordinira celoten proces srečanja v gledališču zatiranih in po navadi ne sodeluje kot igralec, ampak pomaga ostalim, da se lahko vključijo in čim bolj izrazijo skozi dramski proces. Njegova naloga je, da organizira potek srečanja, daje navodila, zagotavlja sproščeno in varno okolje, poskrbi za začetno ogrevanje skupine, med procesom zagotavlja intimnost in po potrebi spodbuja udeležence. Joker poskrbi za to, da so v skupini jasno določena pravila in da se jih dosledno upošteva med delom, pri tem pa sam naj ne bi silil v ospredje. Voditelj mora dobro poznati igro, ki jo koordinira, in imeti pregled nad celotnim

dogajanjem, hkrati pa biti pozoren na vsakega igralca posebej, da že intuitivno ve, kje so meje vsakega posameznika. Na ta način zagotavlja, da se bodo udeleženci v skupini dobro počutili in da nihče ne bo prekoračil svoje meje ali meje drugih. Vodja vnaprej načrtuje aktivnosti in predviden čas srečanja razdeli na posamezne sklope, ki ne smejo biti časovno predolgi ali prekratki: idealno je, če trajajo od 1,5 do 2 uri. Joker mora znati koordinirati različne skupine – tako mladostnike kot odrasle in marginalne skupine (povzeto po Ferlin 2009).

1.4.5 Katarza v gledališču zatiranih

Prva in morda največja razlika med gledališčem zatiranih in bolj konvencionalnimi gledališči je ta, da je gledalec v gledališču zatiranih vedno aktivno udeležen v dramskem dogajanju – »spectator«. Namen je pokazati, da ima vsakdo možnost intervenirati v določeni situaciji, da je vsak lahko tisti, ki nekaj spremeni. Poleg tega se ustvari nekakšno neravnovesje z namenom dinamizacije, aktivacije udeležencev tudi v realnih življenjskih okoliščinah. To ruši njihove notranje blokade, ki so jim dotlej preprečevale akcijo in spreminjanje svojih življenj in okoliščin, in jih očisti ter povzroči notranjo katarzo udeležencev.

Namen Boalove katarze se razlikuje od Aristotelove katarze, katere namen je bil, da se ljudje preko opazovanja igralcev na odru očistijo težkih čustev in na tak način ohranjajo mir znotraj skupnosti. Nasprotno, namen te katarze je, da se ljudi aktivira, da spremenijo nekaj v svoji skupnosti, da se pripravijo za spremembe in revolucijo (povzeto po Boal 1995).

1.4.6 Metoda gledališča zatiranih v povezavi s socialnim delom

Na razvoj Boalovih metod so vplivali filozofija in dela Paula Freira in njegova pedagogika zatiranih. Freire je eden od prvih avtorjev, ki je v svoje delo vnesel besedo »empowerment«, uporabljal pa jo je zlasti v smislu emancipacije in osamosvajanja uporabnikov v povezavi s konkretnim socialnim delom. Opozarjal je na neenakosti, ki se pojavljajo globalno in vsakodnevno v mnogih različnih družbenih razmerjih in se kažejo skozi odnose moči in dominacije. Čeprav je Freire utemeljitelj pedagogike zatiranih, ima njegovo delo velik vpliv na razvoj socialnega dela. Po avtorjevem mnenju so socialni delavci (ne nujno vsi) »agenti sprememb«, ki zaznajo, kaj je mogoče v danem trenutku narediti. Socialni delavci in delavke podprejo posameznika tam, kjer si ta sam želi, in ne tam, kjer bi socialni delavci želeli delovati. Socialno delo, ki sledi Freirovim idejam, se ukvarja predvsem z reševanjem

materialnih in odpravljanjem strukturnih problemov, ki onemogočajo posameznikovo napredovanje. Friere je zahteval, da pri svojem delu izhajamo iz posameznika, njegove življenjske situacije in dojemanja sveta. Pri njem najdemo prve zametke tega, čemur danes pravimo sodobno socialno delo, ki se zavzema za zatirane skupine ljudi in si prizadeva za ustvarjanje okoliščin, znotraj katerih so posamezniki spodbujeni, da spregovorijo. Za avtorja je »empowerment« oziroma krepitev moči zlasti ozaveščanje posameznikov in spodbujanje k dialogu. To pa je še danes osnova socialnodelovnega odnosa (povzeto po Freire 2009).

Še ena stvar, na katero je opozoril Freire (2009: 47), je ta, da imajo zatirani pogosto tako zelo ponotranjene slike tiranov in raznih oblik zatiranja, da se na neki način bojijo svobode. Kajti svoboda bi jim prinesla tudi avtonomijo in odgovornost, poleg tega bi se zanjo morali boriti. Boalov teater udeležence spodbuja, da prevzamejo odgovornost in postanejo bolj avtonomni, svobodnejši, najprej znotraj delavnic, pozneje pa lahko ta nova znanja uporabijo tudi v vsakdanjem življenju. Freire (2009: 54) je svojo pedagogiko zatiranih razdelil na dve stopnji. V prvi stopnji zatirani razkrijejo svoje situacije zatiranja in se skozi prakso zavežejo k transformaciji teh situacij. V drugi stopnji pa se stremi k temu, da pedagogika zatiranih pripada prav njim, da jo sami definirajo na poti k trajnostni osvoboditvi. Gledališče zatiranih prav tako stremi k trajnostnim spremembam v družbi ter humanizaciji in liberalizaciji medčloveških odnosov. Vsi omenjeni procesi se nanašajo tudi na prakso socialnega dela. Namen socialnih delavk je skozi delovni odnos krepiti moč ljudi in njihovo avtonomnost, da bodo skupaj z njimi (in pozneje sami) soustvarjali želene rešitve, kar jim bo omogočilo svobodnejše življenje.

Skozi delavnice gledališča zatiranih se pri udeležencih okrepi občutek pripadnosti neki skupini, prav tako pa se lahko pri njih spodbudi razvoj odpornosti na probleme, s katerimi se srečujejo kot člani zatiranih skupnosti, ki imajo že praviloma manj družbene moči. Krepitev moči poteka v določenih okoljih in ravno občutek pripadnosti neki skupini lahko pri posameznikih podpre njihove vire in osebno moč, kar je skupni cilj socialnega dela in gledališča zatiranih. Bernard (1997 v Čačinovič Vogrinčič 2008: 43) o odpornosti in krepitvi moči zapiše: »Odpornost ni družbena lastnost, pa tudi set lastnosti ne. To je akumulacija sposobnosti, virov, talentov, moči, znanja in veščin, ki rastejo ... Študije so pokazale, da imajo vsa človeška bitja, tudi ljudje z veliko ovirami, potencial okrevanja. In končno, odpornost, opolnomočenje in razvoj virov se dogaja v interakciji z okoljem, predvsem v družinah, šolah, soseskah.«

Postmoderno socialno delo postavlja v ospredje značilnosti odnosa in procesa med udeleženi v procesih. Redefinira proces razgovora, sporazumevanja in dogovora na ključni točki odnosa; pomoč se soustvarja v procesu, ki ga zagotovi delovni odnos (Čačinovič Vogrinčič, 2005: 11).

Socialna delavka ne izhaja iz pozicije moči in se odpove posedovanju končnih odgovorov in absolutnih resnic. To nadomesti z odgovornim raziskovanjem, soustvarjanjem in iskanjem zelenih rešitev v zavezniškem, enakovrednem odnosu s človekom, s katerim dela. Podobno se dogaja v gledališču zatiranih, v katerem je vloga gledalca in človeka v odnosu do socialne delavke »neklasična«, saj jim igralci kot strokovnjaki ne vsiljujejo svojega pogleda na svet, na problem, rešitev, na svoje življenje. Oba (tako igralec kot gledalec) prevzameta odgovornost za svoje življenje in svoje doživljanje sveta okoli njiju. Udeleženci sami oblikujejo svojo pot in rešitve. Gledališče zatiranih in socialnodelovni odnos sta na ta način lahko orodji za krepitev moči, spremembe v osebem življenju in družbene spremembe.

Jugovac je v članku Na odru in v življenju (2001: 319) zapisala: »Dramsko ustvarjanje črpa teme iz odnosov med posameznikom in družbo ter družbo in posameznikom. Z idejnimi, estetskimi in emocionalnimi vrednotami vplivata dramska umetnost in dramsko ustvarjanje na humanizacijo človeških odnosov, na estetsko vrednotenje okolja, na oblikovanje različnih osebnostnih ravni in področij tako pri gledalcu kot pri igralcu.«

Pri gledališču zatiranih so gledalci postavljeni v aktivno vlogo, tako da so hkrati opazovalci in tisti, ki nadzirajo potek dramske situacije, torej tudi igralci. Ta vključenost še dodatno vpliva na medčloveške odnose in osebnostne ravni posameznikov. O pomenu vključenosti v skupnost v obliki participacije pri dramski igri je pisal Ravnjak (1991: 29), ki pravi, da gledališka umetnost korenini globoko v družbenem življenju in je bolj kot katera koli druga umetnost odvisna od kolektivnega izkustva. Gledališče na simbolni ravni kaže bistvo vsakokratne družbene organizacije.

Družbena organizacija se kaže tudi v relevantnih družbenih pojavih in problemih, s katerimi prihajajo uporabniki po pomoč v kontekstu socialnega dela. Uporabniki dobijo v kontekstu gledališča zatiranih skozi kolektivno izkustvo izkušnjo vključenosti in z lastnimi telesi ter skozi dialoge, ki jih vsakokrat ustvarjajo med sabo in z zunanjimi gledalci, ustvarjajo nove simbole. Ti simboli po eni strani kažejo na probleme njihove skupnosti in družbe, po drugi strani pa te probleme presegajo skozi aktivno participacijo in izražanje mnenj in želja po novi družbeni ureditvi, ki bo temeljila na odnosih enakosti med vsemi ljudmi.

Če se spet navežem na Freirovo pedagogiko zatiranih in glavni cilj gledališča zatiranih (ustvarjanje dialoga med enakopravnimi člani skupnostmi in aktiviranje zatiranih za družbene spremembe), lahko najdem povezavo z genealoško definicijo socialnega dela, ki je bila zapisana v okviru gibanja 15o oziroma BojZa in izpostavi naslednje značilnosti direktnega socialnega dela:

»1. Socialno delo nedvomno povezuje dolga linija solidarnosti, sočutja, človekoljubja ali kratko malo pomoči; je moderna artikulacija teh procesov, ki s profesionalizacijo in umeščenostjo v prostoru med solidarnostjo in pomočjo, med vzajemnostjo in altruizmom, med državo in skupnostjo omogoča odzive na socialne stiske. Ne samo, da lajša stiske in s tem vzdržuje *status quo*, ampak tudi zagotavlja prostor za bistvene spremembe in izboljšave v družbenem življenju ljudi.

2. Socialno delo je eden izmed skrbniških poklicev, ki so se razvili v meščanski ureditvi, da so nadomestili subjektiviteto ali pomanjkanje pogodbene moči nekaterih skupin prebivalstva ...« (Flaker 2012: 60.)

V nadaljevanju Flaker (2012: 62–63) zapiše, da je socialno delo delo, ne razlaganje, pojasnjevanje, ampak dejanje in delovanje, ki proizvaja spremembe. Gledališče zatiranih je metoda in orodje, ki je uporabno za spodbujanje družbenih sprememb tudi v okviru socialnega dela, kar so pokazali tudi aktivisti BojaZa, ki so uporabili metodo slikovnega gledališča na ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve, da bi pokazali, kakšnih sprememb si želijo.

Primer dobre prakse in uporabe tehnik gledališča zatiranih znotraj socialnega dela v Sloveniji je bila predstava v Prevezgojnem domu Radeče januarja 2014. V njej je sodelovalo šest mladoletnikov, ki so prikazali vsakdanje življenje znotraj prevzgojnega doma in odnose, ki nastajajo med zatiranimi in tirani. Namen predstave je bil prikazati reševanje konfliktnih situacij na družbeno sprejemljiv način (spletni vir 6).

Taki primeri uporabe gledališča zatiranih v praksi socialnega dela v Sloveniji kažejo na široke možnosti uporabe metod in na njihov potencial pri soustvarjanju sprememb na mikro-, mezo- in makroravni naše družbe.

1.4.6.1 Globalna SOFA (*global state of art*)

SOFA je širše zastavljena iniciativa umetniških praks, ki poleg drugih umetniških in aktivističnih dejavnosti v svojem okviru organizira tudi Mrežo gledališča zatiranih v Sloveniji.

Da bi razširili prepoznavnost in uporabo gledališča zatiranih, organizirajo razna izobraževanja, poleg tega so izdali zbornik Praznovanje možnosti transformacije: Gledališče zatiranih v teoriji in praksi, lokalni in globalni perspektivi. Junija 2012 so organizirali prvi Festival gledališča zatiranih pri nas (spletni vir 7).

2 PROBLEM

Uporaba metod Augusta Boala pod skupnim imenom gledališče zatiranih je v svetu že zelo razširjena, tudi na področju socialnega dela. V Sloveniji se sicer pojavljajo posamezni primeri uporabe, vendar je to področje še premalo razvito in izkoriščeno za namen podpore zatiranih skupnosti. Na Fakulteti za socialno delo Univerze v Ljubljani se je v študijskem letu 2013/2014 organizirala skupina osmih študentov (katere članica sem bila tudi sama), da bi se srečevali in spoznali metodo gledališča zatiranih. Namen projekta je bil naučiti se uporabe določenih tehnik in morda vpeljati takšne oblike dela na fakulteto in pozneje na področja socialnega dela oziroma drugih poklicev, v katerih se bomo zaposlili. Prvotna ideja se je porodila pri predmetu psihosocialna pomoč z umetnostjo, ki smo ga imeli pri modulu psihosocialna pomoč v 4. letniku. Tam smo prvič spoznali različne pristope s pomočjo uporabe umetnosti. Tema gledališča zatiranih nam je bila všeč in se nam je zdela uporabna za socialne delavce in socialno delo, zato smo se odločili izpeljati projekt v 2. semestru 4. letnika. Ideja je izhajala tudi iz dejstva, da smo mnogi pogrešali take inovativne, drugačne pristope, zato smo se odločili metodo gledališča zatiranih bolje spoznati in raziskati. Pri svoji raziskavi sem se osredotočila na osrednjo skupino, ki je bila pri projektu prisotna od začetka do konca. Zanimalo me je, kako se bo projekt odvijal, kaj se bomo pri tem naučili in katere metode (ter na kakšen način) bi pozneje lahko uporabili pri praktičnem delu z uporabniki socialnega dela. Glavni problem raziskave vidim v tem, da je v Sloveniji na področju socialnega dela le malo primerov uporabe drugačnih, umetnostnih pristopov in da se z njimi ne srečujemo dovolj na predavanjih, ter v razmeroma majhni proaktivnosti študentov Fakultete za socialno delo.

Pri raziskovanju sem imela že od začetka v mislih naslednja vprašanja, na katera bom poskušala odgovoriti skozi proces skupinskega dela v skupini za gledališče zatiranih in skozi raziskavo. V prvem sklopu spraševanja, ki je potekalo pred začetkom izvajanja delavnic, me je zanimalo:

- Kaj je študentke in študente pritegnilo, da so se priključili projektu?
- Kakšne so njihove predhodne izkušnje z metodo gledališča zatiranih?
- Kaj si želijo na delavnicah pridobiti oziroma se naučiti na osebнем in strokovnem področju in zakaj?

V drugem sklopu spraševanja, ki je potekalo po zaključku projekta, pa sem se osredotočila na naslednja vprašanja:

- Katere metode in tehnike gledališča zatiranih se zdijo študentkam in študentom, ki so sodelovali pri projektu, uporabne za njihovo praktično delo z uporabniki?
- Kakšen je po njihovem mnenju učinek projekta na družbeni kontekst?
- Kaj udeleženci mislijo o morebitnem nadaljevanju projekta v naslednjem študijskem letu oziroma ali se jim zdijo taki projekti primerni in potrebni kot način učenja in dela?
- Kaj so se novega naučili, in če se niso nič, zakaj se jim zdi, da ne?

3 METODOLOGIJA

1. VRSTA RAZISKAVE

Osnovno izkustveno gradivo raziskave so besedni opisi, ki sem jih pridobila z intervjuji članov skupine, ki so se v 2. semestru študijskega leta 2013/2014 pridružili projektu gledališče zatiranih. Vseh sedem intervjuvancev je študentk in študentov 4. letnika Fakultete za socialno delo in so projekt opravljali kot obveznost v sklopu treh predmetov pri profesorju Flakerju.

Raziskava je empirična, ker sem podatke zbiral na novo, s pomočjo neposrednega spraševanja članov izbrane populacije. Glede na stopnjo v procesu spoznavanja je raziskava eksplorativna, ker na tem področju v okviru populacije študentov socialnega dela še ni bila predhodno izvedena nobena podobna raziskava. Glede na naravo teme raziskovanja sem zbiral besedne opise, torej gre za kvalitativne podatke in glede na vrsto podatkov za kvalitativno raziskavo. Podatke sem zbiral med pogovori s sedmimi osebami, z vsako sem izvedla dva intervjuja: enega pred začetkom projekta in drugega po koncu izvajanja delavnic, da bi primerjala pridobljene podatke pred in po izvedbi projekta – gre torej za tako imenovano prej in po metodo raziskovanja. Zbrani podatki so besedni opisi subjektivne narave, zato je tudi glede na izbrani pristop raziskava kvalitativna.

2. GLAVNE TEME RAZISKAVE

Raziskava se osredotoča na teme, ki izhajajo iz dveh sklopov raziskovalnih vprašanj. Zanimalo me je, kakšne so predhodne izkušnje udeležencev projekta gledališče zatiranih, kakšne so njihove želje in pričakovanja glede strokovnega in osebnega razvoja in kaj jih je najbolj motiviralo, da so se sploh priključili projektu. V drugem delu raziskovanja pa me je zanimalo, kakšen vpliv je imel projekt po mnenju izvajalcev in izvajalk na širši družbeni kontekst, kaj so od projekta pridobili na osebnem in strokovnem področju in ali se jim zdi tak način dela primeren na fakulteti in znotraj socialnega dela. Osredotočila se bom na študentke in študente socialnega dela, ker so ravno oni zame najbolj priročna skupina za raziskovanje in ker pri njih vidim velik potencial za raziskovanje in razvijanje novih znanj ter za uvajanje že obstoječih uporabnih metod, ki pa se pri nas še ne uporabljajo tako pogosto, v prakso socialnega dela v Sloveniji.

3. MERSKI INSTRUMENTI ALI VIRI PODATKOV

Merski instrument, s katerim sem zbirala podatke za raziskovanje projekta gledališče zatiranih med študenti socialnega dela, je vprašalnik. Sestavila sem dva različna vprašalnika, enega sem uporabila pred začetkom delavnic, drugega pa po koncu izvajanja projekta. Vprašanja sem sestavila glede na teme oziroma raziskovalna vprašanja, ki so me v zvezi s projektom zanimala.

4. OPREDELITEV ENOT RAZISKOVANJA – POPULACIJA, VZOREC

Populacijo raziskovanja sestavljajo študenti Fakultete za socialno delo, ki so v študijskem letu 2013/2014 opravljali obveznosti za 4. letnik v sklopu treh predmetov (teorije deviantnosti, zasvojenosti in integrativni seminar). Vzorec je namenski, in sicer ga sestavlja šest študentk in en študent, ki so skupaj z mano v 2. semestru od marca do junija 2014 aktivno in kontinuirano sodelovali in soustvarjali na delavnicah v projektu gledališče zatiranih. Osebe so se med sabo razlikovale glede na predhodna znanja in izkušnje s tega področja in tudi glede namenov in pričakovanj, zaradi katerih so se odločili priključiti skupini.

5. NAČIN ZBIRANJA PODATKOV

Podatke sem zbirala z metodo spraševanja preko neposrednega stika, z vsako osebo sem, kot rečeno, izvedla dva intervjuja, ker sem želela dobiti čim bolj izčrpne odgovore v obliki

besednih opisov. Izvajala sem neposredno ustno spraševanje vsake osebe s pomočjo dveh vnaprej pripravljenih delno standardiziranih vprašalnikov, vsak pogovor pa sem snemala in ga nato zapisala. Vprašanja sem vsem osebam zastavljala po vrstnem redu, vendar se je včasih zgodilo, da se je kdo spomnil še kakšne stvari, ki se je dotikala teme iz prejšnjih vprašanj, in sva se zato vrnila nazaj, da je lahko oseba svoj odgovor dopolnila.

Mesec (2009: 205) pravi, da je intervju običajno neposredni pogovor iz oči v oči med tistim, ki sprašuje, in vprašancem, bodisi na osnovi vnaprej pripravljenega strukturiranega vprašalnika (standardizirani intervju) bodisi na osnovi vodila za intervju s seznamom glavnih tem pogovora (nestandardizirani ali odprti intervju).

6. OBDELAVA GRADIVA

Pridobljeno gradivo so bili besedni opisi, zato sem ga obdelovala na kvalitativen način. Vse intervjuje sem po izvedbi poslušala in dobesedno zapisala. Nato sem jih uredila tako, da sem jih parafrazirala. Kvalitativno analizo sem izvajala tako, da sem odgovore najprej odprto kodirala. Mesec (2007: 30) pravi, da je dobro, če ta korak zapišemo s pomočjo »deževanja idej«, kar pomeni, da si dovolimo zapisati pojme na različnih ravneh abstraktnosti, pa tudi tiste bolj nenavadne in oddaljene. V naslednjem koraku analize sem sorodne pojme združevala v kategorije. Nato pa sem pojme še osno (aksialno) kodirala. To pomeni, da sem vzpostavljala odnose med kategorijami in njihovimi podkategorijami ter znotraj določene kategorije. Na koncu pa sem še izbrala pojme in kategorije, ki so se mi zdeli za raziskavo najbolj relevantni. V zadnjem delu sem podatke analizirala še odnosno oziroma selektivno, tako da sem kategorije povezala med seboj in oblikovala začasni teoretični okvir (povzeto po Mesec 2007: 30–34).

7. ČASOVNO TERMINSKI NAČRT IN IZVEDBA

20. 3. 2014: 1. srečanje skupine za gledališče zatiranih;

21.–26. 3. 2014: izdelava vprašalnika za intervju;

27. 3.–3. 4. 2014: intervjuvanje/spraševanje;

5.–7. 4. 2014: zapis pogovorov;

14. 4.–14. 5. 2014: kvalitativna analiza oziroma kodiranje;

19. 5.–30. 5. 2014: izdelava seminarske naloge pri predmetu raziskovalni seminar;

3. 6. 2014: predvidena predstavitev raziskave na predavanjih;

7. 6. 2014: predviden zaključek projekta gledališče zatiranih;
9. 6.–23. 6. 2014: intervjuvanje/spraševanje;
24. 6.–30. 6. 2014: zapis pogovorov in kvalitativna analiza oziroma kodiranje

4 REZULTATI

a) PRVI DEL RAZISKOVANJA (PRED ZAČETKOM IZVAJANJA DELAVNIC)

1. MOTIVACIJA, ŽELJE IN PRIČAKOVANJA

Pri vprašanih na temo motivacije, želja in pričakovanj so se pokazali različni odgovori. Pet udeležencev skupine se je z gledališčem zatiranih srečalo že prej, in to jih je pritegnilo k temu, da še nadgradijo svoje znanje in izkušnje. Dve udeleženki sta poročali, da sta se z metodo prvič srečali v okviru protestov in delavnic BojZa: *»Z gledališčem zatiranih sem se prvič spoznala jeseni 2011, v času gibanja 15o, ki je zasedlo ploščad pred Ljubljansko borzo.« (Intervju 2.)* Iz njunih odgovorov sem razbrala, da je metoda primerna za ozaveščanje javnosti in doseganje družbenih sprememb. Tri udeleženke so se z metodo srečale na novo, zato so bila njihova pričakovanja drugačna. Ena udeleženka je povedala, da prej sploh ni poznala gledališča zatiranih, ampak jo je pritegnil opis sošolca, ki je bil že vključen v to skupino in ji je razložil, kaj se bo tam počelo: *»Pravzaprav na samem začetku nisem bila zainteresirana, potem pa sem se pogovarjala z A. M. in mi je razložil, kaj se bo delalo. Nekaj dni kasneje sem vas srečala in 'potegnili' ste me notri.« (Intervju 3.)*

Naslednji motivirajoči dejavnik pri mnogih vprašanih je bilo pozitivno doživljanje projekta. Udeleženci in udeleženke so pričakovali, da bo proces skupinskega dela zabaven, poučen in da bo pustil pečat v skupnosti ter na članih skupine. Podobno je bilo pri odgovorih glede pričakovanj na področju skupinskega dela. Čeprav so se nekateri člani strinjali, da smo si med sabo zelo različni, so vsi pričakovali pozitiven potek dela in sodelovanja s skupino.

Pri vprašanju glede pričakovanj in želje po napredku na strokovnem področju so bili odgovori različni. Vsi vprašani so se strinjali, da lahko pri projektu pridobijo določena znanja, ki jim

bodo pozneje koristila pri delu z uporabniki in na drugih področjih. Nekateri so imeli glede tega večja pričakovanja od drugih, odgovori pa so se razlikovali tudi glede vrste strokovnega napredka in glede področij, na katerih bi si želeli novo pridobljena znanja in kompetence uporabiti. V intervjuju 1 je vprašani odgovoril: *»Rad bi še bolj spoznal predvsem metodo forumskega pa tudi nevidnega gledališča, ker se mi zdi, da ravno na tak način lahko delaš tudi s skupinami, ki so res zatirane. Rad bi naredil povezavo s socialnim delom ... Tehniko gledališča zatiranih bom ... uporabljal tekom kariere.«* Druga članica skupine pa je odgovorila: *»Menim, da mi bo metoda prav prišla v različnih aktivističnih kampanjah,«* s čimer je opozorila še na drug vidik uporabnosti metode gledališča zatiranih znotraj socialnega dela, namreč kot orodje za doseganje družbenih sprememb. Ena članica je metodo videla kot možnost za uporabo pri delu z otroki s posebnimi potrebami.

Glede pričakovanj na področju osebnega razvoja so intervjuvanci odgovarjali različno. Določena skupna tematika je ta, da jih večina pričakuje, da bodo skozi proces dela pri projektu osebno zrasli in se bolje spoznali ter bolje spoznali svoja telesa ali okrepili zmožnost javnega nastopanja. Ena izmed vprašanih je dejala: *»Rada bi okrepila svojo samozavest in sposobnost javnega nastopanja ter to, da stojim za svojimi stališči.«* (Intervju 5.)

Naslednja tema se dotika želja po spremembah v družbi, ki naj bi se zgodile oziroma predstavljale s tem projektom. Vprašani so odgovarjali, da bi najprej želeli, da projekt vpliva na našo prvotno skupino, nato pa da pritegnemo še druge študente z naše fakultete in jih motiviramo za delo pri projektu in predstavitev metode in širših sprememb. Največ pričakovanj na tem področju pa se nanaša na zaključni projekt v obliki izvedbe nevidnega gledališča v javnosti. Vprašani so odgovarjali, da si želijo, da bi se projekt nadaljeval in da se gledališče zatiranih vpelje kot redna dejavnost v obliki delavnic na Fakulteti za socialno delo in da se študente bolj pouči o tej uporabni, a pri nas še vedno premalo poznani metodi. Zadnja tema na tem področju se nanaša na osebna zanimanja. Dve vprašani sta odgovorili, da ju je k projektu pritegnilo to, da ju tudi sicer zelo zanima gledališče. Ostali vprašani niso natančneje opredelili svojih osebnih zanimanj.

2. PRVI STIK, PREDHODNE IZKUŠNJE S TEGA PODROČJA

Štirje vprašani so odgovorili, da imajo na tem področju že nekaj izkušenj. Dva izmed njih sta se z metodo že spoznala pri predmetu psihosocialna pomoč z umetnostjo, pri katerem sta sodelovala pri izvedbi delavnic na temo forumskega gledališča. Dve vprašani sta se z metodo srečali v okviru BojaZa. Ena vprašana je dejala, da je enkrat sodelovala pri začetnih ogrevalnih vajah, ena pa si je ogledala predstavo gledališča zatiranih v Prevzgojnem domu Radeče. Samo ena oseba ni imela nobenih predhodnih izkušenj ali stika s to metodo.

3. ZANIMANJA, PRIPRAVLJENOST POTRUDITI SE

Pri vprašanju, katera metoda se jim zdi najbolj zanimiva in uporabna za naše področje, me je presenetilo to, da so bili vsi odgovori bodisi na strani nevidnega gledališča bodisi na strani forumskega gledališča. Ti dve metodi sta očitno najbolj prepoznavni in razširjeni, ker nobeden izmed vprašanih ni omenjal drugih pristopov, čeprav jih je še veliko. Vprašani so povedali, da se jim zdita ti dve metodi uporabni za diskutiranje, odpiranje novih mnenj in načinov razmišljanja, ozaveščanje javnosti in za krepitev zatiranih skupnosti.

Zadnje vprašanje se je nanašalo na to, koliko dela in truda so udeleženci pripravljeni vložiti v projekt gledališče zatiranih. Štirje so odgovorili, da se nameravajo projektu v celoti posvetiti, ker jih tema zanima in se jim zdi pomembna. Odgovora dveh študentk sta se glasila, da projektu ne moreta posvečati toliko časa, kot bi si želeli, ker imata še veliko drugih obveznosti. Ena študentka pa je odgovorila, da se bo prilagajala sproti, glede na potrebe in njeno sprotno motivacijo ter čas.

b) DRUGI DEL RAZISKOVANJA (PO KONČANIH DELAVNICAH)

1. IZPOLNITEV PRIČAKOVANJ IN ZADOVOLJSTVO S PROJEKTOM

Vseh sedem vprašanih je projekt doživelo pozitivno. Povedali so, da so s projektom zadovoljni, da bi še kdaj želeli sodelovati pri takem ali podobnem projektu, in nekateri ne bi v zvezi s projektom ničesar bistvenega spreminjali.

Eden izmed vprašanih je povedal, da v končni fazi ni bil popolnoma zadovoljen s sodelovanjem nekaterih članic skupine.

Vprašani so bili zadovoljni tudi s sodelovanjem v skupini. Izražena mnenja so se nanašala na uspešno sodelovanje, to, da smo se držali pravil in z lahkoto izražali mnenja ter kritike. Najbolj so me zanimali odgovori, ki so vsebovali željo po nadgradnji projekta, ker smo na tak način ugotovili, kaj bi se dalo naslednjič še izboljšati. Vprašani so komentirali, da so pogrešali večje vključevanje profesorjev in drugih študentov, torej cele fakultete: »*Pogrešam vključevanje cele fakultete ...*« (Intervju 1.2.) Študentke so povedale, da bi bilo treba več pozornosti nameniti predstavitvi delavnic, da bi se nam pridružilo še več ljudi, in bi tako projekt dosegel še večji učinek. Poleg tega so se pojavila mnenja, da bi se tako obširen projekt moral začeti izvajati že prej – na začetku študijskega leta, kar bi omogočilo dovolj časa, da bi se ustrezno posvetili vsem fazam.

2. VIDENJE PROJEKTA GLEDE NA NJEGOV VPLIV NA DRUŽBENI KONTEKST

Intervjuvanci so projekt pozitivno ovrednotili. V odgovorih so študentke dejale, da bi morale biti takih projektov več, da je to dober način za krepitev naše skupnosti in da je imel projekt učinek na okolico, na primer: »*Predstava nevidnega gledališča je imela velik učinek, konkretno za tiste, ki so bili sopotniki na avtobusu.*« (Intervju 2.2.) Nekateri odgovori so vsebovali mnenje o tem, da je projekt odličen način za učenje tako na osebnem kot strokovnem področju in za širjenje obzorij. Nekateri so pozitiven pomen pripisali temu, da so profesorji povabili izvajalce k določenim projektom in da so se gledališču zatiranih pridružili tudi ljudje, ki niso bili člani izvirne organizacijske ekipe.

V tem sklopu vprašanj so se pojavile tudi želje po več podobnih projektih. »*Takih projektov bi moralo biti več, mogoče niti ne podobnih, lahko drugačnih.*« (Intervju 1.2.) Projekt je bil opisan kot dober način, da se krepita stroka in znanost socialnega dela in dober način povezovanja skupnosti študentov Fakultete za socialno delo.

Vprašani so v odgovorih določali različne pomene posameznim delom oziroma vidikom projekta. Spet se je pojavila želja po več podobnih projektih. Pet vprašanih je posebej izpostavilo akcijo nevidnega gledališča kot ključen del projekta, ki se je res izrazil v javnosti in vplival na sodelujoče ter okolico – torej na ljudi, ki so bili gledalci oziroma del predstave. Ostali vidiki projekta so bili še to, da se študenti samoorganizirajo in delajo za študente in skupaj s študenti ter projekt kot praktičen način za učenje in aktiviranje študentk. Še posebej izpostavljen je bil ta vidik projekta, ko smo pokazali, da se da intervenirati v situacijah zatiranja in nasilja: »*Pokazali smo, da se da intervenirati pri nasilju.*« (Intervju 6.2.)

Dva odgovora sta vsebovala tudi mnenji o pomanjkljivosti glede učinkov projekta. Eden je vseboval mnenje, da projekt še ni dovolj zaživel na Fakulteti za socialno delo, drug pa, da projekt ni bil zares globalen.

3. PRIDOBLENA ZNANJA IN KOMPETENCE

Ta sklop odgovorov sem razdelila na tri področja: na pridobitve na osebnem področju, pridobitve na strokovnem področju in na željo po uvedbi gledališča zatiranih na strokovno področje socialnega dela. Vsi vprašani so v odgovorih povedali, da so s sodelovanjem pri delavnicah pridobili nekaj zase. Nekateri so poročali o tem, da so bolj sproščeni pri izvajanju telesnih delavnic, nastopanju ali organizaciji in vodenju delavnice. Nekaj študentk je poročalo o večji samozavesti in o tem, da zdaj lažje odreagirajo in posredujejo v nepredvidljivih situacijah: *»Si bolj upam delovati v različnih nepredvidljivih situacijah.«* (Intervju 4.2.) Na osebnem področju so intervjuvanci poročali tudi o tem, da so se naučili nekaj novega o skupinski dinamiki in pridobili novo pozitivno izkušnjo timskega dela. Predvsem pa so se odgovori osredotočali na to, da so skozi izkušnjo sodelovanja v delavnicah postali bolj sproščeni, bolj aktivni in pripravljeni sodelovati ter posredovati: *»Zase sem pridobila več moči za neko posredovanje, bolj aktivno držo.«* (Intervju 6.2.)

Dva vprašana sta povedala, da je gledališče zatiranih dobra metoda dela na področju socialnega dela. *»Na centrih za socialno delo bi zelo rad videl kaj takega.«* (Intervju 1.2.)

Na strokovnem področju so študentke pridobile nova znanja o uporabi metode in izvajanju delavnic gledališča zatiranih ter nova znanja o skupinski dinamiki in delu v timu. Tri študentke so gledališče zatiranih opredelile kot dober način dela za povezovanje in krepitev skupnosti. Gledališče zatiranih je bilo večkrat opisano kot uporabna metoda za socialno delo.

5 RAZPRAVA

Iz pridobljenih rezultatov sklepam, da je metoda gledališča zatiranih pri študentih zaželeno kot tehnika dela na Fakulteti za socialno delo in da jo priznavajo kot metodo, ki je lahko koristna pri poznejšem delu z uporabniki in na drugih področjih prakse. Udeleženci študentskega projekta gledališče zatiranih si želijo metodo uporabljati za krepitev moči skupnosti – tako skupnosti študentov in študentk Fakultete za socialno delo kot tudi zatiranih

skupnosti, s katerimi se srečujejo in se bodo še srečevali pri praktičnem delu kot bodoči socialni delavci in socialne delavke. Naslednji stavek dobro ponazori razmišljanje udeležencev projekta glede uporabe novih metod v socialnem delu za krepitev moči zatiranih skupnosti:

»Toda danes so se zatirani osvobodili in zopet ustvarjajo svoje lastno gledališče. Zidovi morajo biti porušeni.« (Alfirević, Boal, Močnik in drugi 2012.)

»Rušenje zidov« oziroma razlikovanj med nami pa izhaja tudi iz narave projekta, ki je izhajal od študentk in študentov za druge študentke in študente za učenje in povezovanje v neko skupnost, ki smo se jo tako dolgo trudili ustanoviti na Fakulteti za socialno delo. Projekt je nastal na lastno pobudo ustvarjalk in ustvarjalcev in ne zunanje avtoritete kot prisposodbe zatiralcev, kar kaže na njegovo unikatnost in neponovljivost. Že prej sem v besedilu omenila, da so pri gledališču zatiranih gledalci postavljeni v aktivno vlogo, da so torej tudi ustvarjalci dramskega dogajanja. Udeleženci projekta so povedali, da je bil projekt poseben tudi v tem, da smo ga ustvarjali študentke in študenti aktivno in na lastno pobudo, namesto da bi bili kot po navadi le pasivni sprejemniki informacij, ki nam jih profesorji podajajo v obliki predavanj in navodil za delo. Glede uporabnosti metode za krepitev moči skupnosti pa so vprašani povedali, da bi metodo radi uporabili na naslednjih področjih: aktivizem na področju boja za pravice LGBT-skupnosti, aktivizem na področju direktnega socialnega dela, na področju poučevanja otrok z učnimi, vedenjskimi ali razvojnimi motnjami, na področju športa in izobraževanja, pri projektu deinstitucionalizacije ter pri delu v romski skupnosti. Med sedmimi ljudmi, s katerimi sem opravila intervjuje, je vsak že malo usmerjen na svoje področje strokovnega delovanja, ki ga zanima, in vsak je videl priložnost, ki jo ponuja gledališče zatiranih, za krepitev moči ravno te določene skupnosti, čeprav gre za zelo raznolika družbena vprašanja. Ta področja delovanja socialnih delavcev in študentk socialnega dela, ki so bila posebej izpostavljena, pa so tudi pokazatelj trenutnega družbenega stanja in problematike uporabnikov socialnega dela v Sloveniji. To kaže na široke možnosti uporabe metode gledališča zatiranih in priložnost za socialno delo pri nas, da razširi svoja osnovna orodja pri zagotavljanju podpore in pomoči ljudem.

Ugotovila sem tudi, da je metoda pri mnogih še premalo poznana, kar kaže na trende v širši družbi oziroma v Sloveniji na področju socialnega dela. Študentke in študenti so od projekta

pričakovali pridobitev novih znanj in priložnost za osebno rast in razvoj, poleg tega pa so projekt videli kot možnost za postopno uvajanje pozitivnih družbenih sprememb in za krepitev skupnosti, tako znotraj Fakultete za socialno delo kot tudi v širšem družbenem okolju. Njihova pričakovanja so se, glede na odgovore v drugem sklopu spraševanja, v veliki meri izpolnila. Študentke in študenti so povedali, da so pridobili mnoga nova znanja in kompetence tako na osebnem kot na strokovnem področju. Na osebnem področju so udeleženci pridobili samozavest, sposobnost za organizacijo in vodenje delavnic ter javnega nastopanja. Na strokovnem področju pa so spoznali novo metodo in številne igre ter preko lastne izkušnje spoznali pravila skupinske dinamike. Videli so tudi vpliv projekta na svojo okolico, predvsem pri vplivu na študentsko skupnost na naši fakulteti in pri vplivu akcije nevidnega gledališča v centru mesta na udeležence predstave. Zanimivo se mi je zdelo to, da so nekateri v svojih odgovorih izpostavili pridobitev bolj aktivne osebne naravnosti in več poguma za posredovanje v nepredvidljivih situacijah, kajti ravno to je bil eden od osnovnih ciljev Augusta Boala, ko je snoval nove gledališke tehnike v Braziliji, ko je bila država pod vojaško oblastjo in ga je zanimalo, zakaj si ljudje ne upajo izražati svojih mnenj in spremeniti situacije v svoj prid. Ko so udeleženke in udeleženec pripovedovali o svojih občutjih glede projekta, predvsem o akciji nevidnega gledališča, so govorili s takšno strastjo in navdušenjem, da bi lahko rekla, da so vsaj nekateri med njimi doživeli nekakšen preboj v smislu katarze, kakor jo opisuje Boal in o kateri sem že prej pisala. Namen te katarze je, da se ljudi aktivira, da v svoji skupnosti nekaj spremenijo, da se pripravijo na spremembe in revolucijo (povzeto po Boal 1995). Iz odgovorov vprašanih, ki se čutijo okrepljene za delovanje v smeri pozitivnih družbenih sprememb, lahko sklepam, da je to v veliki meri uspelo, in s tega vidika se mi zdi projekt še posebno uspešen.

Pomanjkljivost projekta je bila v tem, da se mu po mnenju nekaterih intervjuvancev ni pridružilo dovolj ljudi in da je bil prekratek v smislu časovne izvedbe delavnic skozi študijsko leto ter da ni bil zares globalen. Gledališče zatiranih je bilo prepoznano kot tehnika, ki je uporabna v socialnem delu, predvsem na področju krepitve zatiranih skupnosti in aktiviranja uporabnikov ter širše javnosti v smeri pozitivnih družbenih sprememb. Sodelujoči v raziskavi so si zaželeli več podobnih projektov in nadaljevanja ter predvsem nadgradnje tega projekta v naslednjem študijskem letu na Fakulteti za socialno delo. Želja po nadaljevanju in nadgradnji kaže na to, da bi sodelujoči radi še naprej delali na tak način in da se jim zdi, da so s projektom nekaj dosegli in se nekaj naučili, tako na osebni ravni kot na ravni svoje okolice,

in povzročili pozitivne spremembe pri ljudeh, ki so bili vključeni v projekt ali predstave nevidnega gledališča in forumskega gledališča, ki so potekale v sklopu delavnic.

Rezultati moje raziskave so pokazali, da trendi, ki veljajo za širše družbeno okolje (v našem primeru za socialno delo v Sloveniji), odsevajo tudi na mikroravni. Gledališče zatiranih se sicer uporablja na posameznih področjih, ampak so primeri uporabe redki glede na možnosti, ki se ponujajo. Vprašani so v praksi omenili samo dva primera uporabe, in sicer v okviru BojZa (2011) in v okviru predstave Prevzgojnega doma Radeče (2014). To se je pokazalo tudi pri našem projektu, ki smo ga izvajali na Fakulteti za socialno delo. Osnovna skupina osmih študentk in študentov je bila zelo aktivna, angažirana in je nekaj naredila. Pridružil se nam je tudi nekaj drugih študentov in zunanjih gostov, vendar je bil odziv po mnenju udeleženi v prvotni skupini (pre)majhen glede na število študentov na naši fakulteti in glede na to, da smo aktivno vabili goste na naše delavnice, ki so bile odprte za vse. Menim, da je stanje tako, ker študentke in študenti ter širša javnost premalo poznajo inovativne pristope, kot je gledališče zatiranih, ki uporabljajo umetniški izraz za uvajanje sprememb. (Ne)poznavanje metode se je pokazalo tudi pri odgovorih intervjuvancev, ki so sicer okvirno vedeli, za kaj gre, ampak niso podrobneje srečali metode v praksi oziroma so bila ta srečanja precej laična ali pa so jih izpeljali študenti na FSD (z izjemo dveh študentk, ki sta se srečali z metodo v okviru BojaZa). Nekatere študentke so v intervjujih povedale, da smo premalo pozornosti namenili predstavitvi delavnic in da bi se v prihodnje morali bolj osredotočiti na to, da se privabi več študentov in drugih zunanjih sodelavcev.

Raziskava je razkrila, da je zanimanje za metodo pri tistih, ki so se z njo že kdaj srečali, veliko, in da udeleženci skupine verjamejo v uporabnost metod gledališča zatiranih na področju prakse socialnega dela. Vprašanje, ki se mi je odprlo med raziskovanjem, je: »Na kakšen način prispevati k ozaveščanju ljudi (uporabnikov, socialnih delavcev in drugih) o gledališču zatiranih, jih naučiti metode in povabiti k sodelovanju na način, ki bo zanje kar najbolj koristen?« V drugem delu spraševanja (po delavnicah) sem se dotaknila tudi tega vprašanja. Del odgovorov je bil bolj naklonjen temu, da se gledališče zatiranih uvede na Fakulteti za socialno delo v obliki študijskih obveznosti, na primer kot izbirni predmet ali del kakšnega predmeta. Na ta način bi profesorji prispevali svoje znanje, študentke pa bi lahko postale bolj aktivne in na praktičnih delavnicah spoznale metodo. Drugi odgovori pa so se bolj nagibali k temu, da je bil projekt uspešen in poseben ravno z vidika samoorganizacije študentov in

študentk in kot način ustvarjanja skupnosti študentk Fakultete za socialno delo. Projekt naj bi se na fakulteti torej nadaljeval v neuradni obliki, kot nekakšna prostovoljna ali prostočasna dodatna dejavnost, ki krepi samoiniciativnost in samoorganizacijo študentk ter je temelj za revolucijo, tako znotraj univerze kot znotraj družbe, v kateri živimo. Tukaj bi se rada navezala na drugo stopnjo Freirove pedagogike zatiranih, ki pravi, da pedagogika zatiranih pripada prav njim, da jo sami definirajo na poti k trajnostni osvoboditvi (povzeto po Freire 2009: 54). Nekaj študentk je položaj študentov opisalo kot položaj zatiranih od profesorjev v smislu, da smo študenti tisti, ki moramo pasivno sprejemati navodila profesorjev in nam je pogosto odvzeta svoboda lastne izbire in ustvarjanja na področju socialnega dela. Študentski projekt na temo gledališča zatiranih pa je glede na odgovore iz intervjujev ponudil možnost trajnostne osvoboditve študentov socialnega dela in lastno raziskovanje ter soustvarjanje pozitivnih družbenih sprememb.

Menim, da forma izvajanja delavnic gledališča zatiranih ni najpomembnejša, bolj je pomembno to, da se ljudje priključijo in spoznajo različne metode in pristope dela, ki jih opogumijo in jim dajo dodatno znanje za ravnanje znotraj socialnega dela in drugih poklicev pomoči in tudi kot možnost za rast na osebni ravni. Med ustvarjalci in ustvarjalkami študentskega projekta na Fakulteti za socialno delo se je razvil dialog, ki je temeljil na odnosih enakopravnosti. Skupaj smo se učili novega jezika sodelovanja, ki je nastajal sproti in med nami kljub medsebojnim razlikam. Skupaj smo se učili novega jezika in prepoznavali resničnost drug drugega, kar je tako pomembno za strokovno pozicijo socialne delavke. Skozi učenje novega jezika pa smo prepoznavali tudi nove koncepte in možnosti njihove uporabe znotraj socialnega dela v Sloveniji. Udeleženke in udeleženci projekta so že na začetku izrazili željo, da se naučijo nekaj novega za svoje prihodnje delo v poklicu, za katerega se izobražujejo. V drugem delu intervjujev so povedali, da so zadovoljni s tem, kar so pri projektu pridobili, kar dodaja novo vrednost takemu načinu praktičnega strokovnega izobraževanja.

Nekateri odgovori iz intervjujev so se dotaknili pomena samoiniciativnosti in ustvarjalnosti študentk in študentov socialnega dela. V teoretičnem delu besedila sem se v poglavju o ustvarjalnosti in umetniškem izražanju navezala na Postraka (1995: 37), ki je zapisal: »Če hočemo ugotoviti, kaj je tista razsežnost našega bivanja, ki ji pravimo »ustvarjalnost«, moramo biti ustvarjalni.« Predvsem v drugem delu spraševanja so nekateri udeleženci in

udeleženske projekta izrazili zadovoljstvo s tem, kar s(m)o s projektom ustvarili sami, tako v smislu skupnosti študentov kot v smislu vpliva na družbeno okolje, v katerem je projekt gledališče zatiranih potekal.

Z izbiro metodoloških sredstev, ki sem jih uporabila v raziskavi, sem zadovoljna, ker bi za tako raziskavo zelo težko izbrala kvantitativni pristop. Žal mi je edino, da zaradi pomanjkanja časa nisem imela možnosti, da bi raziskavo izpeljala v širšem obsegu. Želela bi si izbrati mnogo večji vzorec, ki bi vključil še druge študente Fakultete za socialno delo, morda celo profesorje in druge strokovnjake, da bi še bolj obširno raziskala, kako dobro je gledališče zatiranih poznano in kje vse so možnosti za njegovo uporabo.

6 SKLEP IN PREDLOGI

Raziskovalni rezultati, ki sem jih pridobila med spraševanjem udeležencev skupine za gledališče zatiranih, kažejo na to, da:

- je metoda med študenti in študentkami Fakultete za socialno delo premalo poznana;
- je metoda med tistimi, ki jo poznajo, zelo priljubljena;
- si študentke in študenti Fakultete za socialno delo želijo spoznavati drugačne metode dela z uporabniki, kar pa jim v okviru študija ni omogočeno v zadostni meri;
- je metoda v očeh udeležencev projekta gledališče zatiranih uporabna za strokovno delo z uporabniki in tudi možnost za osebni razvoj.

Predlogi, ki izhajajo iz raziskave, pa so:

- na Fakulteti za socialno delo naj se uvede skupina, ki bi redno izvajala delavnice gledališča zatiranih in bi bila namenjena izobraževanju študentov. To pa bi jim lahko prineslo tudi nekaj kreditnih točk pri študijskih obveznostih;
- v okviru rednih predavanj naj se predstavi tehniko gledališča zatiranih, prav tako pa tudi drugi pristopi s področja umetnosti, športa, pomoči z živalmi in druge aktivnosti, ki so lahko v pomoč študentom in študentkam, ko bodo delali z uporabniki;
- priročnik, ki ga je izdelala skupina za gledališče zatiranih (in ki je nastal kot del oziroma plod projekta), naj se javno objavi v elektronski obliki, da bo na voljo vsem, ki

bi jih to zanimalo. Razlog je ta, da je v slovenščini na to temo zelo malo dostopne literature, predvsem pa manjka opisov praktičnih primerov in akcij.

7 VIRI

Alfirevič, D. N., Adamič, U., Boal, A., Boal, J., Edell, D., Močnik, N., Polajnar, B. in drugi (2012), *Praznovanje možnosti transformacije: Gledališče zatiranih v teoriji in praksi, lokalni in globalni perspektivi*. Ljubljana: Ekvilib Inštitut: Maska, zavod za založniško, kulturno in producentsko dejavnost.

Bardmann, T. M. (1996), Social work: 'Profession without qualities' attempt to link social work and cybernetics. John Wiley & Sons. Syst. Res., 13: 205–214.

([http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/\(SICI\)1099-1735\(199609\)13:3%3C205::AID-SRES88%3E3.0.CO;2-K/abstract](http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/(SICI)1099-1735(199609)13:3%3C205::AID-SRES88%3E3.0.CO;2-K/abstract) (11. 4. 2014))

Boal, A. (1995), *The Rainbow of Desire*. London: Routledge.

Boal, A. (2006), *The Aesthetics of the Oppressed*. New York: Routledge.

Boden, M. (1994), *Dimensions of Creativity*. Massachusetts Institute of Technology.

(http://www.google.si/books?hl=sl&lr=&id=xo4CJ6bjid0C&oi=fnd&pg=PP9&dq=margaret+boden+dimensions+of+creativity&ots=AJaXi482PT&sig=ccwULHOK-PY4Gt17CGz1Q0ZG62I&redir_esc=y#v=onepage&q=margaret%20boden%20dimensions%20of%20creativity&f=false (11. 4. 2014))

Brecht, B. (1987), *Umetnikova pot*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Crimmens, P. (2006). *Drama therapy and storymaking in special education*. London; Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2003), Jezik socialnega dela. *Socialno delo*, 42, 4/5: 199–203.

Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2005), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Ferlin, L. (2009), *Najdem se v gledališču: gledališka pedagogika Augusta Boala*. Ljubljana: Salve.

Flaker, V. (2012), *Direktno socialno delo*. Ljubljana: Založba/*cf.

- Freire, P. (2009), *Pedagogy of the oppressed*. London: Continuum.
- Jennings, S. (1992), *Dramatherapy: Theory and practice 2*. London: Routledge.
- Jugovac, V. (2001), Na odru in v življenju. *Socialna pedagogika*, 5, 3: 319–339.
- Jones, P. (2007), *Drama as Therapy*. New York: Routhledge.
- Kroflič, B. (1992), *Ustvarjanje skozi gib*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, ([Ljubljana]: Učne delavnice).
- Leveton, E. (2010), *Healing Colective Trauma using Sociodrama and Dramatherapy*. New York: Springer Publishing Company, LLC.
- (http://www.springerpub.com/samples/9780826104861_chapter.pdf (15. 4. 2014))
- Malchiodi, C. (2005), *Expressive Therapies*. New York: Guilford Press.
- (<http://www.psychologytoday.com/files/attachments/231/malchiodi3.pdf> (12. 4. 2014))
- Mesec, B. (2009), *Načrtovanje raziskave*. Študijsko gradivo za interno uporabo. Ljubljana: FSD.
- Mesec, B. (2007), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 2*. Študijsko gradivo, 2. izdaja. Univerza v Ljubljani: Fakulteta za socialno delo. 30–35.
- Moreno, J. L., Moreno, Z. T. (2000), *Skupine, njihova dinamika in psihodrama*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Opaka, M. (2008), Ustvarjalnost: proces, oseba in produkt. *Psihološka obzorja/Horizons of Psychology*, 17, 2, 77–90. (<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-C94YQ1MQ/?query=%27keywords%3dopaka%27&pageSize=25> (10. 4. 2014))
- Pečjak, V., Štrukelj, M. (2013), *Ustvarjam, torej sem*. Celovec: Mohorjeva založba.
- Poniž, D. (1994), *Kratka zgodovina evropske in ameriške dramatike*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Poštrak, M. (1995), Razsežnosti ustvarjalnosti. *Socialno delo*, 34, 1: 37–44.
- Ravnjak, V. (1991), *Umetnost igre: štirje eseji*. Ljubljana: Zveza kulturnih organizacij Slovenije.
- Šugman Bohinc, L. (2004), Kibernetika psihoterapevtske pomoči z umetnostjo. V: Bohak, J. (ur.), Možina, M. (ur.). *Kompetentni psihoterapevt: prispevki na naslovno temo, druge delavnice, prispevki iz drugih virov*. Maribor: Slovenska krovna zveza za psihoterapijo. 169–173.
- Thompson, J. (1998), *Prison theatre: perspectives and practices*. London, Philadelphia: Jessica Kingsley.

SPLETNI VIRI

Spletni vir 1: Cox, M. The Possibilities and Limitations of Prison Theatre.

http://www.academia.edu/722609/The_Possibilities_and_Limitations_of_Prison_Theatre
(18. 4. 2014)

Spletni vir 2: History of Dramatherapy.

<http://www.bahaistudies.net/asma/dramatherapy.pdf> (30. 4. 2014)

Spletni vir 3: Thomason, T. C. Commonalities between Ericksonian Psychotherapy and Native American Healing. <http://www.questia.com/library/journal/1G1-209535640/commonalities-between-ericksonian-psychotherapy-and> (30. 4. 2013)

Spletni vir 4: Tree of the Theatre of the Oppressed. <http://theforumproject.org/whatisto/>
(11. 4. 2014)

Spletni vir 5: What is Drama Therapy - National Association for Drama Therapy.

<http://www.nadta.org/> (24. 11. 2013)

Spletni vir 6: PD Radeče – gledališče zatiranih.

http://www.mp.gov.si/nc/si/novinarsko_sredisce/novica/article//6795/ (12. 6. 2014)

Spletni vir 7: O Globalni SOFI. <http://www.sofaglobal.org/index.php/sl/o-nas/o-globalni-sofi>.
(12. 6. 2014)

8 PRILOGE

a) PRVI DEL RAZISKOVANJA (PRED ZAČETKOM IZVAJANJA DELAVNIC)

Intervju 1

1. Kaj te je najbolj motiviralo, da si se pridružil projektu gledališče zatiranih?

An: »Jaz sem se z gledališčem zatiranih prvič srečal pred Borzo oziroma BojemZa. Tam so bile ene študentke iz pedagoške fakultete in tam sem prvič slišal za kaj takega. Bila je tudi ena delavnica na naši fakulteti, ki se je sicer nisem udeležil. Čez dve leti smo se pa pri predmetu psihosocialna pomoč z umetnostjo dogovorili, da bomo naredili delavnico na temo gledališča zatiranih in se mi je zdela res super in sam koncept se mi je zdel super in izvedba naša se mi je zdela super in me je to motiviralo, da nadaljujem še tukaj. Sploh v socialnem delu je tehnika gledališča zatiranih res uporabna in ima velik potencial.«

2. Kakšna so tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?

An: »Mislim, da ta skupina, kjer nas je trenutno osem, pa potem sta še N. in S., recimo deset, jaz pričakujem, da v tej skupini ne bo težav in se bomo imeli super in se bomo velik naučil in se bomo pri tem kar zabaval. Glede te komponente, da bi povabili še ostale študente, pa imam malo dvomov, kako se bo to izcimilo, ali bo kdo prišel, ali bodo ostali, ali jim bo všeč. Glede tega sem bolj realist ali celo pesimist, če pa še kdo pride, bom pa še veliko bolj vesel.«

3. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim osebnim razvojem?

An: »Nevidno gledališče mi predstavlja osebni izziv in neko osebno rast. Poleg tega pa še usklajevanje s skupino, ko bom na koncu lahko evalviral, kaj se je med nami zgodilo, in to bom vzel kot neko osebno rast.«

4. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim strokovnim razvojem?

An: »Rad bi še bolj spoznal predvsem metodo forumskega pa tudi nevidnega gledališča, ker se mi zdi, da ravno na tak način lahko delaš tudi s skupinami, ki so res zatirane. Rad bi naredil povezavo s socialnim delom. Tehniko gledališča zatiranih bom imel v glavi in jo bom probal aplicirati, če ne letos, pa naslednje leto, če ne takrat, pa enkrat kasneje, ampak vsekakor jo bom uporabljal tekom kariere.«

5. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede možnih učinkov projekta na širši družbeni kontekst?

An: »Najprej bi rad, da bi potegnili še druge študente k sodelovanju. Potem pa še naša akcija nevidnega gledališča, ko bi šli kot istospolno usmerjeni pari k matičarju se poročiti, je na nek način zelo političen statement, ki vpliva na celotno družbo. Razmišljamo tudi o tem, kako bi to na faks vpeljali v eni obliki, mogoče tudi kot redna dejavnost preko društva. Imamo mnoge vire moči, ki jih lahko uporabimo, da bomo to dejansko izvedli. Upam, da bo oktobra spet motivacija, da naredimo nekaj v tem smislu.«

6. Kakšna so tvoja predhodna znanja ali izkušnje s tega področja?

An: »Pred BojZa sem samo slišal ime gledališče zatiranih, bolj podrobno pa sem metodo spoznal šele letos med delom za seminarsko in delavnico pri predmetu psihosocialna pomoč z umetnostjo.«

7. Katera metoda ali tema gledališča zatiranih te najbolj zanima?

An: »Ko si predstavljam gledališče zatiranih, si nekako najprej predstavljam metodo forumskega gledališča. Mi je pa ideja nevidnega gledališča všeč, ampak se mi zdi velik izziv, ker sam nerad počenjam take stvari.«

8. Koliko dela si pripravljen prispevati k projektu (subjektivna ocena časa in truda)?

An: »V projekt sem polno udeležen, ker je to pravično do mene in do ostalih v skupini. Za naprej pa si želim, da bi septembra nadaljeval s projektom.«

Intervju 2

1. Kaj te je najbolj motiviralo, da si se pridružila projektu gledališče zatiranih?

As: »Po resnici povedano je bila to edina izmed tem, ki mi je sploh vzbudila zanimanje (druge me niso pritegnile – res pa je tudi to, da sem v začetku semestra manjkala in nisem bila prisotna pri odločanju o temah, na katerih bomo delali); poleg tega pa imam v letniku zelo okrnjeno socialno mrežo in sem se skupini priključila tudi na podlagi tega, da sem si blizu z nekaterimi člani skupine. Če pa poskusim pogledati širše in v skladu s konceptom predmeta, torej, da ne naredimo zgolj eseja/seminarske in si s tem pridobimo oceno, temveč da naredimo nekaj več, da zavzamemo aktivno, angažirano vlogo, potem se mi zdi gledališče zatiranih prava tehnika, s katero lahko to dosežemo. Tega si želim še več v času študija. V zadnjem času me tudi sicer zanima performans, izražanje s telesom in premikanje meja skozi telo.«

2. Kakšna so tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?

As: »Glede skupinskega dela pričakujem (glede na to, da smo dovolj velika skupina), da si bomo delo enakomerno porazdelili, da bo projekt lepo stekel in na način, da bo vsak od sodelujočih lahko prispeval s svojim specifičnim znanjem, hkrati pa, da se preizkusimo v stvareh, v katerih mogoče nismo domači (na primer vodenje delavnice, javno nastopanje). Pričakujem, da bomo delo zastavili resno (pa ne zaradi doseganja dobre ocene, temveč zaradi želje po tem, da naredimo nekaj več, interveniramo v družbeno realnost), hkrati pa, da se bomo med sabo bolje spoznali in uživali v delu. Vem, da se sliši klišejsko, ampak res tako mislim.«

3. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim osebnim razvojem?

As: »Kot sem že prej rekla, predvsem želim bolje spoznati svoje telo in občutja – kje sem omejena, na kakšne načine in zakaj do teh omejitev prihaja. Skozi analizo lastnega telesa bom lahko prepoznala neke sistemske mehanizme, ki imajo nadzor nad mano, in se jim bom lažje uprla; hkrati pa pričakujem, da se bom sprostila, pridobila več samozavesti, postala glasnejša in odločnejša, predvsem pa, da bom premagala neke notranje zavore, za katere že zdaj vem, da jih imam. Poleg tega mi je pomembno, da delujem proaktivno, asertivno in da skozi dejanja v vsakdanjiku vplivam na družbeno realnost, zato mi pride prav vsaka tehnika, s katero lahko uresničujem potrebo po angažiranosti, upornosti.«

4. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim strokovnim razvojem?

As: »Posebnih pričakovanj nimam – razen nekega splošnega zavedanja o tem, da vsako dodatno znanje prav pride in da so mi všeč vse tehnike in načini dela, ki socialne delavke prisilijo do tega, da se približajo ljudem, da gredo v skupnost in resnično delajo z ljudmi. O svojem strokovnem razvoju niti ne razmišljam, ker imam nekako v glavi dejstvo, da služb na področju socialnega varstva ni in da bom žal znanje v tej obliki težko izkoristila – si pa mislim, da mi bo prav prišlo v različnih aktivističnih kampanjah, ki jim dajem prednost v svojem delovanju.«

5. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede možnih učinkov projekta na širši družbeni kontekst?

As: »Predstavljam si, da bomo (odvisno od problematike, ki si jo bomo izbrali, in pa predvsem od tega, ali bomo predstavo pripravili dovolj učinkovito in dosegli resnične, spontane, nepričakovane odzive ljudi) v določenem prostoru in času takratnim mimoidočim/sodelujočim odprli zanimiva vprašanja, ki si jih prej še niso zastavili, in pokazali na možne načine izstopanja iz ustaljenih obrazcev ravnanja. Predstavo si zamišljam kot socialni eksperiment, v katerem bomo tudi sami spoznali (preverili hipoteze) odzive ljudi in se učili o skupnosti, katere del smo – kar nam bo kasneje prišlo prav pri organiziranju odgovorov na potrebe skupnosti, kasneje, namreč, če bomo zaposlene kot socialne delavke. Če bo naša predstava osamljen primer, torej enkratni dogodek, si predstavljam, da bo učinek tolikšen, kot sem opisala. Ker pa gremo v smer, da bomo pripravili tudi priročnik gledališča zatiranih z namenom, da bi prihajajoče generacije študentov spodbudili k izvajanju gledališča zatiranih, in torej obstaja možnost, da bodo predstave gledališča zatiranih vedno bolj del kolektivne realnosti naše skupnosti, potem si mislim, da smo začeli z učinkom snežne kepe, ki lahko spodbudi tudi širše spremembe (najmanj odpre v javnosti razpravo o doslej nekem marginaliziranem, spregledanem pojavu).«

6. Kakšna so tvoja predhodna znanja ali izkušnje s tega področja?

As: »Z gledališčem zatiranih sem se prvič spoznala jeseni 2011, v času gibanja 15o, ki je zasedlo ploščad pred Ljubljansko borzo. V okviru gibanja 15o se je oblikovala skupina za direktno socialno delo, del katere so bile tudi študentke pedagoške fakultete s predznanjem tehnik gledališča zatiranih. V okviru ene izmed akcij, simbolične zasedbe ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, smo izvedli slikovno gledališče (»mašino«), s katerim smo pokazali na trenutno stanje v socialnem varstvu, ter drugo sliko (»mašino«), s katero smo pokazali na to, kakšno bi stanje lahko bilo. Med pripravami na slikovno gledališče sem se spoznala s celim procesom gledališča zatiranih in prebrala tudi nekaj literature na to temo – a ker je od takrat minilo že precej časa, se veselim, da bodo v skupini študentke, študentje, ki zadeve poznajo bolje.«

7. Katera metoda ali tema gledališča zatiranih te najbolj zanima?

As: »Pomemben se mi zdi celoten proces, začenši s spoznavanjem lastnega telesa in občutkov (Kje mi je neprijetno? Zakaj mi je ob tem neprijetno? Kako lahko to v nekem varnem prostoru presežem?), uporabljanjem telesa in občutkov za izražanje vsebin in oblik, katerih nisem vajena, ter nazadnje tretja in četrta faza, v katerih pride do stika z ljudmi, do intervencije v skupnost in možnosti za spreminjanje realnosti. Pomembno se mi zdi raziskovati svoje omejitve in jih premagovati ter se krepiti, tudi zato ker z analizo lastnega telesa lahko prepoznamo ponotranjene, najbolj globoke in boleče niti, preko katerih smo vpeti v sistem in katerim se moramo iztrgati (na primer ker sem ženska, moram govoriti tiho, spoštovati druge, se ne izpostavljati – šele ko se postavim v situacije, kjer moram preseči te predpisane danosti, lahko reflektiram nekakšno sistemsko nasilje, ki se vpisuje v moje telo). Me pa seveda še posebej pritegneta tretja in četrta faza gledališča, ker pride do direktnega stika z ljudmi, do intervencije v skupnost – brez tega sicer lahko rastemo kot osebe, a se nekako izoliramo, izločimo iz vsakdanjega konteksta, kar nam ne pomaga, saj je prav kontekst tisti, na katerega moramo vplivati, da bi se osvobodili. Veselim se torej končne predstave in spremljanja odzivov ljudi (skupnosti) na problemsko situacijo, ki si jo bomo izbrali.«

8. Koliko dela si pripravljena prispevati k projektu (subjektivna ocena časa in truda)?

As: »V sam proces (pripravo delavnic, na katerih bo potekalo samoučenje tehnik) gledališča zatiranih, pred izvedbo končne predstave, trenutno ne zmorem vložiti preveč časa zaradi nakopičenih drugih obveznosti. Zato se veselim, da je skupina velika in da ima del skupine že konkretna predznanja o procesu, da si bomo delo lažje porazdelili in se organizirali zares demokratično (v smislu, da vsak prispeva, kolikor lahko, da pa vsi prispevamo nekaj k temu, da bo projekt gladko tekkel). V končno predstavo sem pripravljena vložiti več časa (na primer v pripravo kostumov, scenarija, scenografije itd.), saj gre za del procesa gledališča zatiranih, ki me najbolj zanima in v katerem se najbolj prepoznam. Ne vem pa, koliko je to konkretno – po potrebi, glede na naloge, ki se bodo pojavile.«

Intervju 3

1. Kaj te je najbolj motiviralo, da si se pridružila projektu gledališče zatiranih?

D: »Pravzaprav na samem začetku nisem bila zainteresirana, potem pa sem se pogovarjala z A. M. in mi je razložil, kaj se bo delalo. Nekaj dni kasneje sem vas srečala in »potegnili« ste me notri. Še pred tem pa sem bila na predstavi v PD Radeče, kjer so imeli predstavo, in so nekako zaigrali problemske situacije, ki se dogajajo tam. Odlično mi je bilo to, da je šlo za aktivno spodbujanje gledalcev, da se vključijo. Prepričali so me.«

2. Kakšna so tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?

D: »Pričakujem, da bomo razvili eno dobro skupinsko vzdušje in da se bomo še bolj spoznali.«

3. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim osebnim razvojem?

D: »Pomembno mi je, da se moj osebni razvoj razvija v pozitivno smer. Ne vem, kaj pričakovati, si pa želim, da bom po koncu lahko rekla, da sem bogatejša za eno super izkušnjo gledališča zatiranih.«

4. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim strokovnim razvojem?

D: »Mislim in upam, da se bom naučila kaj novega. Da se bom strokovno razvijala in ne ostala na tej točki, kot sem sedaj.«

5. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede možnih učinkov projekta na širši družbeni kontekst?

D: »Upam, da bo učinek projekta nekako to, da bodo ljudje začeli bolj kritično gledati na problemske situacije, ki jih je vse polno okoli nas, pa jih sploh ne dojemamo več kot problemske, ampak smo jih ponotranjili.«

6. Kakšna so tvoja predhodna znanja ali izkušnje s tega področja?

D: »Nimam predhodnih izkušenj. Vse, kar sem do zdaj delala na tem, je igranje aktivitija, kar ni niti približno isto. Me pa večkrat kakšne vaje spomnijo na to.«

7. Katera metoda ali tema gledališča zatiranih te najbolj zanima?

D: »Zaenkrat ne bi mogla povedati, kaj me najbolj zanima, ker bi najprej rada spoznala vse metode.«

8. Koliko dela si pripravljena prispevati k projektu (subjektivna ocena časa in truda)?

D: »Pripravljena sem se vključiti in sodelovati na delavnicah tako, kot se načrtuje. Zaenkrat toliko, kolikor je v sklopu predmetov, kasneje pa bom videla, kako bo.«

Intervju 4

1. Kaj te je najbolj motiviralo, da si se pridružila projektu gledališče zatiranih?

I: »Nasploh gledališče, ker mi je že od nekdaj blizu. Sodelovala sem v osnovni in srednji šoli na odru. Po drugi strani pa študiram socialno delo in me zanimajo zatirane skupine in se mi je zdelo super povezati to dvoje.«

2. Kakšna so tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?

I: »Všeč mi je, da smo ful raznolika skupina, se mi zdi, da smo po eni strani ful različni med sabo. Vsak ima ful svojih zamisli. Naprej sem bila skeptična, kako bomo sodelovali skupaj, ker smo tako različni, jaz nisem poznala vseh, ampak sem si naredila mnenje na podlagi prvega vtisa. Ko pa smo se dobili, se ful veselim dela s skupino. Se mi zdi, da se razvija skupinska dinamika med nami in se mi zdi ful pozitivno vse skupaj.«

3. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim osebnim razvojem?

I: »Nova znanja o gledališču zatiranih, potem lahko tudi sebe spoznam bolj skozi ta proces, sploh v prvih dveh fazah, mogoče tudi kot zadovoljitev, da sem nekaj naredila, neko akcijo.«

4. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim strokovnim razvojem?

I: »Verjetno mi bo pomagalo pri delu z otroki s posebnimi potrebami, mislim, da bi gledališče z lahkoto povezala z njimi.«

5. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede možnih učinkov projekta na širši družbeni kontekst?

I: »Ja, upam, saj to je tudi namen samega gledališča. Upam, da bojo imele delavnice na faksu vpliv na skupino ljudi, ki se nam bo pridružila. Potem priročnik, ki ga bomo izdelali, upam, da bo imel vpliv na tistega, ki si bo pomagal z njim. Po drugi strani je pa tudi ta akcija nevidnega gledališča, za katero upam, da bo pustila nek vtis.«

6. Kakšna so tvoja predhodna znanja ali izkušnje s tega področja?

I: »Nimam predhodnih izkušenj.«

7. Katera metoda ali tema gledališča zatiranih te najbolj zanima?

I: »Zelo mi je všeč nevidno gledališče, ker se mi zdi, da naredi neko dejansko akcijo, ki bi znala naredit spremembo v družbi. Stopi not v družbo, hkrati pa nihče ne ve, da je to neka umetna stvar, če je dobro zaigrano.«

8. Koliko dela si pripravljena prispevati k projektu (subjektivna ocena časa in truda)?

I: »Se bom ful potrudila, da bom dala to, kar lahko ponudim, da bom delala skupaj s skupino, redno hodila na srečanja. Upam, da bo moj prispevek tudi skupini pomagal. Sem pripravljena vložiti velik del sebe noter, ker me cel projekt ful zanima.«

Intervju 5

1. Kaj te je najbolj motiviralo, da si se pridružila projektu gledališče zatiranih?

K: »Ja js sm se odločila zato, kr smo to že izvajala in ker se mi zdi metoda ful dobra in bi jo rada bolj spoznala, rada bi tudi vse štiri faze bolj spoznala, ker se mi zdi, da na nek osebni način neko tematiko približaš.«

2. Kakšna so tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?

K: »Od naše organizacijske skupine pričakujem, da bomo vsi z veseljem sodelovali, ker se mi zdi, da če z veseljem delamo, da tudi veliko več in veliko boljše naredimo. Pričakujem, da se bomo držali terminov, ki smo si jih zadali, oziroma da si bomo pač pravočasno sporočali, ker je to sodelovanje ful pomembno. Pričakujem pa tudi, da se bodo drugi študentje odzvali, da bojo videli nek smisel v tem, da lahko nekaj zase dobijo, tako za osebno kot za profesionalno življenje. Po eni strani upam, da bo šlo vse po načrtih, ker sem »kontrol frik«, ampak tudi če ne bo šlo vse po načrtih, mislim, da se bomo vsi nekaj iz tega naučili.«

3. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim osebnim razvojem?

K: »Meni so tako delavnice kot celotna organizacijska skupina izziv, ker kakor sama sebe poznam, grem največkrat na vlogo vodje, in to mi včasih ni všeč. Zato sem si rekla, da se bom poskušala malo »bremzat«. Iz tega vidika mi je to izziv, da bom malo bolj zaupala tudi drugim, da znajo kaj narediti. Drugi izziv pa je v delavnicah, da jih bomo izpeljali, pa tudi če jih ne bomo, bi se rada iz tega nekaj naučila in videla pozitivno plat, da ne bom videla tega kot poraz na celi črti, če ne bo šlo vse po planu.«

4. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim strokovnim razvojem?

K: »Rada bi delala kot aktivistka v nevladni organizaciji. Rada bi okrepila svojo samozavest in sposobnost javnega nastopanja ter to, da stojim za svojimi stališči, kar bi dosegla tudi s pomočjo tega, da bi izpeljala akcijo nevidnega gledališča.«

5. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede možnih učinkov projekta na širši družbeni kontekst?

K: »Predvsem bi rada, da bi vplivali s samo tematiko na družbo, da bi ljudje začeli razmišljati o temah, o katerih sicer ne razmišljajo. Plus rada bi, da se ljudem približa sama tematika gledališča zatiranih, da se začnejo še sami zanjo zanimat in da se ta metoda in druge podobne metode bolj razvijejo tako na faksu kot v poklicih pomoči. Na koncu našega projekta bi naredili kot nek priročnik, da bi približali tematiko ljudem, ker je naša želja, da bi se to še naprej izvajalo.«

6. Kakšna so tvoja predhodna znanja ali izkušnje s tega področja?

K: »Izkušnje imam samo od predmeta psihosocialna pomoč z umetnostjo. Zanimivo mi je bilo, ker sem moderirala celo delavnico, in po eni strani mi je bil izziv, kako zbalansirati igranje, gledalce, kako na nenasilen način povabit ljudi, da ne bodo čutili pritiska, da se morajo vključiti, ampak da vejo, da je to dobrodošlo in da bojo oni nekaj zase pridobili. Celotna izkušnja mi je bila ful dobra.«

7. Katera metoda ali tema gledališča zatiranih te najbolj zanima?

K: »Trenutno me najbolj zanima nevidno gledališče, ker se dogaja v skupnosti, ampak ljudje ne vejo, da se dogaja gledališče. In se mi zdi ravno zato zanimivo, po drugi strani pa ne dobiš nobenih povratnih informacij, ne veš, ali si sploh kaj naredil, ali je sploh uspelo. Lahko si sam interpretiraš, kako je nekdo doživel predstavo. Tudi forumsko gledališče mi je ful zanimivo.«

8. Koliko dela si pripravljena prispevati k projektu (subjektivna ocena časa in truda)?

K: »To je eden redkih projektov na faksu, kjer se mi gre bolj za to, da bo uspel in da se bom iz njega nekaj naučila, kot pa da bom dobila oceno na koncu. Tudi v prihodnosti se vidim, da bi rada delala na tak način, in si želim, da se projekt še izvaja in da se organizira neka taka skupina.«

Intervju 6

1. Kaj te je najbolj motiviralo, da si se pridružila projektu gledališča zatiranih?

M: »Pretekle izkušnje, ker sem že izvajala delavnico oziroma performans gledališča zatiranih, pa želja po tem, da se tudi sama mal znebim treme pa sramu, pa da se naučim bit samostojna oziroma bolj tko, zadovoljna sama s sabo. Pomembno mi je še to, da bi se naučila, kako to uporabljati v socialnem delu, ker se mi zdi pri nas prostor še precej zaprt za povezavo kreativnosti in socialnega dela.«

2. Kakšna so tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?

M: »Ne pričakujem, da bo šlo karkoli po načrtih. Pričakujem izkušnjo skupine, doživetje skupinsko dinamiko in kako je delati v eni skupini, in tega se ful veselim, da bom poleg izvajanja delavnic tudi na sebi delala v smislu dela v timu. Osebnostno mi ni toliko pomembno, ali se bojo drugi pridružili ali ne, seveda bi si želela, ful bi blo fino, ker se mi zdi, da bo dobra delavnica, po drugi strani pa ne bom razočarana, če bo samo nas deset, ker smo že ful velika skupina.«

3. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim osebnim razvojem?

M: »Veselim se telesnih delavnic v smislu opolnomočenja nas samih, pa tudi vodenje neke delavnice, ki bo uporabna izkušnja za kasnejše delo.«

4. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim strokovnim razvojem?

M: »Rada bi se naučila tehnike vodenja gledališča zatiranih, ker to vidim kot perspektivo za socialno delo v Sloveniji in za delo v skupnosti, za opolnomočenje. Zaenkrat še ne vidim prevoda, kako bi to izvajala pri delu v romski skupnosti, ki ni navajena takega načina dela. Tehnike gledališča zatiranih ni na faksu, čeprav je to tehnika, s katero se je treba srečati v praksi, ne moreš se je naučiti iz knjige in jo znat delat. Moraš jo doživeti, zato bi si želela, da bi bil nek predmet ali kakšne delavnice na faksu kot del rednega programa.«

5. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede možnih učinkov projekta na širši družbeni kontekst?

M: »Želim si, da pripravimo neko forumsko gledališče na faksu, da bi imeli vpliv na študente.«

6. Kakšna so tvoja predhodna znanja ali izkušnje s tega področja?

M: »Gledališče zatiranih sem prej poznala bolj kot tehniko, ki je nisem videla v praksi, pred Borzo sem pa sodelovala zraven na delavnici, ko smo tudi naredile dve sliki mašini, ki smo ju potem izvedle na ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve, in v bistvu je bilo potem to del protesta. Takrat sem izkusila, čemu vse lahko služi gledališče zatiranih, in mi je bilo super, da smo lahko pokazali, kakšno ministrstvo hočemo. Mislim, da smo izvajali slikovno gledališče.«

7. Katera metoda ali tema gledališča zatiranih te najbolj zanima?

M: »Nevidno gledališče mi je najbolj zabavno, ker rada provociram. Po drugi strani pa forumsko ali legislativno gledališče se mi zdi zanimiva oblika dela za naše področje, kot oblika dela z uporabniki ali študenti.«

8. Koliko dela si pripravljena prispevati k projektu (subjektivna ocena časa in truda)?

M: »Projektu sem precej predana, tudi zato, da ga izvedem, ne le zato, da dobim oceno. Res verjamem v projekt s celim sebstvom.«

Intervju 7

1. Kaj te je najbolj motiviralo, da si se pridružila projektu gledališče zatiranih?

U: »Na splošno sem zelo naklonjena gledališču in temu, da se na tak način borimo proti socialnim problemom. Sem mnenja, da je dobro, da se osvešča javnost na tak način, ne pa da se dela neke predstavitve na standarden, dolgočasen način, ampak da izstopamo, in skozi gledališče zatiranih se da dati dobro in odmevno sporočilo.«

2. Kakšna so tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?

U: »Nimam pričakovanj, me pa dost zanima, glede na to da smo si dost različni med sabo, kakšno bo sodelovanje in kdo bo prevladal. A bo kdo tak, da se bo bolj umaknil in prepustil drugim vodenje, ki so glasnejši, da prevladajo njihove besede, ali bo prišlo do kakšnega konflikta, ko bo eden hotel tako, drugi pa drugače.«

3. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim osebnim razvojem?

U: »Definitivno imam pričakovanja glede tega. Če se bomo usmerili v poroko istospolnih parov, se bom tukaj malo bolj izobrazila, ker se do zdaj za to nisem toliko zanimala.«

4. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim strokovnim razvojem?

U: »Glede na to, da smo vsi bolj ali manj laiki na tem področju oziroma da se skupaj o tem izobražujemo, ne vem. Lahko, da ja, ampak bi bilo verjetno drugače delati z nekom, ki ima že ful izkušenj pri tem in bi bolj vedel, kako naj bi izgledala vsaka faza, tukaj pa se še vsi skupaj učimo. Tako da lahko, da bomo čisto zašli, lahko pa, da nam bo ful dobro uspelo in bomo odnesli nekaj.«

5. Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede možnih učinkov projekta na širši družbeni kontekst?

U: »Če bo odziv na delavnico dober, bi znala imeti kakšen vpliv. Če pa se bomo omejili samo na naš faks, se bojim, da bo ostalo to le znotraj nas.«

6. Kakšna so tvoja predhodna znanja ali izkušnje s tega področja?

U: »Samo enkrat sem sodelovala v začetnih, ogrevalnih fazah pri eni puncu s pedagoške.«

7. Katera metoda ali tema gledališča zatiranih te najbolj zanima?

U: »V splošnem so mi vse metode všeč, najbolj zanimiva pa mi je metoda nevidnega gledališča, ko se gre prav v javnost. Zanimivo mi bo videt reakcije ljudi, kako bojo na nas odreagirali.«

8. Koliko dela si pripravljena prispevati k projektu (subjektivna ocena časa in truda)?

U: »Če bi se ocenila na lestvici od 1 do 10, po mojem da okrog 7. Zato, ker smo si različna skupina in sama nimam v glavi, kaj točno hočem jaz počet, in bom raje prepustila ideje drugim, kar hočejo delat, in bom pri tem pomagala. Trud absolutno bo, ampak ne toliko, kot če bi še sama vlagala svoje ideje.«

Intervju 1, DOLOČITEV ENOT KODIRANJA

Motivacija, želje, pričakovanja (1. Kaj te je najbolj motiviralo, da si se pridružil projektu gledališča zatiranih?; **2.** Kakšna so tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?; **3.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim osebnim razvojem?; **4.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim strokovnim razvojem?; **5.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede možnih učinkov projekta na širši družbeni kontekst?):

/pri predmetu psihosocialna pomoč z umetnostjo dogovorili, da bomo naredili delavnico na temo gledališča zatiranih in se mi je zdela res super/(A1)/Sploh v socialnem delu je tehnika gledališča zatiranih res uporabna in ima velik potencial/(A2)/pričakujem, da v tej skupini ne bo težav/(A3)/se bomo velik naučil/(A4)/in se bomo pri tem kar zabaval/(A5) /Nevidno gledališče mi predstavlja osebni izziv in neko osebno rast/(A6)/Poleg tega pa še usklajevanje s skupino/(A7)/Rad bi še bolj spoznal predvsem metodo forumskega pa tudi nevidnega gledališča, ker se mi zdi, da ravno na tak način lahko delaš tudi s skupinami, ki so res zatirane./(A8)/Rad bi naredil povezavo s socialnim delom./(A9)/Tehniko gledališča zatiranih bom imel v glavi in jo bom probal aplicirati, če ne letos, pa naslednje leto, če ne takrat, pa enkrat kasneje, ampak vsekakor jo bom uporabljal tekom kariere./(A10)/naša akcija nevidnega gledališča, ko bi šli kot istospolno usmerjeni pari k matičarju se poročiti, je na nek način zelo političen statement, ki vpliva na celotno družbo./(A11)/Razmišljam tudi o tem, kako bi to na faks vpeljali v eni obliki/(A12)

Prvi stik, predhodne izkušnje s tega področja (6. Kakšna so tvoja predhodna znanja ali izkušnje s tega področja?):

/bolj podrobno pa sem metodo spoznal šele letos med delom za seminarsko in delavnico pri predmetu psihosocialna pomoč z umetnostjo./(A13)

Zanimanja, pripravljenost vložiti trud (7. Katera metoda ali tema gledališča zatiranih te najbolj zanima?; **8.** Koliko dela si pripravljen prispevati k projektu (subjektivna ocena časa in truda)?):

/metodo forumskega gledališča/(A14)./Mi je pa ideja nevidnega gledališča všeč/(A15)/V projekt sem polno udeležen, ker je to pravično do mene in do ostalih v skupini./(A16)

Intervju 2, DOLOČITEV ENOT KODIRANJA

Motivacija, želje, pričakovanja (1. Kaj te je najbolj motiviralo, da si se pridružila projektu gledališče zatiranih?; **2.** Kakšna so tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?; **3.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim osebnim razvojem?; **4.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim strokovnim razvojem?; **5.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede možnih učinkov projekta na širši družbeni kontekst?):

/to edina izmed tem, ki mi je sploh vzbudila zanimanje/(B1)/blizu z nekaterimi člani skupine/(B2)/delo enakomerno porazdelili/(B3)/med sabo bolje spoznali/(B4)/želim bolje spoznati svoje telo in občutja/(B5)/pričakujem, da se bom sprostila, pridobila več samozavesti, postala glasnejša in odločnejša, predvsem pa, da bom premagala neke notranje zavore/(B6)/mi bo prav prišlo v različnih aktivističnih kampanjah/(B7)/sodelujočim odprli zanimiva vprašanja, ki si jih prej še niso zastavili, in pokazali na možne načine izstopanja iz ustaljenih obrazcev ravnanja/(B8)/da bi prihajajoče generacije študentov spodbudili k izvajanju gledališča zatiranih/(B9)

Prvi stik, predhodne izkušnje s tega področja (6. Kakšna so tvoja predhodna znanja ali izkušnje s tega področja?):

/prvič spoznala jeseni 2011, v času gibanja 15o/(B10)/smo izvedli slikovno gledališče/(B11)

Zanimanja, pripravljenost vložiti trud (7. Katera metoda ali tema gledališča zatiranih te najbolj zanima?; **8.** Koliko dela si pripravljena prispevati k projektu (subjektivna ocena časa in truda?):

/pomemben se mi zdi celoten proces/(B12)/spoznavanje lastnega telesa in občutkov/(B13)/me še posebej pritegneta tretja in četrta faza gledališča/(B14)/v sam proces trenutno ne zmorem vložiti preveč časa/(B15)/v končno predstavo sem pripravljena vložiti več časa/(B16)/po potrebi/(B17)

Intervju 3, DOLOČITEV ENOT KODIRANJA

Motivacija, želje, pričakovanja (1. Kaj te je najbolj motiviralo, da si se pridružila projektu gledališče zatiranih?; **2.** Kakšna so tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?; **3.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim osebnim razvojem?; **4.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim strokovnim razvojem?; **5.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede možnih učinkov projekta na širši družbeni kontekst?):

/sem vas srečala in »potegnili« ste me notri/(C1)/bila na predstavi v PD Radeče ... je šlo za aktivno spodbujanje gledalcev, da se vključijo. Prepričali so me/(C2)/bomo razvili eno dobro skupinsko vzdušje in da se bomo še bolj spoznali/(C3)/bogatejša za eno super izkušnjo gledališča zatiranih/(C4)/da se bom naučila kaj novega/(C5)/da bodo ljudje začeli bolj kritično gledati na problemske situacije/(C6)

Prvi stik, predhodne izkušnje s tega področja (6. Kakšna so tvoja predhodna znanja ali izkušnje s tega področja?):

/nimam predhodnih izkušenj/(C7)

Zanimanja, pripravljenost vložiti trud (7. Katera metoda ali tema gledališča zatiranih te najbolj zanima?; **8.** Koliko dela si pripravljena prispevati k projektu (subjektivna ocena časa in truda)?):

/zaenkrat ne bi mogla povedati, kaj me najbolj zanima/(C8)/pripravljena sem se vključit in sodelovat na delavnicah tako, kot se načrtuje. Zaenkrat toliko, kolikor je v sklopu predmetov, kasneje pa bom videla, kako bo/(C9)

Intervju 4, DOLOČITEV ENOT KODIRANJA

Motivacija, želje, pričakovanja (1. Kaj te je najbolj motiviralo, da si se pridružila projektu gledališča zatiranih?; **2.** Kakšna so tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?; **3.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim osebnim razvojem?; **4.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim strokovnim razvojem?; **5.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede možnih učinkov projekta na širši družbeni kontekst?):

/nasploš gledališče, ker mi je že od nekdaj blizu/(D1)/študiram socialno delo in me zanimajo zatirane skupine in se mi je zdelo super povezat to dvoje/(D2)/se ful veselim dela s skupino/(D3)/da sebe spoznam bolj skozi ta proces/(D4)/zadovoljitev, da sem nekaj naredila/(D5)/da mi bo pomagalo pri delu z otroki s posebnimi potrebami/(D6)/da bojo imele delavnice na faksu vpliv na skupino ljudi, ki se nam bo pridružila/(D7)/priročnik, ki ga bomo izdelali, upam, da bo imel vpliv na tistega, ki si bo pomagal z njim/(D8)/akcija nevidnega gledališča, upam, da bo pustila vtis/(D9)

Prvi stik, predhodne izkušnje s tega področja (6. Kakšna so tvoja predhodna znanja ali izkušnje s tega področja?):

/nimam predhodnih izkušenj/(D10)

Zanimanja, pripravljenost vložiti trud (7. Katera metoda ali tema gledališča zatiranih te najbolj zanima?; **8.** Koliko dela si pripravljena prispevati k projektu (subjektivna ocena časa in truda)?):

/zelo mi je všeč nevidno gledališče/(D11)/redno hodila na srečanja/(D12)/pripravljena vložiti velik del sebe/(D13)

Intervju 5, DOLOČITEV ENOT KODIRANJA

Motivacija, želje, pričakovanja (1. Kaj te je najbolj motiviralo, da si se pridružila projektu gledališča zatiranih?; **2.** Kakšna so tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?; **3.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim osebnim razvojem?; **4.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim strokovnim razvojem?; **5.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede možnih učinkov projekta na širši družbeni kontekst?):

/ker se mi zdi metoda ful dobra/(E1)/bi jo rada bolj spoznala/(E2)/da bomo vsi z veseljem sodelovali/(E3)/da se bomo držali terminov/(E4)/se bomo vsi nekaj iz tega naučili/(E5)/da bom malo bolj zaupala tudi drugim, da znajo kaj narediti/(E6)/rada bi okrepila svojo samozavest in sposobnost javnega nastopanja ter to, da stojim za svojimi stališči/(E7)/da bi ljudje začeli razmišljati o temah, o katerih sicer ne razmišljajo/(E8)/da se ljudem približa sama tematika gledališča zatiranih/(E9)/da se ta metoda in druge podobne metode bolj razvijejo tako na faksu kot v poklicih pomoči/(E10)

Prvi stik, predhodne izkušnje s tega področja (6. Kakšna so tvoja predhodna znanja ali izkušnje s tega področja?):

/izkušnje imam samo od predmeta psihosocialna pomoč z umetnostjo/(E11)/sem moderirala celo delavnico/(E12)

Zanimanja, pripravljenost vložiti trud (7. Katera metoda ali tema gledališča zatiranih te najbolj zanima?; **8.** Koliko dela si pripravljena prispevati k projektu (subjektivna ocena časa in truda?):

/me najbolj zanima nevidno gledališče/(E13)/forumsko gledališče je zanimivo/(E14)/ni odg./

Intervju 6, DOLOČITEV ENOT KODIRANJA

Motivacija, želje, pričakovanja (1. Kaj te je najbolj motiviralo, da si se pridružila projektu gledališča zatiranih?; **2.** Kakšna so tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?; **3.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim osebnim razvojem?; **4.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim strokovnim razvojem?; **5.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede možnih učinkov projekta na širši družbeni kontekst?):

/pretekle izkušnje/(F1)/izkušnjo skupine, doživeti skupinsko dinamiko/(F2)/da se tudi sama mal znebim treme pa sramu/(F3)/da se naučim bit samostojna oziroma zadovoljna sama s sabo/(F4)/rada bi se naučila tehnike vodenja gledališča zatiranih, ker to vidim kot perspektivo za socialno delo v Sloveniji/(F5)/da pripravimo neko forumsko gledališče na faksu, da bi imeli vpliv na študente/(F6)

Prvi stik, predhodne izkušnje s tega področja (6. Kakšna so tvoja predhodna znanja ali izkušnje s tega področja?):

/pred Borzo sem pa sodelovala zraven na delavnici/(F7)

Zanimanja, pripravljenost vložiti trud (7. Katera metoda ali tema gledališča zatiranih te najbolj zanima?; **8.** Koliko dela si pripravljena prispevati k projektu (subjektivna ocena časa in truda?):

/nevidno gledališče mi je najbolj zabavno/(F8)/forumsko ali legislativno gledališče se mi zdi zanimiva oblika dela za naše področje/(F9)/projektu sem precej predana/(F10)

Intervju 7, DOLOČITEV ENOT KODIRANJA

Motivacija, želje, pričakovanja (1. Kaj te je najbolj motiviralo, da si se pridružila projektu gledališča zatiranih?; **2.** Kakšna so tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?; **3.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim osebnim razvojem?; **4.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede projekta v povezavi s tvojim strokovnim razvojem?; **5.** Kakšne so tvoje želje in pričakovanja glede možnih učinkov projekta na širši družbeni kontekst?):

*/naklonjena gledališču in temu, da se na tak način borimo proti socialnim problemom/(G1)
/nimam pričakovanj/(G2)/če se bomo usmerili v poroko istospolnih parov, se bom tukaj malo
bolj izobrazila/(G3)/ne vem/(G4)/ni odg./*

Prvi stik, predhodne izkušnje s tega področja (6. Kakšna so tvoja predhodna znanja ali izkušnje s tega področja?):

/enkrat sem sodelovala v začetnih, ogrevalnih fazah/(G5)

Zanimanja, pripravljenost vložiti trud (7. Katera metoda ali tema gledališča zatiranih te najbolj zanima?; 8. Koliko dela si pripravljena prispevati k projektu (subjektivna ocena časa in truda)?):

/metoda nevidnega gledališča/(G6)/na lestvici od 1 do 10, po mojem da okrog 7/(G7)

ODPRTO KODIRANJE

Motivacija, želje, pričakovanja

Intervju 1

A1: delavnica na temo gledališča zatiranih in se mi je zdela res super → PREDHODNE IZKUŠNJE

A2: v socialnem delu je tehnika gledališča zatiranih res uporabna in ima velik potencial → POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA

A3: pričakujem, da v tej skupini ne bo težav → PRIČAKOVANJA GLEDE SKUPINSKEGA DELA

A4: se bomo velik naučil → ŽELJA PO NAPREDKU NA STROKOVNEM PODROČJU

A5: se bomo pri tem kar zabaval → POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA

A6: nevidno gledališče mi predstavlja osebni izziv in neko osebno rast → PRIČAKOVANJA ZA OSEBNI RAZVOJ

A7: usklajevanje s skupino → PRIČAKOVANJA GLEDE SKUPINSKEGA DELA

A8: rad bi še bolj spoznal predvsem metodo forumskega pa tudi nevidnega gledališča, ker se mi zdi, da ravno na tak način lahko delaš tudi s skupinami, ki so res zatirane → ŽELJA PO NAPREDKU NA STROKOVNEM PODROČJU

A9: rad bi naredil povezavo s socialnim delom → ŽELJA PO NAPREDKU NA STROKOVNEM PODROČJU

A10: tehniko gledališča zatiranih ... bom uporabljal tekom kariere → ŽELJA PO NAPREDKU NA STROKOVNEM PODROČJU

A11: naša akcija nevidnega gledališča, ko bi šli kot istospolno usmerjeni pari k matičarju se poročiti, je na nek način zelo političen statement, ki vpliva na celotno družbo → ŽELJA PO SPREMEMBAH V DRUŽBI

A12: razmišljam tudi o tem, kako bi to na faks vpeljali v eni obliki → ŽELJA PO SPREMEMBAH V DRUŽBI

Intervju 2

B1: edina izmed tem, ki mi je sploh vzbudila zanimanje → POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA

B2: blizu z nekaterimi člani skupine → PRIČAKOVANJA GLEDE SKUPINSKEGA DELA

B3: delo enakomerno porazdelili → PRIČAKOVANJA GLEDE SKUPINSKEGA DELA

B4: med sabo bolje spoznali → PRIČAKOVANJA GLEDE SKUPINSKEGA DELA
 B5: želim bolje spoznati svoje telo in občutja → PRIČAKOVANJA ZA OSEBNI RAZVOJ
 B6: pričakujem, da se bom sprostila, pridobila več samozavesti, postala glasnejša in odločnejša, predvsem pa, da bom premagala neke notranje zavore → PRIČAKOVANJA ZA OSEBNI RAZVOJ
 B7: mi bo prav prišlo v različnih aktivističnih kampanjah → ŽELJA PO NAPREDKU NA STROKOVNEM PODROČJU
 B8: sodelujočim odprli zanimiva vprašanja, ki si jih prej še niso zastavili, in pokazali na možne načine izstopanja iz ustaljenih obrazcev ravnanja → ŽELJA PO SPREMEMBAH V DRUŽBI
 B9: da bi prihajajoče generacije študentov spodbudili k izvajanju gledališča zatiranih → ŽELJA PO SPREMEMBAH V DRUŽBI

Intervju 3

C1: sem vas srečala in »potegnili« ste me notri → PRIČAKOVANJA GLEDE SKUPINSKEGA DELA
 C2: bila na predstavi v PD Radeče ... Prepričali so me → PREDHODNE IZKUŠNJE
 C3: bomo razvili eno dobro skupinsko vzdušje in da se bomo še bolj spoznali → PRIČAKOVANJA GLEDE SKUPINSKEGA DELA
 C4: bogatejša za eno super izkušnjo gledališča zatiranih → PRIČAKOVANJA ZA OSEBNI RAZVOJ
 C5: da se bom naučila kaj novega → ŽELJA PO NAPREDKU NA STROKOVNEM PODROČJU
 C6: da bodo ljudje začeli bolj kritično gledati na problemske situacije → ŽELJA PO SPREMEMBAH V DRUŽBI

Intervju 4

D1: nasploh gledališče, ker mi je že od nekdaj blizu → OSEBNA ZANIMANJA
 D2: študiram socialno delo in me zanimajo zatirane skupine in se mi je zdelo super povezati to dvojico → ŽELJA PO NAPREDKU NA STROKOVNEM PODROČJU
 D3: se ful veselim dela s skupino → PRIČAKOVANJA GLEDE SKUPINSKEGA DELA
 D4: da sebe spoznam bolj skozi ta proces → PRIČAKOVANJA ZA OSEBNI RAZVOJ
 D5: zadovoljitev, da sem nekaj naredila → PRIČAKOVANJA ZA OSEBNI RAZVOJ
 D6: da mi bo pomagalo pri delu z otroki s posebnimi potrebami → ŽELJA PO NAPREDKU NA STROKOVNEM PODROČJU
 D7: da bojo imele delavnice na faksu vpliv na skupino ljudi, ki se nam bo pridružila → ŽELJA PO SPREMEMBAH V DRUŽBI
 D8: priročnik, ki ga bomo izdelali, upam, da bo imel vpliv na tistega, ki si bo pomagal z njim → ŽELJA PO SPREMEMBAH V DRUŽBI
 D9: akcija nevidnega gledališča, upam, da bo pustila vtis → ŽELJA PO SPREMEMBAH V DRUŽBI, POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA

Intervju 5

E1: ker se mi zdi metoda ful dobra → POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA
 E2: bi jo rada bolj spoznala → ŽELJA PO NAPREDKU NA STROKOVNEM PODROČJU
 E3: da bomo vsi z veseljem sodelovali → PRIČAKOVANJA GLEDE SKUPINSKEGA DELA
 E4: da se bomo držali terminov → PRIČAKOVANJA GLEDE SKUPINSKEGA DELA
 E5: se bomo vsi nekaj iz tega naučili → ŽELJA PO NAPREDKU NA STROKOVNEM PODROČJU
 E6: da bom malo bolj zaupala tudi drugim, da znajo kaj narediti → PRIČAKOVANJA ZA OSEBNI RAZVOJ

E7: rada bi okrepila svojo samozavest in sposobnost javnega nastopanja ter to, da stojim za svojimi stališči → PRIČAKOVANJA ZA OSEBNI RAZVOJ

E8: da bi ljudje začeli razmišljati o temah, o katerih sicer ne razmišljajo → ŽELJA PO SPREMEMBAH V DRUŽBI

E9: da se ljudem približa sama tematika gledališča zatiranih → ŽELJA PO SPREMEMBAH V DRUŽBI

E10: da se ta metoda in druge podobne metode bolj razvijejo tako na faksu kot v poklicih pomoči → ŽELJA PO SPREMEMBAH V DRUŽBI

Intervju 6

F1: pretekle izkušnje → PREDHODNE IZKUŠNJE

F2: izkušnjo skupine, doživeti skupinsko dinamiko → PRIČAKOVANJA GLEDE SKUPINSKEGA DELA

F3: da se tudi sama mal znebim treme pa sramu → PRIČAKOVANJA ZA OSEBNI RAZVOJ

F4: da se naučim bit samostojna oziroma zadovoljna sama s sabo → PRIČAKOVANJA ZA OSEBNI RAZVOJ

F5: rada bi se naučila tehnike vodenja gledališča zatiranih, ker to vidim kot perspektivo za socialno delo v Sloveniji → ŽELJA PO NAPREDKU NA STROKOVNEM PODROČJU

F6: da pripravimo neko forumsko gledališče na faksu, da bi imeli vpliv na študente → ŽELJA PO SPREMEMBAH V DRUŽBI

Intervju 7

G1: naklonjena gledališču in temu, da se na tak način borimo proti socialnim problemom → OSEBNA ZANIMANJA, POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA

G2: nimam pričakovanj → /

G3: če se bomo usmerili v poroko istospolnih parov, se bom tukaj malo bolj izobrazila → ŽELJA PO NAPREDKU NA STROKOVNEM PODROČJU

G4: ne vem → /

Prvi stik, predhodne izkušnje s tega področja

Intervju 1

A13: sem metodo spoznal šele letos med delom za seminarsko in delavnico pri predmetu psihosocialna pomoč z umetnostjo → OPREDELITEV PRVEGA STIKA, OPREDELITEV PREDHODNIH IZKUŠENJ

Intervju 2

B10: prvič spoznala jeseni 2011, v času gibanja 15o → OPREDELITEV PRVEGA STIKA

B11: smo izvedli slikovno gledališče → OPREDELITEV PREDHODNIH IZKUŠENJ

Intervju 3

C7: nimam predhodnih izkušenj → OPREDELITEV PREDHODNIH IZKUŠENJ

Intervju 4

D10: nimam predhodnih izkušenj → OPREDELITEV PREDHODNIH IZKUŠENJ

Intervju 5

E11: izkušnje imam samo od predmeta psihosocialna pomoč z umetnostjo → OPREDELITEV PRVEGA STIKA

E12: sem moderirala celo delavnico → OPREDELITEV PREDHODNIH IZKUŠENJ

Intervju 6

F7: pred Borzo sem pa sodelovala zraven na delavnici → OPREDELITEV PRVEGA STIKA, OPREDELITEV PREDHODNIH IZKUŠENJ

Intervju 7

G5: enkrat sem sodelovala v začetnih, ogrevalnih fazah → OPREDELITEV PREDHODNIH IZKUŠENJ

Zanimanja, pripravljenost vložiti trud

Intervju 1

A14: metodo forumskega gledališča → OPREDELITEV ZANIMANJA

A15: mi je pa ideja nevidnega gledališča všeč → OPREDELITEV ZANIMANJA

A16: v projekt sem polno udeležen, ker je to pravično do mene in do ostalih v skupini → OPREDELITEV PRIPRAVLJENOSTI ZA TRUD

Intervju 2

B12: pomemben se mi zdi celoten proces → OPREDELITEV ZANIMANJA

B13: spoznavanje lastnega telesa in občutkov → OPREDELITEV ZANIMANJA

B14: me še posebej pritegneta tretja in četrta faza gledališča → OPREDELITEV ZANIMANJA

B15: v sam proces trenutno ne zmorem vložiti preveč časa → OPREDELITEV PRIPRAVLJENOSTI ZA TRUD

B16: v končno predstavo sem pripravljena vložiti več časa → OPREDELITEV PRIPRAVLJENOSTI ZA TRUD

B17: po potrebi → OPREDELITEV PRIPRAVLJENOSTI ZA TRUD

Intervju 3

C8: zaenkrat ne bi mogla povedati, kaj me najbolj zanima → /

C9: pripravljena sem se vključiti in sodelovati na delavnicah tako, kot se načrtuje. Zaenkrat toliko, kolikor je v sklopu predmetov, kasneje pa bom videla, kako bo → OPREDELITEV PRIPRAVLJENOSTI ZA TRUD

Intervju 4

D11: zelo mi je všeč nevidno gledališče → OPREDELITEV ZANIMANJA

D12: redno hodila na srečanja → OPREDELITEV PRIPRAVLJENOSTI ZA TRUD

D13: pripravljena vložiti velik del sebe → OPREDELITEV PRIPRAVLJENOSTI ZA TRUD

Intervju 5

E13: me najbolj zanima nevidno gledališče → OPREDELITEV ZANIMANJA

E14: forumsko gledališče je zanimivo → OPREDELITEV ZANIMANJA

Intervju 6

F8: nevidno gledališče mi je najbolj zabavno → OPREDELITEV ZANIMANJA

F9: forumsko ali legislativno gledališče se mi zdi zanimiva oblika dela za naše področje → OPREDELITEV ZANIMANJA

F10: projektu sem precej predana → OPREDELITEV PRIPRAVLJENOSTI ZA TRUD

Intervju 7

G6: metoda nevidnega gledališča → OPREDELITEV ZANIMANJA

G7: na lestvici od 1 do 10, po mojem da okrog 7 → OPREDELITEV PRIPRAVLJENOSTI ZA TRUD

OSNO KODIRANJE

Motivacija, želje, pričakovanja

1. PREDHODNE IZKUŠNJE:

- *A1: delavnica na temo gledališča zatiranih in se mi je zdela res super;*
- *C2: bila na predstavi v PD Radeče ... Prepričali so me;*
- *F1: pretekle izkušnje.*

2. POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA:

- *A2: v socialnem delu je tehnika gledališča zatiranih res uporabna in ima velik potencial;*
- *A5: se bomo pri tem kar zabavali;*
- *B1: edina izmed tem, ki mi je sploh vzbudila zanimanje;*
- *D9: akcija nevidnega gledališča, upam, da bo pustila vtis;*
- *E1: ker se mi zdi metoda ful dobra;*
- *G1: naklonjena gledališču in temu, da se na tak način borimo proti socialnim problemom.*

3. PRIČAKOVANJA GLEDE SKUPINSKEGA DELA:

- *A3: pričakujem, da v tej skupini ne bo težav;*
- *A7: usklajevanje s skupino;*
- *B2: blizu z nekaterimi člani skupine;*
- *B3: delo enakomerno porazdelili;*
- *B4: med sabo bolje spoznali;*
- *C1: sem vas srečala in »potegnili« ste me notri;*
- *C3: bomo razvili eno dobro skupinsko vzdušje in da se bomo še bolj spoznali;*
- *D3: se ful veselim dela s skupino;*
- *E3: da bomo vsi z veseljem sodelovali;*
- *E4: da se bomo držali terminov;*
- *F2: izkušnjo skupine, doživeti skupinsko dinamiko.*

4. ŽELJA PO NAPREDKU NA STROKOVNEM PODROČJU:

- *A4: se bomo velik naučil;*

- A8: rad bi še bolj spoznal predvsem metodo forumskega pa tudi nevidnega gledališča, ker se mi zdi, da ravno na tak način lahko delaš tudi s skupinami, ki so res zatirane;
- A9: rad bi naredil povezavo s socialnim delom;
- A10: tehniko gledališča zatiranih bom ... uporabljal tekom kariere;
- B7: mi bo prav prišlo v različnih aktivističnih kampanjah;
- C5: da se bom naučila kaj novega;
- D2: študiram socialno delo in me zanimajo zatirane skupine in se mi je zdelo super povezati to dvoje;
- D6: da mi bo pomagalo pri delu z otroki s posebnimi potrebami;
- E2: bi jo rada bolj spoznala;
- E5: se bomo vsi nekaj iz tega naučili;
- F5: rada bi se naučila tehnike vodenja gledališča zatiranih, ker to vidim kot perspektivo za socialno delo v Sloveniji;
- G3: če se bomo usmerili v poroko istospolnih parov, se bom tukaj malo bolj izobrazila.

5. PRIČAKOVANJA ZA OSEBNI RAZVOJ:

- A6: nevidno gledališče mi predstavlja osebni izziv in neko osebno rast;
- B5: želim bolje spoznati svoje telo in občutja;
- B6: pričakujem, da se bom sprostila, pridobila več samozavesti, postala glasnejša in odločnejša, predvsem pa, da bom premagala neke notranje zavore;
- C4: bogatejša za eno super izkušnjo gledališča zatiranih;
- D4: da sebe spoznam bolj skozi ta proces;
- D5: zadovoljitev, da sem nekaj naredila;
- E6: da bom malo bolj zaupala tudi drugim, da znajo kaj narediti;
- E7: rada bi okrepila svojo samozavest in sposobnost javnega nastopanja ter to, da stojim za svojimi stališči.

6. ŽELJA PO SPREMEMBAH V DRUŽBI:

- A11: akcija nevidnega gledališča, ko bi šli kot istospolno usmerjeni pari k matičarju se poročiti, je na nek način zelo političen statement, ki vpliva na celotno družbo;
- A12: razmišljamo tudi o tem, kako bi to na faks vpeljali v eni obliki;
- B8: sodelujočim odprli zanimiva vprašanja, ki si jih prej še niso zastavili, in pokazali na možne načine izstopanja iz ustaljenih obrazcev ravnanja;
- B9: da bi prihajajoče generacije študentov spodbudili k izvajanju gledališča zatiranih;
- C6: da bodo ljudje začeli bolj kritično gledati na problemske situacije;
- D7: da bojo imele delavnice na faksu vpliv na skupino ljudi, ki se nam bo pridružila;
- D8: priročnik, ki ga bomo izdelali, upam, da bo imel vpliv na tistega, ki si bo pomagal z njim;
- E8: da bi ljudje začeli razmišljati o temah, o katerih sicer ne razmišljajo;
- E9: da se ljudem približa sama tematika gledališča zatiranih;

- E10: da se ta metoda in druge podobne metode bolj razvijejo, tako na faksu kot v poklicih pomoči;
- F6: da pripravimo neko forumsko gledališče na faksu, da bi imeli vpliv na študente.

7. OSEBNA ZANIMANJA:

- D1: nasploh gledališče, ker mi je že od nekdaj blizu;
- G1: naklonjena gledališču in temu, da se na tak način borimo proti socialnim problemom.

Prvi stik, predhodne izkušnje s tega področja

8. OPREDELITEV PRVEGA STIKA:

- A13: sem metodo spoznal šele letos med delom za seminarsko in delavnico pri predmetu psihosocialna pomoč z umetnostjo;
- B10: prvič spoznala jeseni 2011, v času gibanja 15o;
- E11: izkušnje imam samo od predmeta psihosocialna pomoč z umetnostjo;
- F7: pred Borzo sem pa sodelovala zraven na delavnici.

9. OPREDELITEV PREDHODNIH IZKUŠENJ:

- A13: sem metodo spoznal šele letos med delom za seminarsko in delavnico pri predmetu psihosocialna pomoč z umetnostjo;
- B11: smo izvedli slikovno gledališče;
- C7: nimam predhodnih izkušenj;
- D10: nimam predhodnih izkušenj;
- E12: sem moderirala celo delavnico;
- F7: pred Borzo sem pa sodelovala zraven na delavnici;
- G5: enkrat sem sodelovala v začetnih, ogrevalnih fazah.

Zanimanja, pripravljenost vložiti trud

10. OPREDELITEV ZANIMANJA:

- A14: metodo forumskega gledališča;
- A15: mi je pa ideja nevidnega gledališča všeč;
- B12: pomemben se mi zdi celoten proces;
- B13: spoznavanje lastnega telesa in občutkov;
- B14: me še posebej pritegneta tretja in četrta faza gledališča;
- D11: zelo mi je všeč nevidno gledališče;
- E13: me najbolj zanima nevidno gledališče;
- E14: forumsko gledališče je zanimivo;
- F8: nevidno gledališče mi je najbolj zabavno;
- F9: forumsko ali legislativno gledališče se mi zdi zanimiva oblika dela za naše področje;
- G6: metoda nevidnega gledališča.

11. OPREDELITEV PRIPRAVLJENOSTI ZA TRUD:

- A16: v projekt sem polno udeležen, ker je to pravično do mene in do ostalih v skupini;
- B15: v sam proces trenutno ne zmorem vložiti preveč časa;
- B16: v končno predstavo sem pripravljena vložiti več časa;
- B17: po potrebi;
- C9: pripravljena sem se vključiti in sodelovat na delavnicah tako, kot se načrtuje. Zaenkrat toliko, kolikor je v sklopu predmetov, kasneje pa bom videla, kako bo;
- D12: redno hodila na srečanja;
- D13: pripravljena vložiti velik del sebe;
- F10: projektu sem precej predana;
- G7: na lestvici od 1 do 10, po mojem da okrog 7.

b) DRUGI DEL RAZISKOVANJA (PO KONČANIH DELAVNICAH)

Intervju 1.2

1. Kako so bila izpolnjena tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?

A: »Ja, ni še čisto dokončano, ampak do zdaj je bilo vedno v redu. Ampak zdaj, ko se oddajajo poročila in te zadeve, nekateri potrebujejo malo več časa kakor drugi. S tega vidika nisem čisto zadovoljen. Če pa pogledam na projekt kot celoto, od začetka ideje pa do zdaj, pa sem zelo zadovoljen z vsem. Eni ljudje pa niso tako vestni kot drugi, ampak pač.«

2. Ali bi še kdaj sodeloval pri takem projektu? Zakaj (ne)?

A: »Ja, ja, definitivno. Sicer sama forma nastopanja ni moje področje. Ampak nič hudega, kljub temu se moram v tej vlogi malo bolj potruditi. Ampak vseeno veliko dobim in velik potencial za spremembe ima. Tako da si želim v prihodnosti še sodelovat v takem ali podobnem projektu. Fajn je tudi to, ker se družimo taki, ki nam ni dovolj, da samo poslušam, ampak bi radi tudi nekaj delali in probali v akciji. Zato je to super okolje za delati in razglablјati ideje in da se nekaj naučimo.«

3. Ali bi spremenil kaj v zvezi s projektom gledališče zatiranih (organizacija, potek, tematika, izvedba)? Kaj?

A: »Jaz sem zelo zadovoljen s tem, kako je sama stvar potekala in poteka. Razen ta del, ko končujemo in ne vemo točno, kako in kdaj oddati to. To je edini minus, ki ga jaz vidim v celi zadevi. Drugače sem zelo zadovoljen in se mi zdi, da smo veliko dela vložili v to, tako da ne bi ničesar bistveno spreminjal. Rad bi, da se v take projekte vključijo tudi profesorji. Mogoče v okviru kakšnega predmeta, da bi izvajali delavnice skupaj s profesorji in profesoricami. Ker se

mi zdi, da bi to res dalo dodatno vrednost projektu in bi lahko skupaj soustvarjali nek projekt. Oni bi dali neko teoretično znanje, ki ga nam primanjkuje, mi pa bi se sproti učili in skupaj rasli kot skupina. Ker to je socialnodelovno. Pogrešam vključevanje cele fakultete.»

4. Ali se ti zdijo taki projekti na fakulteti primerni in potrebni ali ne? Zakaj?

A: »Ja, definitivno so primerni in potrebni so, tako kot Sahara vode. Takih projektov bi moralo biti več, mogoče niti ne podobnih, lahko drugačnih. Ampak projektov, ki jih ustvarjamo študenti in so zelo konkretni in imajo konkreten cilj. So neke metode, po katerih bi mi lahko delali, in da ne gre recimo za zbiranje zamaškov ali hrane, oblek. Socialno delo ni humanitarno, ampak je stroka, znanost, in mi s takimi projekti razvijamo znanja, razvijamo prakso in s tem tudi teorijo, kot bo pokazal naš priročnik. Tako da ja, definitivno, več takih akcij, kjer se krepi znanost, stroka, poklic. Vsak, ki kaj takega naredi, super.«

5. Ali se ti zdi, da je imel projekt kakšen učinek na širši družbeni kontekst? Zakaj (ne)? Kje vidiš ta učinek?

A: »Na dva dela bi razdelil. Prvi del je, kakšen učinek je imel naš projekt na fakulteto kot na skupnost, kjer se mi zdi, da se še ni čisto prijel. Profesorji, se mi zdi, da so podpirali projekt, ampak se še ni čisto prijel. Načeloma se moramo še mi malo vpeljati v to in upam, da bo boljše in da se bo gledališče zatiranih na naši fakulteti nadaljevalo kot aktivnost. Kar se pa tiče, na koga je vplivalo to, pa recimo to nevidno gledališče: kolikor sem slišal, kako je takrat bilo, in da so ljudje hodili do Asje in ji dali priznanje in da je bilo res noro vzdušje in da so se ljudje pogovarjali o tem. To je očitno imelo zelo velik učinek. In z eno tako majhno akcijo je imelo zelo velik učinek. Zato lahko samo rečem, dajmo delati to naprej in lahko se lepe stvari ven pokažejo. Je pa to trdo delo in ljudje ne bodo ravno navalili že prvi dan. Tako da na faksu je pa to še treba.«

6. Kaj si s sodelovanjem pri projektu gledališče zatiranih pridobil na osebnem področju?

A: »To, da smo šli počasi čez vse štiri faze, je bila ena zelo zanimiva izkušnja. Na žalost nisem mogel iti na izvedbo nevidnega gledališča, kar mislim, da je bila tudi ena zelo močna izkušnja, največji čar tega, kar smo naredili, že to je samo po sebi dovolj zgovorno, da smo delali dobro.«

7. Kaj si pri projektu pridobil, kar boš uporabil na svojem strokovnem področju?

A: »Mislim, da je tehnika gledališča zatiranih ena zelo dobra metoda dela v socialnem delu, sploh zato, ker se mi zdi, da socialno delo mora iti nazaj v skupnost in začeti na tem aktivno delati. Recimo na centrih za socialno delo bi zelo rad videl kaj takega.«

Intervju 2.2

1. Kako so bila izpolnjena tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?

As.: »Moja pričakovanja so bila več kot izpolnjena. Nisem si predstavljala, da bomo tako dobro delali. Da se bomo tudi povezali in naredili neko majhno skupnost. Tudi proces mi je ful dal in se mi zdi, da je ful lepo tekel. Lahko smo si ful povedali vse, da smo naredili ful varen prostor, da smo delali na skupinski dinamiki, zato smo se tudi ful sprostili. Vsi smo se počutili vključene in slišane, to je res pomembno. Jaz nisem pričakovala, da bo šlo, ker smo pač iz različnih vetrov pa ker so se nam priključili še čisto drugi ljudje, ki so se sredi procesa priključili. Pa se mi zdi, da smo vseeno lepo jih znali vključit. Super.«

2. Ali bi še kdaj sodelovala pri takem projektu? Zakaj (ne)?

As.: »Sigurno. Dostikrat je ta občutek, da se nič ne da narediti. Ravno gledališče zatiranih, še posebej forumsko pa tudi druge oblike, dejansko pač pokažejo ljudem, da lahko v varnem prostoru izpelješ vse, kar ti pade na pamet. In potem vidiš, da nekaj se res ne da, nekaj pa se da. To je ful pomembno, da izstopimo iz načina razmišljanja, da je socialno delo neka služba, ki jo opravljaš od osmih do štirih, namesto da bi videli socialno delo kot nekaj, kar je treba delati vsak dan.«

3. Ali bi spremenila kaj v zvezi s projektom gledališče zatiranih (organizacija, potek, tematika, izvedba)? Kaj?

As.: »Mogoče to, da bi poskušali bolj aktivno pritegniti več ljudi in da bi začeli prej, ker mi je bilo na koncu res tako všeč, da bi si želela, da bi začeli že kako leto prej to delat, pa da bi imeli več časa in naslovili druge teme. Recimo ta tema enakopravnost glede poroke je ostala nenaslovljena, in če bi začeli prej, bi mogoče imeli več časa.«

4. Ali se ti zdijo taki projekti na fakulteti primerni in potrebni ali ne? Zakaj?

As.: »Pomembno je to, da pride pobuda od spodaj, od ljudi, zaradi potrebe, ne pa zaradi nekega predmeta. V našem primeru se mi zdi, da nismo počeli tega zgolj zaradi ocene, tako daje to bilo ok. Se mi zdi nujno, da se to izvaja čim večkrat. Da se izvaja forumsko gledališče na faksu, da se intervenira, ko se kaj zgodi.«

5. Ali se ti zdi, da je imel projekt kakšen učinek na širši družbeni kontekst? Zakaj (ne)? Kje vidiš ta učinek?

As.: »Meni se je zdelo, da je imela predstava nevidnega gledališča velik učinek, konkretno za tiste, ki so bili sopotniki na avtobusu. To se je videlo tudi potem, da so se vsi spraševali potem, o tem, kar se je zgodilo: nekateri na glas, nekateri potihoma, nekateri so se tudi pridružili, še posebej v drugem prizoru, kjer se mi zdi, da je res nastala skupnost in nek mehur solidarnosti in je bilo jasno, da vsi skupaj napadamo zatiranje. Zdi se mi, da bi bilo še bolj pomembno, če bi nadaljevali s tem še na več različnih načinov, v več različnih situacijah. Občutila sem, da se da na ful preprost način intervenirati.«

6. Kaj si s sodelovanjem pri projektu gledališče zatiranih pridobila na osebnem področju?

As: »Zame osebno je bilo to prvič, da sem šla čez cel proces gledališča zatiranih, tako da sem se res nekaj naučila ob tem. Tudi ful mi je bilo pomembno, da smo šli čez celo metodo. Mogoče prvi dve fazi, katerima smo dali manj pomena, sta bili meni ful pomembni. Pač to, da se naučim delati s telesom, brez da me je sram, da počneš nekaj, česar nisi navajen, tudi to, da sem prevzela vodenje na določenih delih, kar pač mi ni blizu in nisem vajena tega. Bilo mi je pomembno, da sem se tudi preizkusila v tem. Ful pomembno mi je bilo tudi to, da smo na koncu izbrali temo, ki je bila iz mojih izkušenj, tako da sem tudi od nevidnega gledališča ogromno odnesla zase. Tisto, kar je po navadi manjkalo v izkušnjah nasilja, ko sem se branila sama, in ni nihče nič naredil. Zdaj sem bila pa v situaciji, kjer smo naredili to, da je skupina nekoga podprla.«

7. Kaj si pri projektu pridobila, kar boš uporabila na svojem strokovnem področju?

As: »Najbližje mi je socialno delo s skupnostmi kot tako, tako da se mi zdi to ful uporabna metoda. Tudi prej sem imela izkušnje, ko smo uporabili gledališče zatiranih za pač naslavljanje socialnega dela v skupnosti in se je to izkazalo kot totalno uporabno. Ponovno se mi je okrepilo zavedanje, da pač socialno delo mora dejansko intervenirati v razmerjih moči, v družbeni kontekst. Da ne sme samo učiti posameznika, da se bolj postavi zase v svojem okolju, ampak da gre ven med ljudi, da organizira ljudi. Ko smo imeli predstavo nevidnega gledališča, se mi je zdelo, da se je na tistem avtobusu oblikoval zametek skupnosti, ki se je povezala proti zatiranju. Meni se zdi, da je to ključna vloga socialnega dela in v tem vidim ful povezave.«

Intervju 3.2

1. Kako so bila izpolnjena tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?

D: »Glede skupinskega dela nisem imela nekih pričakovanj. Skupino sestavljamo tako zelo različni posamezniki, da sem zelo zadovoljna s tem, kako dobro smo sodelovali. Predvsem s tem mislim na to, kako dobro sem se sama vključila v skupino.«

2. Ali bi še kdaj sodelovala pri takem projektu? Zakaj (ne)?

D: »Če bo še kdaj priložnost in seveda, če ne bom imela drugih obveznosti, bom z veseljem sodelovala.«

3. Ali bi spremenila kaj v zvezi s projektom gledališče zatiranih (organizacija, potek, tematika, izvedba)? Kaj?

D: »Ničesar ne bi spremenila.«

4. Ali se ti zdijo taki projekti na fakulteti primerni in potrebni ali ne? Zakaj?

D: »Tarih projektov bi moralo biti absolutno več, kot jih je sedaj. So odličen način za učenje tako na osebnem kot strokovnem področju.«

5. Ali se ti zdi, da je imel projekt kakšen učinek na širši družbeni kontekst? Zakaj (ne)? Kje vidiš ta učinek?

D: »Mislim, da imajo določene tehnike gledališča zatiranih velik učinek na širši družben kontekst. Z našim projektom nevidnega gledališča smo pokazali, da se da intervenirati v situacijah, ko so osebe tako ali drugače zatirane. Ta akcija, ki smo jo izvedli (vsaj upam), da je vplivala na ostale, mimoidoče, predvsem na način, da bodo v vseh prihodnjih zatiralskih situacijah probali intervenirati, da bodo ozaveščali ostale o tem, kaj se da narediti.«

6. Kaj si s sodelovanjem pri projektu gledališče zatiranih pridobila na osebnem področju?

D: »Naučila sem se bolj izražati z telesom pa tudi verbalno. Osvojila sem nekaj teoretičnega znanja o fazah in tehnikah gledališča zatiranih ... Naučila sem se veliko tudi o sebi nasploh, koliko zmorem, kaj me opogumi.«

7. Kaj si pri projektu pridobila, kar boš uporabila na svojem strokovnem področju?

D: »Veliko sem se naučila o tem, kako tehnike gledališča zatiranih opogumljajo in krepijo moč tako skupinam kot tudi posameznikom, ki so zatirani.«

Intervju 4.2

1. Kako so bila izpolnjena tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?

I: »Jaz mislim, da smo se dobro organizirali. Da je vse potekalo tako, kot smo si zadali, in smo se držali pravil, ki smo si jih postavili, da smo se povezali in da smo si zaupali med sabo. Tako, da so moja pričakovanja bila izpolnjena.«

2. Ali bi še kdaj sodelovala pri takem projektu? Zakaj (ne)?

I: »Ja, pač itak, saj upam, da bomo tudi nadaljevali, tako da, vsekakor.«

3. Ali bi spremenila kaj v zvezi s projektom gledališče zatiranih (organizacija, potek, tematika, izvedba)? Kaj?

I: »Mogoče bi časovno malo bolj razvlekla stvar, ker mi smo res delali zato, ker se nam je mudilo z izvedbo, in na koncu smo bili že res natempirani. Poleg tega mi je šlo včasih malo na živce to, da smo ob torkih imeli forumsko, ob četrtnih pa nevidno. Se mi zdi, da nismo šli dovolj po korakih, ampak smo imeli nekaj mešano in da je zato prišlo do zmede precej hitro.«

4. Ali se ti zdijo taki projekti na fakulteti primerni in potrebni ali ne? Zakaj?

I: »Meni se zdi to pomembno. Ker se mi zdi, da študenti čisto premalo uporabljajo svoje možgane in samoiniciativnost. Tako da vsekakor je to dvoje fajn spodbujati in gledališče zatiranih vsekakor to vzpodbuja. Pri gledališču smo imeli proste roke in mislim, da tega manjka, nekih samoiniciativnih projektov.«

5. Ali se ti zdi, da je imel projekt kakšen učinek na širši družbeni kontekst? Zakaj (ne)? Kje vidiš ta učinek?

I: »Ja, pač jaz mislim, da ja. Mislim, da že profesorji dosti govorijo o tem in nas vabijo na različne projekte. Nek vtis je pustil, že to, da so se nam pridružili študenti izven našega letnika, kaže na to, da smo pustili nek vtis. Zdaj samo nevidno gledališče, ki smo ga izvedli, pa mislim, da je tudi pustilo velik vtis med tistimi ljudmi, ki so ga doživeli. Meni se je zdelo, da smo bili kar preudarni.«

6. Kaj si s sodelovanjem pri projektu gledališče zatiranih pridobila na osebnem področju?

I: »Jaz si bolj upam delovati v različnih nepredvidljivih situacijah. Recimo za zadnjo stvar, ki smo ji izvedli, bi zdaj bila sposobna tudi sama reagirati, prej recimo nisem bila oziroma se nisem čutila dovolj ..., ne spomnim se besede. Pridobila sem predvsem to, da si več upam. Mislim, da sem se osebnostno kar majčkeno razvila.«

7. Kaj si pri projektu pridobila, kar boš uporabila na svojem strokovnem področju?

I: »V prvih delavnicah sem predvsem pridobila dodatno znanje, kako lahko še na druge načine uporabljam svoje telo in svoja čustva. Potem, pridobila sem veliko novega znanja o samem gledališču in vrstah gledališča, tako praktično kot tudi v teoriji. Veliko sem pa tudi izvedela novega o različnih temah, ker imamo člani skupine veliko znanj o različnih področjih.«

Intervju 5.2

1. Kako so bila izpolnjena tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?

K: »Jaz sem do zdaj imela ful slabe izkušnje s skupinskim delom, tako da sem ful pozitivno presenečena. Sploh ker se mi je zdelo na začetku, da smo skupaj ljudje, ki prej nismo družili in smo iz totalno drugih strani. In se mi je zdelo ful dobro, kako smo se ujeli, in dejansko, koliko

smo bili vsi pripravljeni delat in se usklajevat. Tako da, meni se zdi, da je bila super skupinska dinamika.«

2. Ali bi še kdaj sodelovala pri takem projektu? Zakaj (ne)?

K: »Jaz bi sodelovala in kot organizatorka in kot udeleženka. Edino zdaj na zadnjem izobraževalnem taboru v Italiji, ko sem bila, sem ugotovila, da je ful težko sodelovat kot udeleženka pri eni metodi, ki jo ful dobro poznaš. Zato ker pač veš, kako bi moralo biti, veš teorijo in je potem težko spremljati proces. Vsaj zame je bilo, sploh ko sem videla v sredi, da ne gre vse tako, kot bi moralo it. Ampak bi, že samo zaradi nove izkušnje bi še enkrat ali pa večkrat probala kot udeleženka.«

3. Ali bi spremenila kaj v zvezi s projektom gledališče zatiranih (organizacija, potek, tematika, izvedba)? Kaj?

K: »Želela bi, da bi imeli več časa, da bi mogoče kakšno fazo večkrat izvajali. Mogoče sem videla primanjkljaj pri samem oglaševanju, pri samem promoviranju. Da bi se več študentov vključilo, da bi naredili kakšno tako v živo prezentacijo. To se mi zdi še zmeraj bolj učinkovito kakor preko facebooka ali preko plakatov.«

4. Ali se ti zdijo taki projekti na fakulteti primerni in potrebni ali ne? Zakaj?

K: »Celoten sistem izobraževanja je ful avtoritarno narejen in narejen tako, da je profesor tisti, ki posreduje znanje, ki je objektivna resničnost. In da smo študentje, dijaki ful velikokrat v vlogi enih pasivnih sprejemnikov tega znanja in da se ne dela dovolj. Sploh na našem faksu mislim, da bi se moralo delati na kritičnosti. In se mi zdi, da ko razbiješ to moč avtoritete, ko se približaš ljudem, ko pustiš, da sami nekaj naredijo, pa tudi če naredijo narobe, da se s tem veliko več naučijo. Da razvijajo samoiniciativnost, samokritičnost in da so potem tudi veliko bolj pripravljeni za različno življenje zunaj. Tako da sem mi zdi to sploh fajn, plus se mi zdi fajn to, da delamo študenti za študente. Zato ker dejansko potem vidimo, kje vse imamo možnosti delovanja. Ne samo da hodimo na predavanja in se dudlamo za izpite in je to to, ampak dejansko lahko nekaj naredimo, spremenimo. Se mi zdi, da nam to da moč in neka znanja za naprej za v službo, da ne bomo šli totalno nepripravljeni naprej v zaposlitev.«

5. Ali se ti zdi, da je imel projekt kakšen učinek na širši družbeni kontekst? Zakaj (ne)? Kje vidiš ta učinek?

K: »Jaz isto mislim, da to, kar smo delali na faksu, da je pustilo ful velik učinek tudi na celo klimo faksa in študentov. Da nekako lahko mi sami študentje, če smo res pripravljeni, nekaj naredimo. Da gremo iz teh vzorcev systemskega izobraževanja, da se da naredit nekaj in da je lušno. A zdi se mi, sploh ko sem govorila s kolegi, ki so v nevladnih organizacijah, da so ful zainteresirani za naš priročnik. In mislim, da, tudi ko bomo priročnik, ki ga bomo spisali, če ga bomo izdali, da bo ful pripomogel. Ker se mi zdi, da manjka tega materiala in se mi zdi, da je zadnje čase metoda gledališča zatiranih zelo popularna in po mojem bomo predvsem s priročnikom naredili ful velik prispevek.«

6. Kaj si s sodelovanjem pri projektu gledališče zatiranih pridobila na osebnem področju?

K: »Kot prvo se mi zdi, da sem se ful naučila glede skupinske dinamike, kako jo vzpostaviti. Ful enih iger sem se naučila in videla, kako delujejo. Zase sem dobila to, da sem bolj sproščena pri izvajanju kakšnih takih telesnih delavnic. Se znam bolj sprostit in, ja, da znam delovat tudi z ljudmi, ki jih ne poznam tako dobro. Mogoče prilagajanje mi je prej delalo malo težav in se mi zdi, da sem tukaj ful pridobila. Da mogoče ni treba, da je zmeraj tako, kot si jaz zamislim.«

7. Kaj si pri projektu pridobila, kar boš uporabila na svojem strokovnem področju?

K: »Kot prvo se mi zdi, da sem se ful naučila, kar se tiče skupinske dinamike, kako vzpostaviti neko skupinsko dinamiko. Veliko enih iger sem se naučila in sem videla, kako delujejo. Ful sem poglobila znanje o gledališču zatiranih in mi je tudi fajn, da zdaj vidim, kako se lahko to uporablja in v katerih pogledih je dobro za socialno delo. Poleg tega pa še, ful mi je fajn pri tretji pa četrti fazi, se mi zdi, da sem odkrila, na katere stvari je treba biti malo bolj pozoren in katerim stvarjem je treba dati malo več poudarka. Na primer izbiri teme pri forumskem gledališču.«

Intervju 6.2

1. Kako so bila izpolnjena tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?

M: »Moja pričakovanja so bila dobro izpolnjena, mislim, da smo kot skupina dobro sodelovali. Presenečena sem bila, kako dobro smo skupaj funkcionirali, kako smo bili produktivni, kako smo bili tudi zmožni dajati kritike drug drugemu. Skupinsko delo je bilo super. Čeprav sem zdaj prepoznala, da je gledališče zatiranih tudi delo s skupnostmi, smo v bistvu tudi mi kot skupina se formirali, zanimivo, dobro.«

2. Ali bi še kdaj sodelovala pri takem projektu? Zakaj (ne)?

M: »Mislim, da je zelo dobro, da bi se to še izvajalo na faksu, da bi se imele tudi druge kolegice možnost vključiti. Izniči se pritisk »by standerja«. Projekt vidim kot orodje, kako se da delati v vsakodnevnom življenju in kot socialne delavke.«

3. Ali bi spremenila kaj v zvezi s projektom gledališče zatiranih (organizacija, potek, tematika, izvedba)? Kaj?

M: »Če bi se ta projekt še kdaj izvajal, bi bilo mogoče fino, da se začne z začetkom študijskega leta. To bi naredila drugače, da se začne že oktobra, ko smo sveži in pridemo s počitnic.«

Potem lažje naslavljaš stvari, ko se dogajajo na fakulteti, ko se dogajajo in ko se zgodi nekaj takega, kot se je na primer nam zgodilo tekom predavanj.»

4. Ali se ti zdijo taki projekti na fakulteti primerni in potrebni ali ne? Zakaj?

M: »Ja, zdijo se mi primerni in potrebni. Sploh še, če se ne delajo v okviru predmetov. Če to res pride iz samoorganizacije študentov, študentske skupnosti. Mislim, da je to en tak dober način, da ustvarimo našo skupnost, ki jo ustvarjamo že tri leta, pa nam nikakor ne uspe. Mislim, da je to en praktičen način za to, da postanemo študentke malo bolj aktivne in da dobimo bolj politično držo.«

5. Ali se ti zdi, da je imel projekt kakšen učinek na širši družbeni kontekst? Zakaj (ne)? Kje vidiš ta učinek?

M: »Mislim, da smo posegali v skupnost v smislu javnega prostora, v družbo, tukaj so bili ful močni učinki. Hkrati pa se mi zdi, da smo tudi na fakulteto prinesli ta specifičen prostor v naš letnik, neka vprašanja, ki so vplivala. Zdaj ne vem, kakšen je bil dejansko vpliv, učinek, ampak če ne drugega, je bil učinek ta, da so se vprašale kolegice, na kakšen način delamo na faksu. Ko sem delila zgodbo o nevidnem gledališču s parimi iz LGBT-skupnosti, so imeli ljudje skorajda solze v očeh, tako močno se jih je naše sporočilo dotaknilo. Definitivno smo pokazali, da se da intervenirati pri nasilju.«

6. Kaj si s sodelovanjem pri projektu gledališče zatiranih pridobila na osebnem področju?

M: »Na osebnem področju sem pridobila več moči za neko posredovanje, bolj aktivno držo. Tudi fizične načine upora nekim represivnim procesom ali dejanjem. Preko procesa sem se tudi naučila, kako deluje gledališče zatiranih, pa ne samo teoretično, ampak tudi, da sem ga začutila. Kakšne so razlike med terapevtsko skupino in skupino, ki ti dejansko da moč za delovanje.«

7. Kaj si pri projektu pridobila, kar boš uporabila na svojem strokovnem področju?

M: »Naučila sem se o tem, kakšni so različni odnosi moči. Kaj pomeni, da delaš s skupnostjo, skupaj s skupnostjo, ne pa kot vodja, kot outsider, kot socialni delavec, ki ima moč. Ampak kot socialna delavka, ki ima neko orodje, ki ga prinese v skupnost. Mislim, da sem se naučila tudi mišljenja gledališča zatiranih. Tudi če ne bom uporabljala same metode, sem malo ponotranjila ta princip dela, kjer nima nihče nadmoči, ampak se skupaj krepi moč skupnosti. Prek izvedbe forumskega gledališča je na dan prišel še en kup nekih drugih dejavnikov, ki jih mi, ki smo bili notri, pred tem nismo prepoznali. To je dobra metoda, da bolj razumeš strukture družbe.«

Intervju 7.2

1. Kako so bila izpolnjena tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?

U: »Na začetku sem bila zelo skeptična, kako bomo sodelovali, glede na to, da smo bili zelo različni v skupini. Ampak na koncu sem bila zelo zadovoljna s končnim rezultatom.«

2. Ali bi še kdaj sodelovala pri takem projektu? Zakaj (ne)?

U: »Da, seveda bi sodelovala, ker se mi zdi, da je skozi take stvari potrebno opozarjati širšo javnost na neke probleme, s katerimi se soočamo, in sploh z našim ciljem, ki smo ga imeli – to, da se da intervenirati, ko so take situacije, marsikdo si ne bi upal posredovati. Mi pa smo pokazali, da se da.«

3. Ali bi spremenila kaj v zvezi s projektom gledališče zatiranih (organizacija, potek, tematika, izvedba)? Kaj?

U: »Prav konkretno ne bi spreminjala ničesar. Edino na organizacijski ravni bi poskusila pridobiti še več ljudi, ki bi spoznavali tehnike gledališča zatiranih. Ko smo imeli forumsko gledališče, da bi res več ljudi pritegnili k sodelovanju.«

4. Ali se ti zdijo taki projekti na fakulteti primerni in potrebni ali ne? Zakaj?

U: »Ja, definitivno se mi zdijo taki projekti dobrodošli na naši fakulteti, ker se mi zdi, da moramo kot socialni delavci vedno iskati neke še boljše in drugačne opcije, ki lahko pomagajo ljudem. Zato ker vsak človek je nek individualen posameznik, s katerim se dela na čisto svoj način. Zato ne moremo imeti samo pet opcij, s katerimi pomagamo ljudem, ampak moramo širiti naša obzorja.«

5. Ali se ti zdi, da je imel projekt kakšen učinek na širši družbeni kontekst? Zakaj (ne)? Kje vidiš ta učinek?

U: »Glede na to, da je bil naš cilj izvedba nevidnega gledališča, je to definitivno prišlo v neko širšo javnost. Ni bilo to res globalno, ampak se je dotaknilo tistih parih ljudi, ki so bili del naše predstave nevidnega gledališča. Nekaj smo jih definitivno zajeli in to je res začetek.«

6. Kaj si s sodelovanjem pri projektu gledališče zatiranih pridobila na osebnem področju?

U: »Pridobila sem to, da imam manj problemov s tem, da se izražam, da izražam svoje mnenje. Tako telesno, z obrazno mimiko in z besedami. Če imamo ustvarjen nek varen prostor za delo, in tudi če smo si različni, smo bili v tistem času lahko varni, da se ne sodimo.«

7. Kaj si pri projektu pridobila, kar boš uporabila na svojem strokovnem področju?

U: »Na strokovnem področju vidim gledališče zatiranih kot eno izmed zanimivih tehnik, ki bi se jo bilo fajn malo boljše naučiti in jo res vpeljati v socialno delo kot eno izmed sredstev za povezovanje skupnosti.«

Intervju 1.2, DOLOČITEV ENOT KODIRANJA

Izpolnitev pričakovanj in zadovoljstvo s projektom (1. Kako so bila izpolnjena tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?; 2. Ali bi še kdaj sodeloval pri takem projektu? Zakaj (ne)?; 3. Ali bi spremenil kaj v zvezi s projektom gledališče zatiranih (organizacija, potek, tematika, izvedba)? Kaj?):

/do zdaj je bilo vedno v redu/(a1)/ko se oddajajo poročila, nekateri potrebujejo malo več časa kakor drugi. S tega vidika nisem čisto zadovoljen/(a2)/ja, definitivno ... želim v prihodnosti še sodelovat v takem ali podobnem projektu/(a3)/sem zelo zadovoljen ..., tako da ne bi ničesar bistveno spreminjal/(a4)/Rad bi, da se v take projekte vključijo tudi profesorji/(a5)/pogrešam vključevanje cele fakultete/(a6)

Videnje projekta glede na njegov vpliv na družbeni kontekst (4. Ali se ti zdijo taki projekti na fakulteti primerni in potrebni ali ne? Zakaj?; 5. Ali se ti zdi, da je imel projekt kakšen učinek na širši družbeni kontekst? Zakaj (ne)? Kje vidiš ta učinek?)

/Ja, definitivno so primerni in potrebni/(a7)/Takih projektov bi moralo biti več, mogoče niti ne podobnih, lahko drugačnih/(a8)/definitivno, več takih akcij, kjer se krepi znanost, stroka, poklic/(a9)/... kakšen učinek je imel naš projekt na fakulteto kot na skupnost, kjer se mi zdi, da se še ni čisto prijel/(a10)/nevidno gledališče ... je očitno imelo zelo velik učinek/(a11)

Pridobljena znanja in kompetence (6. Kaj si s sodelovanjem pri projektu gledališče zatiranih pridobil na osebnem področju?; 7. Kaj si pri projektu pridobil, kar boš uporabil na svojem strokovnem področju?)

/To, da smo šli počasi čez vse štiri faze, je bila ena zelo zanimiva izkušnja/(a12)/na centrih za socialno delo bi zelo rad videl kaj takega/(a13)

Intervju 2.2, DOLOČITEV ENOT KODIRANJA

Izpolnitev pričakovanj in zadovoljstvo s projektom (1. Kako so bila izpolnjena tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?; 2. Ali bi še kdaj sodelovala pri takem projektu? Zakaj (ne)?; 3. Ali bi spremenila kaj v zvezi s projektom gledališče zatiranih (organizacija, potek, tematika, izvedba)? Kaj?):

/Moja pričakovanja so bila več kot izpolnjena/(b1)/Nisem si predstavljala, da bomo tako dobro delali/(b2)/Vsi smo se počutili vključene in slišane/(b3)/sigurno/(b4)/to, da bi poskušali bolj aktivno pritegniti več ljudi in da bi začeli prej/(b5)

Videnje projekta glede na njegov vpliv na družbeni kontekst (4. Ali se ti zdijo taki projekti na fakulteti primerni in potrebni ali ne? Zakaj?; 5. Ali se ti zdi, da je imel projekt kakšen učinek na širši družbeni kontekst? Zakaj (ne)? Kje vidiš ta učinek?)

/Pomembno je to, da pride pobuda od spodaj, od ljudi/(b6)/nujno, da se to izvaja čim večkrat/(b7)/Da se izvaja forumsko gledališče na faksu, da se intervenira, ko se kaj zgodi/(b8)/predstava nevidnega gledališča velik učinek, konkretno za tiste, ki so bili sopotniki na avtobusu/(b9)

Pridobljena znanja in kompetence (6. Kaj si s sodelovanjem pri projektu gledališče zatiranih pridobila na osebnem področju?; 7. Kaj si pri projektu pridobila, kar boš uporabila na svojem strokovnem področju?)

/da se naučim delati s telesom, brez da me je sram/(b10)/sem prevzela vodenje na določenih delih/(b11)/sem tudi od nevidnega gledališča ogromno odnesla zase/(b12)/smo uporabili gledališče zatiranih za naslavljanje socialnega dela v skupnosti/(b13)/se mi je okrepilo zavedanje, da socialno delo mora intervenirati v razmerjih moči/(b14)

Intervju 3.2, DOLOČITEV ENOT KODIRANJA

Izpolnitev pričakovanj in zadovoljstvo s projektom (1. Kako so bila izpolnjena tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?; 2. Ali bi še kdaj sodelovala pri takem projektu? Zakaj (ne)?; 3. Ali bi spremenila kaj v zvezi s projektom gledališče zatiranih (organizacija, potek, tematika, izvedba)? Kaj?):

/zelo zadovoljna s tem, kako dobro smo sodelovali/(c1)/dobro sem se sama vključila v skupino/(c2)/Če bo še kdaj priložnost in seveda, če ne bom imela drugih obveznosti, bom z veseljem sodelovala/(c3)/Ničesar ne bi spremenila/(c4)

Videnje projekta glede na njegov vpliv na družbeni kontekst (4. Ali se ti zdijo taki projekti na fakulteti primerni in potrebni ali ne? Zakaj?; 5. Ali se ti zdi, da je imel projekt kakšen učinek na širši družbeni kontekst? Zakaj (ne)? Kje vidiš ta učinek?)

/Tarih projektov bi moralo biti absolutno več, kot jih je sedaj/(c5)/So odličen način za učenje tako na osebnem kot strokovnem področju/(c6)/imajo določene tehnike gledališča zatiranih velik učinek na širši družbeni kontekst/(c7)/smo pokazali, da se da intervenirati/(c8)/akcija, ki smo jo izvedli (vsaj upam), je vplivala na ostale, da bodo v vseh prihodnjih zatiralskih situacijah probali intervenirati in da bodo ozaveščali ostale/(c9)

Pridobljena znanja in kompetence (6. Kaj si s sodelovanjem pri projektu gledališče zatiranih pridobila na osebnem področju?; 7. Kaj si pri projektu pridobila, kar boš uporabila na svojem strokovnem področju?)

/Naučila sem se bolj izražati z telesom pa tudi verbalno/(c10)/naučila sem se, koliko zmorem, kaj me opogumi/(c11)/kako tehnike gledališča zatiranih opogumljajo in krepijo moč, tako skupinam kot tudi posameznikom/(c12)

Intervju 4.2, DOLOČITEV ENOT KODIRANJA

Izpolnitev pričakovanj in zadovoljstvo s projektom (1. Kako so bila izpolnjena tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?; 2. Ali bi še kdaj sodelovala pri takem projektu? Zakaj

ne)?; **3.** Ali bi spremenila kaj v zvezi s projektom gledališče zatiranih (organizacija, potek, tematika, izvedba)? Kaj?):

/smo se dobro organizirali/(d1)/smo se držali pravil/(d2)/smo se povezali in smo si zaupali/(d3)/pričakovanja bila izpolnjena/(d4)/Ja, upam, da bomo tudi nadaljevali, tako da vsekakor/(d5)/bi časovno malo bolj razvlekla stvar/(d6)

Videnje projekta glede na njegov vpliv na družbeni kontekst (4. Ali se ti zdijo taki projekti na fakulteti primerni in potrebni ali ne? Zakaj?; **5.** Ali se ti zdi, da je imel projekt kakšen učinek na širši družbeni kontekst? Zakaj (ne)? Kje vidiš ta učinek?)

/Meni se zdi to pomembno/(d7)/Ker se mi zdi, da študenti čisto premalo uporabljajo svoje možgane in samoiniciativnost/(d8)/Ja, pač jaz mislim, da ja/(d9)/profesorji dosti govorijo o tem in nas vabijo na različne projekte/(d10)/pridružili študenti izven našega letnika/(d11)/nevidno gledališče je pustilo velik vtis med tistimi ljudmi, ki so ga doživeli/(d12)

Pridobljena znanja in kompetence (6. Kaj si s sodelovanjem pri projektu gledališče zatiranih pridobila na osebnem področju?; **7.** Kaj si pri projektu pridobila, kar boš uporabila na svojem strokovnem področju?)

/si bolj upam delovati v različnih nepredvidljivih situacijah/(d13)/sem se osebno kar majčkeno razvila/(d14)/dodatno znanje, kako lahko še na druge načine uporabljam svoje telo in svoja čustva/(d15)/veliko novega znanja o samem gledališču in vrstah gledališča/(d16)

Intervju 5.2, DOLOČITEV ENOT KODIRANJA

Izpolnitev pričakovanj in zadovoljstvo s projektom (1. Kako so bila izpolnjena tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?; **2.** Ali bi še kdaj sodelovala pri takem projektu? Zakaj (ne)?; **3.** Ali bi spremenila kaj v zvezi s projektom gledališče zatiranih (organizacija, potek, tematika, izvedba)? Kaj?):

/sem ful pozitivno presenečena/(e1)/je bila super skupinska dinamika/(e2)/bi sodelovala in kot organizatorka in kot udeleženka/(e3)/da bi imeli več časa/(e4)/da bi kakšno fazo večkrat izvajali/(e5)/sem videla primanjkljaj pri samem oglaševanju, promoviranju/(e6)/Da bi se več študentov vključilo/(e7)/da bi naredili kakšno v živo prezentacijo/(e8)

Videnje projekta glede na njegov vpliv na družbeni kontekst (4. Ali se ti zdijo taki projekti na fakulteti primerni in potrebni ali ne? Zakaj?; **5.** Ali se ti zdi, da je imel projekt kakšen učinek na širši družbeni kontekst? Zakaj (ne)? Kje vidiš ta učinek?)

/Da, ker sploh na našem faksu mislim, da bi se moralo delati na kritičnosti/(e9)/se mi zdi fajn to, da delamo študenti za študente/(e10)/potem vidimo, kje vse imamo možnosti delovanja/(e11)/lahko nekaj naredimo, spremenimo/(e12)/nam to da moč in neka znanja za naprej za v službo/(e13)/je pustilo ful velik učinek tudi na celo klimo faksa in študentov/(e14)/bomo predvsem s priročnikom naredili ful velik prispevek/(e15)

Pridobljena znanja in kompetence (6. Kaj si s sodelovanjem pri projektu gledališče zatiranih pridobila na osebnem področju?; **7.** Kaj si pri projektu pridobila, kar boš uporabila na svojem strokovnem področju?)

/sem se ful naučila glede skupinske dinamike/(e16)/Ful enih iger sem se naučila in videla, kako delujejo/(e17)/bolj sproščena pri izvajanju telesnih delavnic/(e18)/sem poglobila znanje o gledališču zatiranih in v katerih pogledih je dobro za socialno delo/(e19)

Intervju 6.2, DOLOČITEV ENOT KODIRANJA

Izpolnitev pričakovanj in zadovoljstvo s projektom (1. Kako so bila izpolnjena tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?; 2. Ali bi še kdaj sodelovala pri takem projektu? Zakaj (ne)?; 3. Ali bi spremenila kaj v zvezi s projektom gledališče zatiranih (organizacija, potek, tematika, izvedba)? Kaj?):

/pričakovanja so bila dobro izpolnjena/(f1)/kot skupina dobro sodelovali/(f2)/dobro smo skupaj funkcionirali/(f3)/bili produktivni/(f4)/zmožno dajati kritike/(f5)/Skupinsko delo je bilo super/(f6)/zelo dobro, da bi se to še izvajalo na faksu/(f7)/Projekt vidim kot orodje, kako se da delati v vsakodnevnem življenju in kot socialne delavke/(f8)/da se začne z začetkom študijskega leta ... že oktobra/(f9)

Videnje projekta glede na njegov vpliv na družbeni kontekst (4. Ali se ti zdijo taki projekti na fakulteti primerni in potrebni ali ne? Zakaj?; 5. Ali se ti zdi, da je imel projekt kakšen učinek na širši družbeni kontekst? Zakaj (ne)? Kje vidiš ta učinek?)

/Ja, zdijo se mi primerni in potrebni/(f10)/dober način, da ustvarimo našo skupnost/(f11)/praktičen način za to, da postanemo študentke malo bolj aktivne in da dobimo bolj politično držo/(f12)/posegali v skupnost v smislu javnega prostora, v družbo/(f13)/učinek ta, da so se vprašale kolegice, na kakšen način delamo na faksu/(f14)/pokazali, da se da intervenirati pri nasilju/(f15)

Pridobljena znanja in kompetence (6. Kaj si s sodelovanjem pri projektu gledališče zatiranih pridobila na osebnem področju?; 7. Kaj si pri projektu pridobila, kar boš uporabila na svojem strokovnem področju?)

/več moči za neko posredovanje, bolj aktivno držo/(f16)/fizične načine upora nekim represivnim procesom/(f17)/naučila, kako deluje gledališče zatiranih/(f18)/Naučila sem se o tem, kakšni so različni odnosi moči/(f19)/naučila tudi mišljenja gledališča zatiranih/(f20)/ponotranjila ta princip dela/(f21)/dobra metoda, da bolj razumeš strukture družbe/(f22)

Intervju 7.2, DOLOČITEV ENOT KODIRANJA

Izpolnitev pričakovanj in zadovoljstvo s projektom (1. Kako so bila izpolnjena tvoja pričakovanja glede skupinskega dela?; 2. Ali bi še kdaj sodelovala pri takem projektu? Zakaj (ne)?; 3. Ali bi spremenila kaj v zvezi s projektom gledališče zatiranih (organizacija, potek, tematika, izvedba)? Kaj?):

/zelo zadovoljna s končnim rezultatom/(g1)/Da, seveda bi sodelovala/(g2)/skozi take stvari potrebno opozarjati širšo javnost na neke probleme/(g3)/konkretno ne bi spreminjala ničesar/(g4)/poskusila pridobiti še več ljudi/(g5)

Videnje projekta glede na njegov vpliv na družbeni kontekst (4. Ali se ti zdijo taki projekti na fakulteti primerni in potrebni ali ne? Zakaj?; 5. Ali se ti zdi, da je imel projekt kakšen učinek na širši družbeni kontekst? Zakaj (ne)? Kje vidiš ta učinek?)

/taki projekti dobrodošli na naši fakulteti/(g6)/moramo kot socialni delavci vedno iskati neke še boljše in drugačne opcije, ki lahko pomagajo/(g7)/širiti obzorja/(g8)/definitivno prišlo v neko širšo javnost/(g9)/Ni bilo to res globalno/(g10)/dotaknilo tistih parih ljudi, ki so bili del naše predstave nevidnega gledališča/(g11)

Pridobljena znanja in kompetence (6. Kaj si s sodelovanjem pri projektu gledališče zatiranih pridobila na osebnem področju?; 7. Kaj si pri projektu pridobila, kar boš uporabila na svojem strokovnem področju?)

/imam manj problemov s tem, da se izražam, da izražam svoje mnenje/(g12)/gledališče zatiranih kot eno izmed zanimivih tehnik ... sredstev za povezovanje skupnosti/(g13)

ODPRTO KODIRANJE

Izpolnitev pričakovanj in zadovoljstvo s projektom

Intervju 1.2

a1: do zdaj je bilo vedno v redu → POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA

a2: ko se oddajajo poročila, nekateri potrebujejo malo več časa kakor drugi. S tega vidika nisem čisto zadovoljen → POMANJKLJIVOSTI PRI SODELOVANJU

a3: ja, definitivno ... želim v prihodnosti še sodelovat v takem ali podobnem projektu → POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA

a4: sem zelo zadovoljen ..., tako da ne bi ničesar bistveno spreminjal → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM, POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA

a5: rad bi, da se v take projekte vključijo tudi profesorji → ŽELJE PO NADGRADNJI

a6: pogrešam vključevanje cele fakultete → ŽELJE PO NADGRADNJI

Intervju 2.2

b1: moja pričakovanja so bila več kot izpolnjena → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM

b2: nisem si predstavljala, da bomo tako dobro delali → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM

b3: vsi smo se počutili vključene in slišane → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM, POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA

b4: sigurno → POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA

b5: to, da bi poskušali bolj aktivno pritegniti več ljudi in da bi začeli prej → ŽELJE PO NADGRADNJI

Intervju 3.2

c1: zelo zadovoljna s tem, kako dobro smo sodelovali → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM

c2: dobro sem se sama vključila v skupino → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM

c3: če bo še kdaj priložnost in seveda, če ne bom imela drugih obveznosti, bom z veseljem sodelovala → POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA

c4: ničesar ne bi spremenila → POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA

Intervju 4.2

d1: smo se dobro organizirali → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM

d2: smo se držali pravil → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM

d3: smo se povezali in smo si zaupali → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM

d4: pričakovanja bila izpolnjena → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM, POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA

d5: ja, upam, da bomo tudi nadaljevali, tako da vsekakor → POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA, ŽELJE PO NADGRADNJI

d6: bi časovno malo bolj razvlekla stvar → ŽELJE PO NADGRADNJI

Intervju 5.2

- e1: sem ful pozitivno presenečena → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM*
- e2: je bila super skupinska dinamika → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM*
- e3: bi sodelovala in kot organizatorka in kot udeleženka → POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA*
- e4: da bi imeli več časa → ŽELJE PO NADGRADNJI*
- e5: da bi kakšno fazo večkrat izvajali → ŽELJE PO NADGRADNJI*
- e6: sem videla primanjkljaj pri samem oglaševanju, promoviranju → ŽELJE PO NADGRADNJI*
- e7: da bi se več študentov vključilo → ŽELJE PO NADGRADNJI*
- e8: da bi naredili kakšno v živo prezentacijo → ŽELJE PO NADGRADNJI*

Intervju 6.2

- f1: pričakovanja so bila dobro izpolnjena → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM*
- f2: kot skupina dobro sodelovali → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM*
- f3: dobro smo skupaj funkcionirali → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM*
- f4: bili produktivni → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM, POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA*
- f5: možno dajati kritike → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM*
- f6: skupinsko delo je bilo super → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM*
- f7: zelo dobro, da bi se to še izvajalo na faksu → POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA, ŽELJE PO NADGRADNJI*
- f8: projekt vidim kot orodje, kako se da delati v vsakodnevnem življenju in kot socialne delavke → POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA*
- f9: da se začne z začetkom študijskega leta ... že oktobra → ŽELJE PO NADGRADNJI*

Intervju 7.2

- g1: zelo zadovoljna s končnim rezultatom → POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA*
- g2: da, seveda bi sodelovala → POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA*
- g3: skozi take stvari potrebno opozarjati širšo javnost na neke probleme → POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA*
- g4: konkretno ne bi spreminjala ničesar → ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM, POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA*
- g5: poskusila pridobiti še več ljudi → ŽELJE PO NADGRADNJI*

Videnje projekta glede na njegov vpliv na družbeni kontekst

Intervju 1.2

- a7: ja, definitivno so primerni in potrebni → POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA*
- a8: takih projektov bi moralo biti več, mogoče niti ne podobnih, lahko drugačnih → ŽELJA PO VEČ PODOBNIH PROJEKTIH*
- a9: definitivno, več takih akcij, kjer se krepí znanost, stroka, poklic → ŽELJA PO VEČ PODOBNIH PROJEKTIH, POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA, DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA*
- a10: kakšen učinek je imel naš projekt na fakulteto kot na skupnost, kjer se mi zdi, da se še ni čisto prijel → POMANJKLJIVOSTI GLEDE UČINKOV PROJEKTA*
- a11: nevidno gledališče ... je očitno imelo zelo velik učinek → DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA*

Intervju 2.2

b6: pomembno je to, da pride pobuda od spodaj, od ljudi → DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA

b7: nujno, da se to izvaja čim večkrat → ŽELJA PO VEČ PODOBNIH PROJEKTIH, POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA

b8: da se izvaja forumsko gledališče na faksu, da se intervenira, ko se kaj zgodi → DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA

b9: predstava nevidnega gledališča velik učinek, konkretno za tiste, ki so bili sopotniki na avtobusu → DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA, POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA

Intervju 3.2

c5: takih projektov bi moralo biti absolutno več, kot jih je sedaj → ŽELJA PO VEČ PODOBNIH PROJEKTIH

c6: so odličen način za učenje tako na osebnem kot strokovnem področju → POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA, DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA

c7: imajo določene tehnike gledališča zatiranih velik učinek na širši družben kontekst → POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA

c8: smo pokazali, da se da intervenirati → DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA

c9: akcija, ki smo jo izvedli (vsaj upam), je vplivala na ostale, da bodo v vseh prihodnjih zatiralskih situacijah probali intervenirati in da bodo ozaveščali ostale → POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA, DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA

Intervju 4.2

d7: meni se zdi to pomembno → POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA

d8: ker se mi zdi, da študenti čisto premalo uporabljajo svoje možgane in samoiniciativnost → DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA

d9: ja, pač jaz mislim, da ja → POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA

d10: profesorji dosti govorijo o tem in nas vabijo na različne projekte → POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA

d11: pridružili študenti izven našega letnika → POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA

d12: nevidno gledališče je pustilo velik vtis med tistimi ljudmi, ki so ga doživeli → DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA

Intervju 5.2

e9: da, ker sploh na našem faksu mislim, da bi se moralo delati na kritičnosti → POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA

e10: se mi zdi fajn to, da delamo študenti za študente → DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA

e11: potem vidimo, kje vse imamo možnosti delovanja → DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA

e12: lahko nekaj naredimo, spremenimo → DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA

e13: nam to da moč in neka znanja za naprej za v službo → DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA

e14: je pustilo ful velik učinek tudi na celo klimo faksa in študentov → POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA

e15: bomo predvsem s priročnikom naredili ful velik prispevek → DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA

Intervju 6.2

f10: ja, zdijo se mi primerni in potrebni → POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA

f11: dober način, da ustvarimo našo skupnost → POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA, DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA

f12: praktičen način za to, da postanemo študentke malo bolj aktivne in da dobimo bolj politično držo → DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA

f13: posegali v skupnost v smislu javnega prostora, v družbo → DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA

f14: učinek ta, da so se vprašale kolegice, na kakšen način delamo na faksu → DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA

f15: pokazali, da se da intervenirati pri nasilju → DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA

Intervju 7.2

g6: taki projekti dobrodošli na naši fakulteti → ŽELJA PO VEČ PODOBNIH PROJEKTIH

g7: moramo kot socialni delavci vedno iskati neke še boljše in drugačne opcije, ki lahko pomagajo → POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA, ŽELJA PO VEČ PODOBNIH PROJEKTIH

g8: širiti obzorja → POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA

g9: definitivno prišlo v neko širšo javnost → POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA

g10: ni bilo to res globalno → POMANJKLJIVOSTI GLEDE UČINKOV PROJEKTA

g11: dotaknilo tistih parih ljudi, ki so bili del naše predstave nevidnega gledališča → POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA, DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA

Pridobljena znanja in kompetence

Intervju 1.2

a12: to, da smo šli počasi čez vse štiri faze, je bila ena zelo zanimiva izkušnja → PRIDOBITVE NA OSEBNEM PODROČJU

a13: na centrih za socialno delo bi zelo rad videl kaj takega → ŽELJE ZA UVEDBO GLEDALIŠČA ZATIRANIH (v nadaljevanju GZ) NA STROKOVNO PODROČJE SOCIALNEGA DELA

Intervju 2.2

b10: da se naučim delati s telesom, brez da me je sram → PRIDOBITVE NA OSEBNEM PODROČJU

b11: sem prevzela vodenje na določenih delih → PRIDOBITVE NA OSEBNEM PODROČJU

b12: sem tudi od nevidnega gledališča ogromno odnesla zase → PRIDOBITVE NA OSEBNEM PODROČJU

b13: smo uporabili gledališče zatiranih za naslavljanje socialnega dela v skupnosti → PRIDOBITVE NA STROKOVNEM PODROČJU

b14: se mi je okrepilo zavedanje, da socialno delo mora intervenirati v razmerjih moči → ŽELJE ZA UVEDBO GZ NA STROKOVNO PODROČJE SOCIALNEGA DELA

Intervju 3.2

c10: naučila sem se bolj izražati s telesom pa tudi verbalno → PRIDOBITVE NA OSEBNEM PODROČJU

c11: naučila sem se, koliko zmorem, kaj me opogumi → PRIDOBITVE NA OSEBNEM PODROČJU

c12: kako tehnike gledališča zatiranih opogumljajo in krepijo moč, tako skupinam kot tudi posameznikom → PRIDOBITVE NA STROKOVNEM PODROČJU

Intervju 4.2

d13: si bolj upam delovati v različnih nepredvidljivih situacijah → PRIDOBITVE NA OSEBNEM PODROČJU

d14: sem se osebnostno kar majčkeno razvila → PRIDOBITVE NA OSEBNEM PODROČJU

d15: dodatno znanje, kako lahko še na druge načine uporabljam svoje telo in svoja čustva → PRIDOBITVE NA OSEBNEM PODROČJU

d16: veliko novega znanja o samem gledališču in vrstah gledališča → PRIDOBITVE NA STROKOVNEM PODROČJU

Intervju 5.2

e16: sem se ful naučila glede skupinske dinamike → PRIDOBITVE NA OSEBNEM PODROČJU, PRIDOBITVE NA STROKOVNEM PODROČJU

e17: ful enih iger sem se naučila in videla, kako delujejo → PRIDOBITVE NA STROKOVNEM PODROČJU

e18: bolj sproščena pri izvajanju telesnih delavnic → PRIDOBITVE NA OSEBNEM PODROČJU

e19: sem poglobila znanje o gledališču zatiranih in v katerih pogledih je dobro za socialno delo → PRIDOBITVE NA STROKOVNEM PODROČJU

Intervju 6.2

f16: več moči za neko posredovanje, bolj aktivno držo → PRIDOBITVE NA OSEBNEM PODROČJU

f17: fizične načine upora nekim represivnim procesom → PRIDOBITVE NA OSEBNEM PODROČJU

f18: naučila, kako deluje gledališče zatiranih → PRIDOBITVE NA STROKOVNEM PODROČJU

f19: naučila sem se o tem, kakšni so različni odnosi moči → PRIDOBITVE NA OSEBNEM PODROČJU

f20: naučila tudi mišljenja gledališča zatiranih → PRIDOBITVE NA OSEBNEM PODROČJU, PRIDOBITVE NA STROKOVNEM PODROČJU

f21: ponotranjila ta princip dela → PRIDOBITVE NA STROKOVNEM PODROČJU

f22: dobra metoda, da bolj razumeš strukture družbe → PRIDOBITVE NA OSEBNEM PODROČJU, PRIDOBITVE NA STROKOVNEM PODROČJU

Intervju 7.2

g12: imam manj problemov s tem, da se izražam, da izražam svoje mnenje → PRIDOBITVE NA OSEBNEM PODROČJU

g13: gledališče zatiranih kot eno izmed zanimivih tehnik ..., sredstev za povezovanje skupnosti → PRIDOBITVE NA STROKOVNEM PODROČJU

OSNO KODIRANJE

Izpolnitev pričakovanj in zadovoljstvo s projektom

1. POZITIVNO DOŽIVLJANJE PROJEKTA:

- *a1: do zdaj je bilo vedno v redu;*
- *a3: ja, definitivno ... želim v prihodnosti še sodelovat v takem ali podobnem projektu;*
- *a4: sem zelo zadovoljen ..., tako da ne bi ničesar bistveno spreminjal;*
- *b3: vsi smo se počutili vključene in slišane;*
- *b4: sigurno;*
- *c3: če bo še kdaj priložnost in seveda, če ne bom imela drugih obveznosti, bom z veseljem sodelovala;*
- *c4: ničesar ne bi spremenila;*
- *d4: pričakovanja bila izpolnjena;*
- *d5: ja, upam, da bomo tudi nadaljevali, tako da vsekakor;*
- *e3: bi sodelovala in kot organizatorka in kot udeleženka;*
- *f4: bili produktivni;*
- *f7: zelo dobro, da bi se to še izvajalo na faksu;*
- *f8: projekt vidim kot orodje, kako se da delati v vsakodnevem življenju in kot socialne delavke;*
- *g1: zelo zadovoljna s končnim rezultatom;*
- *g2: da, seveda bi sodelovala;*
- *g3: skozi take stvari potrebno opozarjati širšo javnost na neke probleme;*
- *g4: konkretno ne bi spreminjala ničesar.*

2. POMANJKLJIVOSTI PRI SODELOVANJU:

- *a2: ko se oddajajo poročila, nekateri potrebujejo malo več časa kakor drugi. S tega vidika nisem čisto zadovoljen.*

3. ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM:

- *a4: sem zelo zadovoljen ..., tako da ne bi ničesar bistveno spreminjal;*
- *b1: moja pričakovanja so bila več kot izpolnjena;*
- *b2: nisem si predstavljala, da bomo tako dobro delali;*
- *b3: vsi smo se počutili vključene in slišane;*
- *c1: zelo zadovoljna s tem, kako dobro smo sodelovali;*
- *c2: dobro sem se sama vključila v skupino;*
- *d1: smo se dobro organizirali;*
- *d2: smo se držali pravil;*
- *d3: smo se povezali in smo si zaupali;*

- d4: pričakovanja bila izpolnjena;
- e1: sem ful pozitivno presenečena;
- e2: je bila super skupinska dinamika;
- f1: pričakovanja so bila dobro izpolnjena;
- f2: kot skupina dobro sodelovali;
- f3: dobro smo skupaj funkcionirali;
- f4: bili produktivni;
- f5: možno dajati kritike;
- f6: skupinsko delo je bilo super;
- g4: konkretno ne bi spreminjala ničesar.

4. ŽELJE PO NADGRADNJI:

- a5: rad bi, da se v take projekte vključijo tudi profesorji;
- a6: pogrešam vključevanje cele fakultete;
- b5: to, da bi poskušali bolj aktivno pritegniti več ljudi in da bi začeli prej;
- d6: bi časovno malo bolj razvlekla stvar;
- e4: da bi imeli več časa;
- e5: da bi kakšno fazo večkrat izvajali;
- e6: sem videla primanjkljaj pri samem oglaševanju, promoviranju;
- e7: da bi se več študentov vključilo;
- e8: da bi naredili kakšno v živo prezentacijo;
- f9: da se začne z začetkom študijskega leta ..., že oktobra;
- g5: poskusila pridobiti še več ljudi.

Videnje projekta glede na njegov vpliv na družbeni kontekst:

5. POZITIVNO VREDNOTENJE PROJEKTA:

- a7: ja, definitivno so primerni in potrebni;
- a9: definitivno, več takih akcij, kjer se krepi znanost, stroka, poklic;
- b7: nujno, da se to izvaja čim večkrat;
- b9: predstava nevidnega gledališča velik učinek, konkretno za tiste, ki so bili sopotniki na avtobusu;
- c6: so odličen način za učenje tako na osebнем kot strokovnem področju;
- c7: imajo določene tehnike gledališča zatiranih velik učinek na širši družben kontekst;
- c8: smo pokazali, da se da intervenirati;
- c9: akcija, ki smo jo izvedli (vsaj upam), je vplivala na ostale, da bodo v vseh prihodnjih zatiralskih situacijah probali intervenirati in da bodo ozaveščali ostale;
- d7: meni se zdi to pomembno;
- d9: ja, pač jaz mislim, da ja;
- d10: profesorji dosti govorijo o tem in nas vabijo na različne projekte;
- d11: pridružili študenti izven našega letnika;
- e3: bi sodelovala in kot organizatorka in kot udeleženka;

- *f10: ja, zdijo se mi primerni in potrebni;*
- *f11: dober način, da ustvarimo našo skupnost;*
- *g7: moramo kot socialni delavci vedno iskati neke še boljše in drugačne opcije, ki lahko pomagajo;*
- *g8: širiti obzorja;*
- *g9: definitivno prišlo v neko širšo javnost;*
- *g11: dotaknilo tistih parih ljudi, ki so bili del naše predstave nevidnega gledališča;*

6. ŽELJA PO VEČ PODOBNIH PROJEKTIH:

- *a8: takih projektov bi moralo biti več, mogoče niti ne podobnih, lahko drugačnih;*
- *a9: definitivno, več takih akcij, kjer se krepi znanost, stroka, poklic;*
- *b7: nujno, da se to izvaja čim večkrat;*
- *c5: takih projektov bi moralo biti absolutno več, kot jih je sedaj;*
- *g6: taki projekti dobrodošli na naši fakulteti;*
- *g7: moramo kot socialni delavci vedno iskati neke še boljše in drugačne opcije, ki lahko pomagajo.*

7. DOLOČANJE POMENA POSAMEZNIM VIDIKOM PROJEKTA:

- *a9: definitivno, več takih akcij, kjer se krepi znanost, stroka, poklic;*
- *a11: nevidno gledališče ... je očitno imelo zelo velik učinek;*
- *b6: pomembno je to, da pride pobuda od spodaj, od ljudi;*
- *b8: da se izvaja forumsko gledališče na faksu, da se intervenira, ko se kaj zgodi;*
- *b9: predstava nevidnega gledališča velik učinek, konkretno za tiste, ki so bili sopotniki na avtobusu;*
- *c6: so odličen način za učenje tako na osebnem kot strokovnem področju;*
- *c8: smo pokazali, da se da intervenirati;*
- *c9: akcija, ki smo jo izvedli (vsaj upam), je vplivala na ostale, da bodo v vseh prihodnjih zatiralskih situacijah probali intervenirati in da bodo ozaveščali ostale;*
- *d8: ker se mi zdi, da študenti čisto premalo uporabljajo svoje možgane in samoiniciativnost;*
- *d12: nevidno gledališče je pustilo velik vtis med tistimi ljudmi, ki so ga doživeli;*
- *e10: se mi zdi fajn to, da delamo študenti za študente;*
- *e11: potem vidimo, kje vse imamo možnosti delovanja;*
- *e12: lahko nekaj naredimo, spremenimo;*
- *e13: nam to da moč in neka znanja za naprej za v službo;*
- *f11: dober način, da ustvarimo našo skupnost;*
- *f12: praktičen način za to, da postanemo študentke malo bolj aktivne in da dobimo bolj politično držo;*
- *f13: posegali v skupnost v smislu javnega prostora, v družbo;*
- *f14: učinek ta, da so se vprašale kolegice, na kakšen način delamo na faksu;*
- *f15: pokazali, da se da intervenirati pri nasilju;*

- g11: dotaknilo tistih parih ljudi, ki so bili del naše predstave nevidnega gledališča.

8. POMANJKLJIVOSTI GLEDE UČINKOV PROJEKTA:

- a10: kakšen učinek je imel naš projekt na fakulteto kot na skupnost, kjer se mi zdi, da se še ni čisto prijel;
- g10: ni bilo to res globalno.

Pridobljena znanja in kompetence

9. PRIDOBITVE NA OSEBNEM PODROČJU:

- a12: to, da smo šli počasi čez vse štiri faze, je bila ena zelo zanimiva izkušnja;
- b10: da se naučim delati s telesom, brez da me je sram;
- b11: sem prevzela vodenje na določenih delih;
- b12: sem tudi od nevidnega gledališča ogromno odnesla zase;
- c10: naučila sem se bolj izražati s telesom pa tudi verbalno;
- c11: naučila sem se, koliko zmorem, kaj me opogumi;
- d13: si bolj upam delovati v različnih nepredvidljivih situacijah;
- d14: sem se osebnostno kar majčkeno razvila;
- d15: dodatno znanje, kako lahko še na druge načine uporabljam svoje telo in svoja čustva;
- e16: sem se ful naučila glede skupinske dinamike;
- e18: bolj sproščena pri izvajanju telesnih delavnic;
- f16: več moči za neko posredovanje, bolj aktivno držo;
- f17: fizične načine upora nekim represivnim procesom;
- f19: naučila sem se o tem, kakšni so različni odnosi moči;
- f20: naučila tudi mišljenja gledališča zatiranih;
- f22: dobra metoda, da bolj razumeš strukture družbe;
- g12: imam manj problemov s tem, da se izražam, da izražam svoje mnenje.

10. ŽELJE ZA UVEDBO GLEDALIŠČA ZATIRANIH (v nadaljevanju GZ) NA STROKOVNO PODROČJE SOCIALNEGA DELA:

- a13: na centrih za socialno delo bi zelo rad videl kaj takega;
- b14: se mi je okrepilo zavedanje, da socialno delo mora intervenirati v razmerjih moči.

11. PRIDOBITVE NA STROKOVNEM PODROČJU:

- b13: smo uporabili gledališče zatiranih za naslavljanje socialnega dela v skupnosti;
- c12: kako tehnike gledališča zatiranih opogumljajo in krepijo moč tako skupinam kot tudi posameznikom;
- d16: veliko novega znanja o samem gledališču in vrstah gledališča;
- e16: sem se ful naučila glede skupinske dinamike;
- e17: ful enih iger sem se naučila in videla, kako delujejo;

- e19: sem poglobila znanje o gledališču zatiranih in v katerih pogledih je dobro za socialno delo;
- f18: naučila, kako deluje gledališče zatiranih;
- f20: naučila tudi mišljenja gledališča zatiranih;
- f21: ponotranjila ta princip dela;
- f22: dobra metoda, da bolj razumeš strukture družbe;
- g13: gledališče zatiranih kot eno izmed zanimivih tehnik ..., sredstev za povezovanje skupnosti.

VABILO NA DELAVNICE GLEDALIŠČA ZATIRANIH

9 POVZETEK

Namen diplomskega dela je bil raziskati možnosti uporabe metode gledališča zatiranih na področju socialnega dela in možnosti vpeljave te metode na Fakulteto za socialno delo. V teoretičnem delu sem najprej opisala pomen igre in ustvarjalnosti za človeško duševnost ter možnosti za zdravljenje in okrevanje skozi različne tehnike pomoči z umetnostjo. Pozornost

sem usmerila predvsem na dramsko terapijo, natančneje na gledališče zatiranih. Povzela sem razvoj gledališča, dramske terapije in področja njene uporabe. Že skozi raziskovanje teoretskih konceptov o pomoči z umetnostjo, predvsem pa o metodi gledališča zatiranih, lahko vidimo, kako pomembno je za posameznika svobodno ustvarjanje, igra in aktivno prevzemanje različnih vlog, prav tako pa tudi vključenost v neko skupino in skupnost, v kateri se lahko svobodno izraža v vsej svoji raznolikosti. Gledališče zatiranih je metoda, ki združuje vse naštetu in socialnim delavcem ponuja orodje in način, kako okrepiti moč članov zatiranih skupnosti, da prevzemajo aktivne vloge soustvarjalcev svojih življenjskih okoliščin in s tem obrnejo svoja življenja na bolje. V končnih poglavjih teoretičnega dela sem najprej opisala nastanek, nato pa posamezne faze gledališča zatiranih in praktične primere njegove uporabe. V empiričnem delu diplomske naloge sem prikazala mnenja in izkušnje šestih študentk in študenta, ki so skupaj z mano soustvarjali skoraj trimesečni študentski projekt gledališče zatiranih na Fakulteti za socialno delo. Projekt je nastal na pobudo ustvarjalcev; čeprav je bil del obveznosti pri treh predmetih v četrtem letniku, pa se je razvijal brez nadzora in navodil profesorjev in v terminih, ki so jih ustvarjalci določili sami. V raziskavi sem se osredotočila na začetno poznavanje gledališča zatiranih in vnaprejšnja pričakovanja glede projekta. V drugem delu raziskave pa sem udeleženke in udeleženca spraševala o njihovem zadovoljstvu z doseženimi učinki, potekom dela in njihovimi pridobitvami na osebnem in strokovnem področju. V rezultatih in razpravi sem opisala različne vidike projekta glede na izsledke empirične raziskave. V nadaljevanju razprave, v sklepu in predlogih sem opisala možnosti vpeljave gledališča zatiranih na Fakulteto za socialno delo in razloge, zakaj bi bilo to koristno.